

**EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ
APŽVALGA**
(2011 m. liepos 1 d. – gruodžio 31 d.)

**Parengė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisinės analizės ir informacijos
departamentas**

Svarbi pastaba: Prieš supažindindami su Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisinės analizės ir informacijos departamento parengta Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. liepos 1 d. – 2011 m. gruodžio 31 d. praktikos apžvalga, jos autoriai nori atkreipti skaitytojų dėmesį, kad pateikiamos neoficialios Europos Žmogaus Teisių Teismo procesinių sprendimų santraukos, kurios Europos Žmogaus Teisių Teismo nesaisto. Šis dokumentas yra tik informacinio pobūdžio. Vyriausiasis administracinis teismas neprisiima atsakomybės už pateikiamų procesinių dokumentų santraukų vertimus.

Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti Europos Žmogaus Teisių Teismo interneto svetainėje www.echr.coe.int.

Apžvalgoje naudojami pagrindiniai sutrumpinimai:

EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas

Konvencija – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ APŽVALGA

(2011 m. liepos 1 d. – 2011 m. gruodžio 31 d.)

Turinys

I. KANKINIMO UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 3 str.).....	6
2011 m. rugsėjo 22 d. sprendimas byloje <i>H. R. prieš Prancūziją</i> dėl asmens deportacijos į Alžyrą	6
2011 m. spalio 11 d. sprendimas byloje <i>Auad</i> prieš <i>Bulgariją</i> dėl asmeniui gresiančio pavojaus šalyje, į kurią jį ketinama deportuoti	7
2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje <i>Mandić ir Jović</i> prieš <i>Slovėniją</i> ir <i>Štrucl ir kiti</i> prieš <i>Slovėniją</i> dėl asmenų laikymo netinkamose gyvenimui patalpose arešto laikotarpiu ir teisinės gynybos neužtikrinimo.....	10
2011 m. lapkričio 11 d. sprendimas byloje <i>Cocaign</i> prieš <i>Prancūziją</i> dėl psichine liga sergančio asmens laisvės atėmimo bausmės atlikimo sąlygų	12
2011 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje <i>Kanagaratnam ir kiti</i> prieš <i>Belgiją</i> dėl asmenų sulaikymo ir laikymo netinkamose gyvenimui patalpose.....	14
2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas byloje <i>J. H.</i> prieš <i>Jungtinę Karalystę</i> dėl pareiškėjo pareigos įrodyti, kad grįžimo į gimtąją šalį atveju kiltų reali grėsmė jo gyvybei.....	17
II. VERGIJOS IR PRIVERČIAMOJO DARBO UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 4 str.)	20
2011 m. spalio 18 d. sprendimas byloje <i>Graziani-Weiss</i> prieš <i>Austriją</i> dėl teisininko pareigos globoti psichinių sutrikimų turintį asmenį	20
III. TEISĖ Į LAISVĘ IR SAUGUMĄ (Konvencijos 5 str.).....	22
2011 m. lapkričio 15 d. sprendimas byloje <i>Longa Yonkeu</i> prieš <i>Latviją</i> dėl kardomojo sulaikymo, skiriamo prieglobsčio prašančiam asmeniui, skyrimo sąlygų	22
2011 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje <i>Alim</i> prieš <i>Rusiją</i> dėl kriterijų, kurie turi būti įvertinti sprendžiant asmens deportacijos klausimą.....	26
IV. TEISĖ Į TEISINGĄ BYLOS NAGRINĖJIMĄ (Konvencijos 6 str.).....	31
2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje <i>Ullens de Schooten ir Rezabek</i> prieš <i>Belgiją</i> dėl nacionalinių teismų teisės tam tikrais atvejais taikyti ES teisės nuostatas, nesikreipiant į tarptautinį teismą	31
2011 m. spalio 13 d. sprendimas byloje <i>Fexler</i> prieš <i>Švediją</i> dėl bylos nagrinėjimo teisme žodinio proceso tvarka	33
2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje <i>Nejdet Şahin ir Perihan Şahin</i> prieš <i>Turkiją</i> dėl skirtingos kompetencijos teismų sprendimų	35

2011 m. lapkričio 22 d. sprendimas byloje <i>Andreyev prieš Estiją</i> dėl valstybės atsakomybė už valstybės skirto gynėjo pagalbos efektyvumą	37
2011 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje <i>Živić prieš Serbiją</i> dėl darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkos Vyriausybei priėmus naują aktą	39
V. NEKALTUMO PREZUMPCIJA (Konvencijos 6 str. 2 d.).....	41
2011 m. rugsėjo 13 d. sprendimas byloje <i>Ashendon ir Jones prieš Jungtinę Karalystę</i> dėl nekaltumo prezumpcijos užtikrinimo.....	41
VI. TEISĖ Į PRIVATAUS IR ŠEIMOS GYVENIMO GERBIMĄ (Konvencijos 8 str.).....	44
2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje <i>A. A. prieš Jungtinę Karalystę</i> dėl sąlygų, kurios turi būti įvertintos pripažįstant būtinybę asmenį deportuoti	44
2011 m. spalio 13 d. sprendimas byloje <i>Trabelsi prieš Vokietiją</i> dėl Tuniso piliečio, gyvenusio Vokietijoje, deportacijos.....	47
2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas byloje <i>A. H. Khan prieš Jungtinę Karalystę</i> dėl šeimos gyvenimo nustatymo.....	49
VII. MINTIES, SAŽINĖS, RELIGIJOS LAISVĖ (Konvencijos 9 str.).....	52
2011 m. liepos 7 d. sprendimas byloje <i>Bayatyan prieš Armėniją</i> dėl šalies pareigos suteikti teisę pasirinkti alternatyvią civilinę tarnybą.....	52
VIII. SAVIRAIŠKOS LAISVĖ (Konvencijos 10 str.).....	56
2011 m. lapkričio 3 d. sprendimas byloje <i>Fratanoló prieš Vengriją</i> dėl asmens laisvės išreikšti politines pažiūras ribojimo galimybės, naudojant raudoną žvaigždę.....	56
IX. DISKRIMINACIJOS UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 14 str.).....	58
2011 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje <i>H. Bah prieš Jungtinę Karalystę</i> dėl socialinio būsto neskyrimo diskriminaciniais pagrindais	58
2011 m. spalio 11 d. sprendimas byloje <i>Genovese prieš Maltą</i> dėl atsisakymo skirti pilietybę ne santuokoje gimusiam asmeniui	59
2011 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje <i>Laduna prieš Slovakiją</i> dėl kardomąjį įkalinimą atliekančio asmens teisių apribojimo	61
X. NUOSAVYBĖS APSAUGA (Konvencijos Protokolas Nr. 1, 1 str.).....	65
2011 m. spalio 11 d. sprendimas byloje <i>Vassallo prieš Maltą</i> dėl žemės sklypo paėmimo visuomenės poreikiams tenkinti	65
2011 m. spalio 25 d. sprendimas byloje <i>Valkov ir kiti prieš Bulgariją</i> dėl senatvės pensijų ribojimo pagrįstumo	69
2011 m. lapkričio 15 d. sprendimas byloje <i>Sivova ir Koleva prieš Bulgariją</i> dėl nuosavybės teisės atkūrimo į kolektyvizuotus žemės sklypus	71

2011 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje <i>Barbara Wiśniewska</i> prieš <i>Lenkiją</i> dėl asmeninio ir viešojo intereso pusiausvyros išlaikymo.....	74
2011 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje <i>Lakićević ir kiti</i> prieš <i>Serbiją ir Juodkalniją</i> dėl nuosavybės teisės apribojimo proporcingumo	77
2011 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje <i>Gladysheva</i> prieš <i>Rusiją</i> dėl valstybės atsakomybės už nepakankamą atidumą buto privatizavimo procese	82

I. KANKINIMO UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 3 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. rugsėjo 22 d. sprendimas byloje *H. R. prieš Prancūziją* (pareiškimo Nr. 64780/09)

Šioje byloje Europos žmogaus teisių teismas (toliau – ir Teismas arba EŽTT) konstatavo, kad pareiškėjo perkėlimas į Alžyrą pažeistų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 3 straipsnį (žmogų kankinančio, nežmoniško ar kitaip jo orumą žeminančio elgesio draudimas).

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas H. R. – 1952 m. gimimo Alžyro pilietis, ir gyveno Lione (Prancūzija). Pareiškėjui gyvenant Alžyre, Alžyro pareigūnai jį apkaltino teroristinėms grupuotėms priklausančių asmenų rėmimu ir pradėjo baudžiamąjį procesą, pareiškiant kaltinimus dėl teroristinės grupuotės įkūrimo bei pasikėsinimo nužudyti nacionalinio saugumo pareigūnus.

2000 m. pareiškėjas atvyko į Prancūziją. Pateikti du prašymai dėl prieglobsčio suteikimo buvo atmesti. Prašymas dėl teritorinio prieglobsčio buvo atmestas Prancūzijos vidaus reikalų ministro. 2004 m. gegužės 17 d. pareiškėjas gavo įsakymą palikti Prancūziją per vieną mėnesį. Pareiškėjas dėl to skundo neteikė.

2009 m. vasario 10 d. pareiškėjas areštuotas ir įteiktas įsakymas dėl jo perkėlimo į Alžyrą. Liono administracinis teismas pareiškėjo apeliacinį skundą atmetė. Pareiškėjas neteikė apeliacinio skundo *Conseil d'Etat*, nes, teigė, jog bet koks skundas jo situacijoje būtų buvęs atmestas. Pareiškėjas buvo paleistas dėl procesinės teisės trūkumų ir vėl sulaikytas 2009 m. lapkričio 10 d. tuo pačiu pagrindu kaip ankstesnį kartą. Teikė prašymą dėl prieglobsčio teisės suteikimo persvarstymo, tačiau prašymas buvo atmestas, o perkėlimo data neatidėta. 2009 m. gruodžio 10 d. prašymo atmetimo paaiškinime Prancūzijos pabėgėlių ir asmenų be pilietybės apsaugos institucija nurodė, kad pareiškėjo skunde nurodyti motyvai neįtikina, esą grąžinimas į kilmės valstybę kelia pavojų jo saugumui. Pareiškėjas pateikė reikalavimą EŽTT pagal Teismui Taisyklių 39 straipsnį (Laikinosios apsaugos priemonės). Tą pačią dieną Teismas pranešė Prancūzijos Vyriausybei, kad pareiškėjas neturėtų būti perkeliamas į Alžyrą.

2010 m. vasario 4 d. Liono baudžiamasis teismas paskyrė pareiškėjui 15 mėnesių laisvės atėmimo bausmę dėl pinigų klastojimo, suklastotų dokumentų laikymo ir naudojimo. Pareiškėjas buvo sulaikytas ir paleistas iškart po nuosprendžio paskelbimo.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pirmiausiai Teismas pažymėjo, kad Alžyre įvyko tam tikrų pakitimų nuo 2009 m. gruodžio 3 d. iki 2011 m. vasario 23 d. Tai paliudijo užsienio žiniasklaidos pranešimai.

Teismas konstatavo, kad pareiškėjas Prancūzijoje buvo teisiamas už pinigų padirbinėjimą, o ne už teroristinių grupuočių rėmimą. Tačiau, nors šis sprendimas nesukėlė rezonanso nei Alžyro žiniasklaidoje, nei Alžyro Vyriausybės veiksmuose, tai dar neleidžia teigti, kad pareiškėjo grįžimas į kilmės valstybę nekėlė pavojaus jo saugumui. Teismas nurodė, kad tai, jog asmuo Alžyre nuteistas už teroristinės grupuotės įkūrimą bei pasikėsinimą nužudyti nacionalinio saugumo pareigūnus ir jam paskirta įkalinimo iki gyvos galvos bausmė, nulems pareiškėjos suėmimą, kai tik bus išlaipintas iš lėktuvo. Todėl Teismas nusprendė, kad pareiškėjo saugumui buvo iškilęs pavojus dėl Alžyro pareigūnų veiksmų, priešingų Konvencijos 3 straipsniui, todėl įsakymas dėl pareiškėjo perkėlimo į Alžyrą turėtų būti panaikintas.

Teismas svarstė dėl Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimo, tačiau pažeidimo nenustatė.

Teismas, remdamasis Konvencijos 41 straipsniu, įpareigojo Prancūziją sumokėti pareiškėjui 1 500 eurų išlaidų atlyginimo.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Auad prieš Bulgariją* (pareiškimo Nr. 46390/10)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad Bulgarija pažeidė Konvencijos 3 straipsnį (kankinimo uždraudimas) bei Konvencijos 13 straipsnį (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę), taikant jį kartu su Konvencijos 5 straipsniu (teisė į laisvę ir saugumą). Nagrinėjamas klausimas dėl asmeniui gresiančio pavojaus šalyje, į kurią jį ketinama deportuoti.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Ahmed Jamal Auad – asmuo be pilietybės, tačiau palestiniečių tautybės. Pareiškėjas gimė 1989 m. Palestinos pabėgėlių stovykloje (Libane) ir pareiškimo pateikimo metu gyveno Sofijoje (Bulgarija). Atvykus į Bulgariją, 2009 m. gegužės mėn., pareiškėjas pateikė prašymą dėl prieglobsčio. Pareiškėjui buvo pareikšti kaltinimai dėl teroristinės veiklos (pareiškėjas dalyvavo daugiau negu dešimtyje pasikėsinimų) ir 2009 m. lapkričio mėn. įsakyta išvykti į Libaną grėsmės nacionaliniams saugumui pagrindu. Pareiškėjas buvo sulaikytas aštuoniolikai mėnesių, iki 2011 m. gegužės mėn., t. y. ilgiausiam leistinam sulaikymo terminui pagal Bulgarijos įstatymus, kai yra nagrinėjamas deportacijos klausimas. Po išleidimo pareiškėjas pasiliko Sofijoje, kur kasdien turėdavo apsilankyti policijos nuovadoje.

2009 m. gruodžio mėn. pareiškėjas nesėkmingai bandė apskusti išsiuntimo iš šalies įsakymą. Teismas nurodė, kad nurodyti pareiškėjo sulaikymo pagrindai yra teisėti ir pakankami. Pateikti duomenys leidžia pagrįstai teigti, kad pareiškėjo buvimas šalyje kėlė grėsmę nacionaliniam saugumui. Klausimas, ar Libijoje pareiškėjo saugumui grėsė pavojus, nebuvo aktualus išduodant įsakymą išsiųsti asmenį iš šalies.

Pareiškėjas teikė dar vieną skundą dėl išsiuntimo iš šalies įsakymo. Tačiau atsakymas buvo analogiškas, nurodant, kad įsakymą išdavė kompetentinga institucija ir įsakymas buvo pagrįstas tuo metu galiojančia Bulgarijos teise.

Pareiškėjas 2010 m. rugpjūčio 10 d. pateikė pareiškimą Teismui teigdamas, kad išsiuntimas iš Bulgarijos reikštų Konvencijos 3, 5 (1 dalis), 13 straipsnių pažeidimą. Pareiškėjas taip pat teigė, kad priklausė Fatah grupei, Palestinos laisvės organizacijai, todėl grįžimas į Libiją sukeltų grėsmę pareiškėjo saugumui ir gyvybei. Skundžiamas buvo ir nepagrįstai ilgas sulaikymo terminas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pažymėjo, kad, nors Konvencijoje nėra įtvirtinta teisė į politinį prieglobstį ir valstybėms-narėms yra palikta teisė pačioms reguliuoti užsieniečių atvykimo į šalį, gyvenimo šalyje ir išsiuntimo iš šalies tvarką, valstybės turi įsipareigojimą nedeportuoti asmenų į šalis, kuriose jų sveikatai ar gyvybei gali kilti pavojus. Svarstymai, ar buvo galima tikėtis neigiamų nacionalinio saugumo veiksmų pareiškėjo atžvilgiu, nėra tinkami sprendžiant pareiškėjo išsiuntimo į šalį, kurioje, pareiškėjo tvirtinimu, jam kyla grėsmė patirti netinkamą elgesį, klausimą. Teismo nuomone, svarbiausia išsiaiškinti, ar pareiškėjui kilo reali grėsmė susidurti su netinkamu elgesiu ar būti nužudytam.

Teismas pažymėjo, kad Bulgarija nepagrįstai net nesvarstė rizikos klausimo, apsiribodama tik išsiuntimo iš šalies teisėtumo klausimo svarstymu. Teismas taip pat pažymėjo, kad situacija Libane nėra tokia rimta, kad pareiškėjo išsiuntimas į šią šalį savaiame reikštų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą. Tačiau negalima pamiršti, kad pareiškėjas yra asmuo be pilietybės, kilęs iš pabėgėlių stovyklos Libane. Taigi didelė tikimybė, kad asmeniui, grįžus į šalį, nebus suteikta galimybė tinkamai apsistoti Libane, o jis bus priverstas grįžti į pabėgėlių stovyklą, iš kurios ir pabėgo. Remiantis informacija iš įvairių šaltinių, ši stovykla nėra kontroliuojama Libano vyriausybės, joje nuolat vyksta ginkluoti susirėmimai, todėl Teismas turi rimtų priežasčių manyti, kad pareiškėjui ten grėstų pavojus. Teismas taip pat pabrėžė, kad faktas, jog pareiškėjas galėjo priklausyti teroristinei grupei, kuri įvykdė daugybę žmogžudysčių, rodo ne ką kitą, o tai, kad pati Libano vyriausybė gali su pareiškėju elgtis priešingai nei to reikalauja Konvencijos 3 straipsnis. Tai patvirtina ir daugybė pranešimų, kad Libano vyriausybė netinkamai elgiasi su asmenimis, kurie įtariami priklausantys panašioms grupuotėms.

Teismui nebuvo pateikti įtikinami įrodymai, kad pareiškėjui ir kitiems žmonėms, kurių gražinimas į gimtąją šalį sukeltų jiems pavojų, Bulgarijoje buvo suteikta galimybė pasipriešinti savavališkam deportavimui iš šalies. Nebuvo įrodyta ir tai, kad nustačius asmeniui grėsiantį pavojų, būtų imtasi priemonių šiam pavojui pašalinti. Iš pateiktos medžiagos taip pat nebuvo aišku, kokiais standartais ir kokiomis taisyklėmis buvo vadovautasi sprendžiant apie pareiškėjui grėsiantį pavojų. Taigi šioje situacijoje pakankama asmens apsauga nebuvo užtikrinta. Teismas nusprendė, kad pareiškėjo deportavimo į Libaną atveju būtų pažeistas Konvencijos 3 straipsnis.

Dėl efektyvių priemonių prieš deportaciją į rizikos grupei priskirtas šalis.

Jeigu asmuo, kuriam gresia deportacija, tvirtina, jog toje šalyje jam gresia pavojus, deportacijos procedūra turi būti automatiškai sustabdoma ir pradedamas kruopštus situacijos tyrimas. Bulgarijos teismai aiškiai išreiškė atsisakymą nagrinėti gresiančios rizikos klausimą ir teigė, kad ne jų kompetencijoje yra sustabdyti įsakymo deportuoti vykdymą. Pareiškėjui nebuvo garantuota teisė ginti savo teises, tuo pažeidžiant Konvencijos 13 straipsnį.

Teismas nusprendė, kad Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis buvo pažeista dėl netinkamų kardomojo sulaikymo sąlygų, o ypač dėl to, kad Bulgarijos institucijos nesugebėjo užtikrinti įsakymo deportuoti galiojimo visą kardomojo sulaikymo laiką ir bylos procesas nebuvo atliekamas sklandžiai.

Teismas pažymėjo, kad atsižvelgiant į galimus negrįžtamus padarinius, kuriuos galėjo lemti asmens deportacija į šalį, kurioje jam gresia pavojus, bei akivaizdžius apsaugos trūkumus

Bulgarijos teisėje, Bulgarijos teisė ir teismų praktika turėtų būti pakeista taip, kad užtikrintų, jog: 1) vertinant galimą pavojų būtų vertinama tiek bendra šalies, į kurią deportuojamas asmuo, situacija, tiek ir konkrečios aplinkybės, susijusios su deportuojamu asmeniu; 2) būtų nurodoma priimančioji šalis, o jos pakeitimo atveju užtikrinama teisė šiuos veiksmus apskųsti; 3) būtų užtikrinta automatiška įsakymo deportuoti, kuris yra ginčijamas, sustabdymo sistema; 4) asmens tvirtinimai, jog jam gresia pavojus, būtų sprendžiami tik teisme.

Teismas įpareigojo Bulgariją sumokėti pareiškėjui 3 500 eurų neturtinės žalos ir 1 200 eurų išlaidų kompensaciją.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas

byloje *Mandić ir Jović prieš Slovėniją ir Štrucl ir kiti prieš Slovėniją (pareiškimų Nr. 5774/10 ir Nr. 5985/10; Nr. 5903/10, Nr. 6003/10, Nr. 6544/10)*

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeisti Konvencijos 3 (kankinimo uždraudimas) ir 13 straipsniai (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) abiejose bylose. Sprendime aptariamos arešto ir kalinimo sąlygos.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai pirmojoje byloje Petar Mandić ir Vladan Jović atitinkamai gimė 1959 m. ir 1963 m., yra Slovėnijos piliečiai ir pareiškimo pateikimo metu gyveno Slovėnijoje. Pareiškėjai antrojoje byloje Jakob Štrucl, Henrik Klanšek ir Anes Dukić yra Slovėnijos piliečiai, atitinkamai gimę 1985 m., 1974 m. ir 1977 m., gyvenę taip pat Slovėnijoje.

Petar Mandić ir Vladan Jović buvo areštuoti ir laikomi Liublianos kalėjime beveik septynis mėnesius iki teismo proceso pabaigos. Kalėjimo kamera buvo 16,28 kvadratinio metro ir pritaikyta talpinti šešis kalinius. Valdžia teigė, kad areštuotų asmenų skaičius kameroje kisdavo nuo 5 iki 6 asmenų. Jakob Štrucl, Henrik Klanšek ir Anes Dukić atliko bausmę Liublianos kalėjime atitinkamai vienuolika, aštuonis ir penkis mėnesius nebenaudojamoje 16,28 kvadratinio metro kameroje, kurioje dar buvo laikomi ir sanitariniai reikmenys.

Dienos metu kameros buvo užrakintos, išskyrus suplanuotų užsiėmimų metu. Pasak Vyriausybės, pirmieji pareiškėjai galėjo praleisti vidutiniškai dvi su puse valandos už kameros ribų, o antrieji pareiškėjai – daugiau negu devynias valandas, praleidžiant jas penkiasdešimties kvadratinį metrų ploto bendrajame kambaryje. Kameroje neįrengta ventiliacijos sistema, vasaros

metu temperatūra kameroje pasiekia apie 28 laipsnius. Pareiškėjų kalinimo metu kalėjimas du kartus buvo perpildytas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimas) pažeidimo

Nors valdžia ir pripažino, kad kameros buvo skirtos 6 asmenims, tačiau teigė, kad asmenų skaičius kisdavo nuo 5 iki 6 asmenų kameroje. Vis dėlto Teismas pažymėjo, kad valdžia nepateikė jokių įrodymų, kad pagrįstų šį savo teiginį. Galiausiai, net ir pripažinus, kad kartais asmuo turėdavo ir šiek tiek daugiau negu 3 kvadratinius metrus asmeninės erdvės, pareiškėjai pakankamai ilgą laiką buvo laikomi tokiomis sąlygomis, kad jiems tekdavo tik 2,7 kvadratinių metrų asmeninės erdvės, kuri buvo dar labiau sumažinta dėl baldų, kurie buvo kameroje.

Pareiškėjų situaciją dar labiau blogino faktas, kad jie dieną ir naktį buvo laikomi kameroje, leidžiant tik 2 valandoms per dieną išeiti į lauką ir suteikiant papildomas 2 valandas per savaitę praleisti poilsio kambaryje. Taip pat Teismui buvo sunku įsivaizduoti, kaip pareiškėjai galėjo naudotis kiemu, kai lauke būdavo prastos oro sąlygos. Teismas pažymėjo, kad nors pareiškėjams ir būdavo leidžiama žiūrėti televiziją, klausytis radijo ar skaityti knygas, tačiau tai negalėjo kompensuoti to fakto, kad pareiškėjai labai mažai laiko galėjo praleisti už perpildytos kameros ribų. Teismas taip pat atsižvelgė į nusiskundimus aukšta oro temperatūra kameroje. Šiuos teiginius pagrindė Slovėnijos žmogaus teisių ombudsmeno pranešimai. Nepaisant to, kad perpildytame kalėjime sunku užtikrinti sanitarines sąlygas, kai kuriose kameroje jos buvo visiškai neadekvačios.

Teismas nenustatė buvus ketinimų pažeminti pareiškėjus. Tačiau, suteikiant mažiau negu tris kvadratinius metrus asmeninės erdvės, peržengtos sulaikymui būdingų išgyvenimų ribos ir patirtų kančių sunkumas galėtų patekti į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį. Pažeidimų visumą Teismas kvalifikavo kaip žeminantį elgesį ir konstatavo buvus Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą.

Dėl Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimo

Teismas nusprendė, kad jokia priemonė, kurią pareiškėjai bebūtų naudoję, nebūtų buvusi efektyvi. Bet koks laikomų kalėjime asmenų perkėlimas galimas tik kalėjimo prižiūrėtojo įsakymu, tačiau jam buvo žinoma kalėjimo perpildymo problema. Remiantis aplinkybėmis, nei

administracinis, nei bendrosios kompetencijos teismas savo sprendimais negalėjo pakeisti susiklosčiusios padėties.

Pareiškėja Anes Dukić pareiškimą pateikė jau po paleidimo, tačiau Teismui buvo žinoma, kad neseniai nacionalinis teismas pareiškėjui, kuris kalinimo metu patyrė žeminančias ir kankinančias sąlygas, kokios ir buvo Liubianos kalėjime, buvo priteista kompensacija. Teismas paragino, kad sulaikytiems asmenims būtų atlyginama ne sumokant kompensacijas, o perkeltant į geresnes sąlygas dar sulaikymo metu.

Pareiškėjams pateikus skundus, nebuvo imtasi net formalių veiksmų. Ombudsmenas, į kurį pareiškėjai taip pat kreipėsi, galėjo teikti tik rekomendacijas ir negalėjo suteikti efektyvios pagalbos. Todėl Teismas konstatavo Konvencijos 13 straipsnio pažeidimą.

Teismo sprendimas įpareigojo Konvenciją pažeidusią šalį ne tik sumokėti kompensaciją, tačiau ir koreguoti įstatyminę bazę. Kadangi nebuvo žinoma apie rengiamą naujo kalėjimo statybos projektą, Teismas įpareigojo sumažinti skaičių asmenų, laikomų Liubianos kalėjime, kad būtų išvengta žmogaus teisių pažeidimų.

Teismas įpareigojo pareiškėjams Petar Mandić ir Vladan Jović sumokėti po 8 000 eurų neturtinė žalos ir bendrai 2 000 eurų išlaidų atlyginimą. Išmokėti pareiškėjams Jakob Štrucl ir Henrik Klanšek po 7 000 eurų, o Anes Dukić 6 000 eurų neturtinės žalos bei bendrai 1 500 eurų išlaidų atlyginimą.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 11 d. sprendimas byloje *Cocaign prieš Prancūziją* (pareiškimo Nr. 32010/07)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis (kankinimo uždraudimas), tačiau pažeistas 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę). Nagrinėjamas klausimas dėl psichine liga sergančio asmens laisvės atėmimo bausmės atlikimo sąlygų.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Nicolas Cocaign – Prancūzijos pilietis, gimęs 1971 m. ir pareiškimo pateikimo metu laikomas Fresnes kalėjime. Pareiškėjas keletą kartų buvęs ligoninėje dėl žymių psichikos sutrikimų, nuteistas už pasikėsinimą išprievartauti. 2007 m., naktį iš liepos 2 d. į 3 d., pareiškėjas žiauriai nužudė savo kameros draugą Rouen kalėjime ir buvo perkeltas į Bois d’Arcy kalėjimą.

Pradėti baudžiamasis ir drausmės pažeidimo procesai. 2007 m. sausio 17 d. dėl drausmės pažeidimo paskirtos 45 paros vienutėje.

2007 m. sausio 17 d. Rouen kalėjimo prižiūrėtojas kreipėsi į Bois d’Arcy kalėjimo prižiūrėtoją bei gydytojus dėl pareiškėjo psichinės būklės tyrimo. Gydytojas pateikė išvadą, kad pareiškėjo nebereikia laikyti psichiatrijos ligoninėje ir pareiškėjas buvo grąžintas į Bois d’Arcy kalėjimą ir tęsė jam skirtos bausmės atlikimą.

2007 m. vasario 1 d. pareiškėjas apskundė sprendimą dėl drausminės nuobaudos skyrimo. Regiono kalėjimų direktorius paliko sprendimą nepakeistą. 2007 m. balandžio 26 d. pareiškėjas pateikė skundą Melun administraciniam teismui. Skundo nagrinėjimo metu pareiškėjui pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl tyčinės žmogžudystės ir lavono išniekinimo.

2009 m. vasario 26 d. teismas, atsižvelgęs į pateiktas ekspertų išvadas, nusprendė, kad pareiškėjas nusikalstamos veikos darymo momentu buvo visiškai praradęs nuovoką ir negalėjo kontroliuoti savo veiksmų.

2009 m. gegužės 14 d. pareiškėjas buvo teisiamas Assize teisme už žmogaus kankinimą, nužudymą bei kanibalizmą. 2010 m. birželio 24 d. sprendimu pareiškėjui paskirta trisdešimties metų įkalinimo bausmė bei aštuonių metų priverstinio gydymo kursas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimas) pažeidimo

Atsižvelgiant į pareiškėjo psichikos sutrikimus, Teismas pakartojo, kad psichine liga sergančio žmogaus gydymas gali būti nesuderinamas su Konvencijos 3 straipsniu garantuojama teise į orumą, net jeigu šis asmuo nesugeba išreikšti nusiskundimo. Teismas teigė, kad 45 dienų periodas, kuriam pareiškėjas buvo nusiųstas į izoliuotą kamerą, buvo ypatingai ilgas. Teismas taip pat pažymėjo, kad kalėjimo prižiūrėtojas į gydymo įstaigą kreipėsi tik po drausminės nuobaudos paskyrimo, o į izoliuotą kamerą grąžintas tik po tai, kai gydymo įstaigoje praleido tris savaites ir buvo pritaikytas tinkamas gydymas.

Teismas nusprendė, kad vien ieškovo liga nenulėmė to, kad įkalinimas izoliuotoje kameroje ar bausmės atlikimas būtų vertinamas kaip kankinimas ar nežmoniškas elgesys. Pažymėjo, kad pareiškėjui buvo suteikta reikiama medicininė priežiūra ir nebuvo siekiama pareiškėjui suteikti kančių bausmės atlikimo metu. Todėl Teismas padarė išvadą, kad Konvencijos 3 straipsnis nebuvo pažeistas.

Dėl Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimo

Teismas, atsižvelgdamas į pareiškėjo nusiskundimą, kad pareiškėjo skundas dėl drausminės nuobaudos paskyrimo nebuvo nagrinėjamas, nusprendė, jog, nepaisant įstatyminio reguliavimo, efektyvi priemonė šiai problemai spręsti nebuvo garantuota. Efektyvi pagalba tapo galima tik po 2009 m. lapkričio 24 d., kai pareiškėjui nuobauda jau buvo įvykdyta. Todėl Teismas konstatavo buvus Konvencijos 13 straipsnio pažeidimą.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gruodžio 13 d. sprendimas
byloje Kanagaratnam ir kiti prieš Belgiją (pareiškimo Nr. 15297/09)**

Byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis (kankinimo uždraudimas) trijų vaikų atžvilgiu, nepažeistas Konvencijos 3 straipsnis vaikų motinos atžvilgiu, pažeista Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis (teisė į laisvę ir saugumą) visų pareiškėjų atžvilgiu. Nagrinėjamas klausimas dėl asmenų (mažamečių) sulaikymo ir laikymo netinkamose gyvenimui patalpose.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai Renuka Kanagaratnam ir trys jos vaikai – Tamilų kilmės Šri Lankos piliečiai, gyvenantys Belgijoje. Pareiškėjai 2009 m. sausio mėn. atvyko prie Belgijos valstybės sienos iš Kongo ir tą pačią dieną paprašė prieglobsčio bei papildomos apsaugos. Remiantis Belgijos įstatymais, reglamentuojančiais užsieniečių atvykimo į šalį, gyvenimo bei išsiuntimo iš šalies sąlygas, pareiškėjai į šalį nebuvo įleisti ir buvo nuspręsta juos grąžinti tuo pagrindu, jog vaikų motinos pateiktas pasas buvo suklastotas.

Tą pačią dieną užsieniečių reikalų tarnyba nusprendė patalpinti šeimą į nebeveikiantį užsieniečių pervežimo centrą, skirtą neteisėtai į šalį atvykusiems asmenims. Tuo pat metu vyko prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procesas. Šeima sulaikymo metu kreipėsi į teismą dėl paleidimo, tačiau nesėkmingai.

R. Kanagaratnam apklausų metu teigė, kad Šri Lankoje Kolombo policija 2001 m. – 2006 m. ją suėmė bei apklausė tris kartus dėl jos įtariamo bendradarbiavimo su separatistų grupuotėmis.

Pareiškėja 2008 m. gruodžio mėn. nusprendė palikti šalį, nes bijojo būti savavališkai areštuota dėl jos kilmės.

2009 m. vasario mėn. pareiškėjų prieglobsčio ir apsaugos prašymai buvo atmesti dėl nurodytų duomenų patikimumo trūkumo. Kai pareiškėja buvo informuota apie sprendimą išsiųsti į Kongo, pareiškėja ėmėsi priemonių, kad išvengtų nežmoniško elgesio grįžus į Kongo, o galiausiai ir į Šri Lanką. 2009 m. kovo 20 d. teismas nusprendė sustabdyti išsiuntimo iš šalies procesą iki 2009 m. balandžio 20 d. Šis terminas buvo pratęstas dar vienam mėnesiui, kai šeima atsisakė lipti į lėktuvą (tokias laikinas priemones gali skirti Teismas, jei yra riziką, kad gali negrįžtamai būti pažeistos asmens teisės). Šeima liko sulaikyta iki jų gražinimo.

Kadangi buvo pratęstas šeimos buvimo šalyje laikas, buvo dar kartą svarstomas prieglobsčio prašymas. Užsieniečių tarnyba nusprendė prašymo netenkinti ir išsiųsti pareiškėjus į Kongo. Kartu buvo pratęstas ir šeimos buvimo nebeveikiančiame parvežimo centre sulaikymo laikas.

Pareiškėjai dar kartą kreipėsi dėl užsieniečių reikalų tarnybos sprendimo skirti pareiškėjams sulaikymą. 2009 m. gegužės 4 d. sprendimu pareiškėjai buvo paleisti ir pateikė naują prieglobsčio prašymą. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjai buvo paleisti ir prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procesas tęsėsi toliau, išsiuntimo iš šalies sprendimo galiojimo sustabdymas buvo pratęstas iki 2009 m. gegužės 18 d.

2009 m. rugsėjo mėn. Generalinė pabėgėlių ir asmenų be pilietybės tarnyba suteikė pareiškėjams pabėgėlių statusą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimas) pažeidimo trijų vaikų atžvilgiu

Teismas pastebėjo, kad Belgija du kartus paskyrė sulaikymą mažamečiams vaikams nebeveikiančiame centre ir taip du kartus pažeidė Konvencijos 3 straipsnį. Šeimos bendras sulaikymas tęsėsi beveik keturis mėnesius, o sulaikymo sąlygos buvo netinkamos vaikų gyvenimui ir vystymuisi. Teismas pažymėjo, kad ypač svarbu atsižvelgti į vaikus, kurie jau buvo paveikti gimtojoje šalyje vykusio pilietinio karo, pažeidžiamumą. Šis vaikų pažeidžiamumas išaugo dar labiau, kai atvykus į Belgiją jiems buvo skirtas sulaikymas, atliekant jį nebeveikiančiame užsieniečių centre.

Nepaisant to, kad vaikai visą laiką praleido kartu su motina, Belgijos sprendimas uždaryti pareiškėjus į nebeveikiantį centrą turėjo sukelti vaikams nerimo, nepilnavertiškumo jausmą bei

riziką dėl vaikų tolesnio vystymosi. Todėl teismas konstatavo, kad vaikai patyrė kankinantį bei nežmonišką elgesį ir buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis.

Dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimas) pažeidimo vaikų motinos atžvilgiu

Teismas pripažino, jog vaikų motina buvo susirūpinusi, nerami bei nusivylusi dėl nesugebėjimo tinkamai atlikti motinos vaidmens ir bejėgiškumo apsaugant savo vaikus nuo sulaikymo bei sulaikymo atlikimo gyvenamųjų sąlygų. Tačiau Teismas, atsižvelgdamas į faktą, kad motina visą laiką galėjo būti su savo vaikais, nusprendė, kad pažeidimo sunkumas nepasiekė Konvencijos 3 straipsnyje numatytų minimalių ribų. Teismas konstatavo, kad Belgija nepažeidė Konvencijos 3 straipsnio vaikų motinos atžvilgiu.

Dėl Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (teisė į laisvę ir saugumą) pažeidimo

Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad mažamečiai vaikai buvo patalpinti į nebeveikiantį užsieniečių centrą, kuris pritaikytas suaugusiems užsienio valstybių piliečiams, patekusiems į šalį neteisėtu būdu, ir kuriame gyvenimo sąlygos akivaizdžiai nepritaikytos ypatingai pažeidžiamiems vaikams, įvertino, jog Belgija nesiėmė pakankamų priemonių vaikų teisės į laisvę užtikrinimui.

Svarstant, ar pažeista vaikų motinos teisė į laisvę ir saugumą, paminėtina, kad jos sulaikymo terminas buvo pratęstas nuo kovo mėn. pabaigos iki gegužės mėn. pradžios, nors tuo metu vyko antrojo prieglobsčio prašymo svarstymas. Taip pat, atsižvelgdamas į pernelyg ilgą sulaikymo laiką bei netinkamas šeimos gyvenimui sulaikymo sąlygas, teismas nusprendė, kad vaikų motinos sulaikymas buvo neteisėtas. Teismas konstatavo, kad buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis.

Teismas įpareigojo sumokėti pareiškėjams bendrai 46 650 eurų žalos atlyginimą, kuris apima neturtinę žalą bei išlaidas.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas
byloje J. H. prieš Jungtinę Karalystę (pareiškimo Nr. 48839/09)**

Byloje EŽTT nusprendė, kad pareiškėjo grąžinimas į kilmės šalį nepažeistų Konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimas). Šioje byloje išsamiai aptariama pareiškėjo pareiga įrodyti, kad grąžimo į kilmės šalį atveju kiltų reali grėsmė jo gyvybei.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas teigė gimęs 1991 m., tačiau Jungtinės Karalystės Vyriausybė (toliau – ir Vyriausybė) teigė, kad pareiškėjas gimė 1988 m.

2003 m. gruodžio 12 d. pareiškėjo vyresnis brolis, S. H., atvyko į Jungtinę Karalystę ir prašė suteikti prieglobstį, teigdamas, kad jam gresia pavojus dėl jo tėvo politinės veiklos Afganistane. 2003 m. gruodžio 19 d. šis prašymas buvo atmestas. 2004 m. gegužės 11 d. buvo priimtas pareiškėjo apeliacinis skundas. Imigracijos apeliacinės institucijos arbitras sutiko, kad S. H. tėvas, būdamas Afganistano komunistų liaudies demokratinės partijos narys, užima ypatingą politinę padėtį. S. H. tėvas negyveno Afganistano teritorijoje ir grąžimo atveju iškiltų pavojus jo gyvybei ar sveikatai. Arbitras, atsižvelgęs į faktines aplinkybes, nustatė, kad pareiškėjo brolis patenka į Jungtinių Tautų Vyriausiojo Pabėgėlių Reikalų Komisarų saugomų asmenų sritį ir grąžinimas į tėvynę sukeltų grėsmę, kad S. H. patirtų elgesį, pažeidžiantį Konvencijos 3 straipsnį. Pareiškėjo broliui buvo pripažintas pabėgėlio statusas.

2009 m. liepos 3 d. pareiškėjas atvyko į Jungtinę Karalystę ir buvo policijos areštuotas neteisėtos imigracijos pagrindu. 2009 m. liepos 6 d. pareiškėjas paprašė prieglobsčio, gimimo datą nurodydamas 1991 m. liepos 30 d. (pareiškimo metu septyniolikos metų). Prašymo pagrindu nurodė pabėgėlio statuso suteikimą jo broliui bei tėvo politinę veiklą. Prašyme buvo nurodyta, kad 1992 m. sugriuvus komunistiniam režimui pareiškėjo tėvas buvo priverstas išvykti į Rusiją – tai lėmė ir būtinybę visai šeimai persikelti į Afganistano pietus ir pasikeisti pavardes. Vėliau šeima persikėlė į Kabulą, per 7–8 mėnesių laikotarpį jų namus keletą kartų aplankė asmenys iš Nacionalinio saugumo žvalgybos ir areštavo pareiškėjo dėdę, bandė areštuoti pareiškėjo brolių. Pareiškėjo šeimos persikėlimo į kitą gyvenamąją vietą metu, 2003 m., buvo nušautas pareiškėjo kitas brolis. Pareiškėjas su motina ir jaunesniu broliu persikėlė į Pakistaną, kur gyveno 5-6 metus. Tuomet pareiškėjas išvyko į Jungtinę Karalystę.

Du socialiniai darbuotojai iš Liverpulio įvertinę pareiškėjo amžių nurodė, kad jo amžius tarp dvidešimt vienerių ir dvidešimt penkerių metų. 2009 m. rugpjūčio 4 d. pareiškėjo prašymas suteikti

prieglobstį buvo atmetas nurodant, kad prašymas yra neaiškus ir prieštaringas, nėra duomenų apie besitęsiančią pareiškėjo tėvo politinę veiklą. Taip pat kaip atmetimo pagrindas paminėta ir tai, kad pareiškėjas nebuvo politiškai aktyvus, pareiškėjas prieš išvykstant Afganistane gyveno dešimt metų be jokios grėsmės, o brolio žūties pagrindimas tėvo politine veikla buvo tik spekuliacija ir net sutinkant su pareiškėjo motyvais, nurodoma, kad yra artimesnių Afganistanui šalių, kurios galėtų suteikti prieglobstį. 2009 m. rugpjūčio 19 d. pareiškėjo apeliacinis skundas buvo atmetas. Imigracijos teisėjas nurodė, kad pareiškėjo broliui prieglobstis buvo suteiktas, nes 2004 m. arbitras pripažino pareiškėjo tėvo politinę veiklą kaip keliančią pavojų. Buvo teigiama, kad brolių prašymai skyrėsi ir tuo, kad pareiškėjo brolis užsiiminėjo tam tikra politine veikla, kuri galėjo atkreipti Afganistano valdžios dėmesį į jį, tuo tarpu pareiškėjas į politinę veiklą nebuvo įtrauktas. Imigracijos teisės taip pat nurodo, kad nėra įrodymų, kad pareiškėjo tėvas būtų tęsęs politinę veiklą po 1992 m., kai pareiškėjas dar buvo mažametis ir Afganistane pasikeitė politinės sistema. Imigracijos teisėjas nesutiko ir su kitais pareiškėjo nurodytais faktais ir manė, kad chaotiška padėtis Afganistane nebuvo pasiekusi tokio grėsmės lygio, jog būtų galima konstatuoti pareiškėjui gresiantį rimtą pavojų. 2009 m. rugpjūčio 19 d. Vyresnysis imigracijos teisėjas skundą atmetė teigdamas, kad teisės normos buvo aiškinamos teisingai. 2009 m. rugsėjo 17 d. Aukštasis teismas (ang. „the High Court“) atmetė prašymą persvarstyti sprendimą dėl prieglobsčio, grįsdamas tuo, kad teismas faktinių aplinkybių nenustatinėja, o teisės normų taikymo atžvilgiu pažeidimų nėra.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjas nurodė, kad jo grąžinimo į Afganistaną atveju būtų pažeisti Konvencijos 2 ir 3 straipsniai.

Teismas pakartojo, kad Susitariančios šalys, atsižvelgdamos į tarptautinės teisės, Konvencijos normas ir pasirašytų sutarčių nuostatas, turi teisę kontroliuoti užsienio piliečių atvykimo, gyvenimo bei išsiuntimo iš šalies sąlygas. Tačiau išsiuntimo iš šalies atveju kyla pavojus, kad bus pažeistas Konvencijos 3 straipsnis. Todėl valstybė, nusprendusi deportuoti asmenį, turi įsitikinti, kad nebus pažeistos asmens teisės, reglamentuotos Konvencijos 3 straipsniu. Netinkamas elgesys, kurį pareiškėjas patirtų, grįžęs į kilmės šalį, turi pasiekti minimalų žiaurumo laipsnį, kad tai patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliuojamą sritį. Šis vertinimas yra reliatyvus ir priklauso nuo konkrečių bylos aplinkybių. Konvencijos 3 straipsnis taikomas ir tais atvejais, kai pavojų keliantys asmenys ar asmenų grupės nėra valstybės pareigūnai. Tačiau turi būti įrodyta, kad gresia realus pavojus ir priimančioji valstybė negali suteikti reikiamos apsaugos.

Vertinant pavojų, būtina įrodyti, kad jis yra neišvengiamas. Įrodyti, kad yra pagrindas tikėti, jog grįžus į kilmės šalį bus susiduriama su Konvencijos 3 straipsniu draudžiamu elgesiu, turi pareiškėjas. Teismas pripažino, kad prieglobsčio prašantys asmenys dažnai patenka į sudėtingą situaciją, todėl visas dvejonės dėl pateiktų parodymų ir dokumentų reiktų vertinti šių asmenų naudai. Tačiau kai kyla rimtų abejonų dėl pateiktos informacijos tikrumo, asmuo privalo pateikti įtikinamą paaiškinimą.

Teismas, vertindamas, ar yra reali grėsmė patirti netinkamą elgesį, turi numatyti galimas pasekmes, išsiuntus pareiškėją į Afganistaną, atsižvelgdamas į bendrai susiklosčiusią padėtį šalyje bei individualias pareiškėjo aplinkybes. Teismas nusprendė, kad vien tik galimybė patirti netinkamą elgesį dėl permainingos, nenusistovėjusios situacijos šalyje, savaime nesukelia Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo, net jei gauta bendro pobūdžio informacija apie situaciją šalyje, pareiškėjas turi pateikti konkrečius įrodymus apie galimą pavojų. Tačiau Teismas nėra atmetęs galimybių, kad gali būti, jog vien bendrosios aplinkybės dėl pavojingos padėties šalyje bus tokio intensyvumo, kurio pakaks konstatuoti, Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą asmens išsiuntimo atveju. Tačiau būtų labai išimtiniai atvejai. Nagrinėjamoje byloje Teismas nustatė, kad byloje neįrodyta, kad bendra situacija priimančioje šalyje yra ne tokio pavojaus intensyvumo lygio, dėl kurio būtų galima nustatyti, kad vien buvimas kilmės šalyje dėl esančios situacijos joje sukeltų realią grėsmę netinkamam elgesiui, prieštaraujančiam Konvencijos 3 straipsniui. Todėl Teismas turėjo nustatyti, ar egzistuoja individualios pareiškėjo aplinkybės dėl kurių, grąžinus jį į Afganistaną, būtų pažeistas Konvencijos 3 straipsnis.

Pirma, Teismas nenustatė, kad egzistuoja grėsmė, jog netinkamas elgesys pareiškėjo atžvilgiu gali pasireikšti dėl jo tėvo politinės veiklos, nes pareiškėjas neįrodė, jog pareiškėjo tėvas yra politiškai aktyvus iki šių dienų, be to, Teismas pastebėjo, kad pareiškėjas į politinę veiklą nebuvo įsitraukęs nei pats atskirai, nei ryšium su tėvo veikla.

Antra, Teismas sutiko su Prieglobsčio ir imigracijos tarnybos arbitro išvada, kad mažai tikėtina, jog pareiškėjo brolio mirtis susijusi su tėvo politine veikla.

Trečia, jeigu pareiškėjas bylos nagrinėjimo metu Teisme dar nebuvo deportuotas į Afganistaną, vertinama bus politinė situacija priimančioje šalyje tokia, kuri vyraus bylos nagrinėjimo Teisme metu, o ne situacija, vyravusi prieglobsčio prašymo padavimo metu. Teismo nuomone, buvusių Afganistano komunistų liaudies demokratinės partijos narių padėties vertinimas, pateiktas 2009 m. liepos mėn. ir 2010 mėn. gruodžio mėn. aiškiai skiriasi. Pastarojoje išvadoje pateikiama, kad buvę minėtos partijos nariai nebepriklauso rizikos grupei.

Vertinant išdėstytus argumentus, Teismas nusprendė, kad pareiškėjas neįrodė, kad grįžimo į Afganistaną atveju jam kiltų pavojus susidurti su Konvencijos 3 straipsniu draudžiamu elgesiu.

II. VERGIJOS IR PRIVERČIAMOJO DARBO UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 4 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. spalio 18 d. sprendimas byloje *Graziani-Weiss* prieš *Austriją* (pareiškimo Nr. 31950/06)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad Konvencijos 4 straipsnis (vergijos ir priverčiamojo darbo uždraudimas) bei 14 straipsnis (diskriminacijos uždraudimas) nebuvo pažeisti. Byloje svarstoma teisininko pareiga teikti nemokamą globą psichine liga sergančiam žmogui bei aptariama diskriminacijos esmė.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Wolfgang Graziani-Weiss Austrijos pilietis, gimęs 1963 m. ir pareiškimo pateikimo metu gyvenęs Austrijoje. Užsiimdamas advokato praktika, 2005 m. buvo informuotas apie Austrijos teismo planus paskirti jį psichine liga sergančio asmens teisiniu globėju. Šio teismo nuomone, nei globos asociacija, nei kitas žinomas giminaitis negalėjo šiam asmeniui suteikti reikiamą globą. Pareiškėjas pateikė prieštaravimą šiam sprendimui, grįsdamas jį tuo, kad tokia globos pareiga sutrikdytų jo ir jo šeimos gyvenimą, tokiai pareigai neturi pakankamai laiko, be to, neturi ir praktikos rūpinantis psichinį sutrikimą turinčiu asmeniu, todėl reikėtų apsidrausti, o šiam draudimui globotinis neturi pinigų.

Teismas atmetė pareiškėjo atsisakymą, pripažindamas jį nepagrįstu, 2005 m. rugsėjo mėn. paskyrė pareiškėją globėju ir įpareigojo atlikti tokias funkcijas: tvarkyti globotinio pajamas, atstovauti jį teisme bei kitose valstybinėse institucijose. Teismas išaiškino, kad pagalba silpnesniems visuomenės nariams yra pilietinė pareiga ir advokato profesijos esmė.

Pareiškėjas pateikė skundą dėl jo profesijos diskriminacijos teigdamas, kad tokį patį teisinį išsilavinimą turintys teisėjai ar valstybės tarnautojai tokios pareigos teikti globą neturi. Skundas apeliacinės instancijos teisme buvo atmestas. 2006 m. kovo mėn. skundas atmestas ir Aukščiausiam teisme dėl teisinės svarbos nebuvimo.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 4 straipsnio (vergijos ir priverčiamojo darbo uždraudimas) pažeidimo

Teismas pastebėjo, kad pareiškėjas pradėdamas verstis advokato praktiką turėjo numatyti, kad tokia globos pareiga jam bus priskirta ir kad šiai globai taikoma išankstinio sutikimo prezumpcija. Be to, priskirtos atstovavimo ir pajamų tvarkymo funkcijos įeina į įprastai advokato atliekamas funkcijas. Globos teikimo pareiga advokatams ir notarams kyla iš to, kad jie turi tam tikrą privilegiją atstovauti šalis ypatinguose teisminiuose procesuose. Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjas neįrodė, kad yra daug bylų, kur jis turėtų atstovauti savo globotinį ar tai, kad globėjo pareigos atims daug laiko ar užkraus pernelyg didelę našta pareiškėjui. Globos teikimo pareigos vykdymas negali būti laikomas ir priverčiamuoju darbu, todėl Konvencijos 4 straipsnis nebuvo pažeistas.

Dėl Konvencijos 14 straipsnio (diskriminacijos uždraudimas), taikant jį su Konvencijos 4 straipsniu (vergijos ir priverčiamojo darbo uždraudimas), pažeidimo

Teismas pakartojo, kad diskriminacija yra elgesys su žmonėmis panašiose situacijose skirtingai be objektyvios ir teisėtos priežasties. Teismas pripažino, kad, priskiriant globos teikimo pareigą advokatams bei notarams, jie buvo išskiriami iš teisinį išsilavinimą turinčių žmonių. Tačiau vien tik toks asmenų grupės išskyrimas nebūtinai reiškia diskriminaciją, jei nebus įrodyta, kad šis skirtingas elgesys pasireiškia iš esmės panašioje situacijoje.

Advokatai ir notarai išsiskiria tuo, kad jų darbas pasižymi tam tikra specifika: teisininko praktika yra reguliuojama specialių įstatymų ir taisyklių, pavyzdžiui: būtinybė išlaikyti advokato kvalifikacinį egzaminą bei apsidrausti civilinės atsakomybės draudimu. Asmenys su teisiniu išsilavinimu, bet nesantys praktikuojantys teisininkai, negali atstovauti asmenų bylose, kur atstovavimas yra privalomas. Taip pat yra didelė tikimybė, kad, nepaisant teisinio išsilavinimo, tokie asmenys nedirba darbo, susijusio su teise. Taigi teismas pažymi, kad yra didelis skirtumas tarp praktikuojančių teisininkų ir asmenų, kurie nors ir turi teisinį išsilavinimą, tačiau neužsiima teisine praktika. Todėl teismas mano, kad tose situacijose, kai nustatomas globėjas, advokatai ir notarai nėra iš esmės tokioje pat situacijoje kaip kiti asmenys su teisiniu išsilavinimu.

Teismas nusprendė, kad nebuvo Konvencijos 14 straipsnio, taikant jį sistemiskai su Konvencijos 4 straipsniu, pažeidimo.

III. TEISĖ Į LAISVĘ IR SAUGUMĄ (Konvencijos 5 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 15 d. sprendimas byloje *Longa Yonkeu prieš Latviją* (pareiškimo Nr. 57229/09)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis (teisė į laisvę ir saugumą) dėl tam tikru laikotarpiu savavališko sulaikymo. Sprendime nagrinėjamos kardomojo sulaikymo, skiriamo prieglobsčio prašančiam asmeniui, skyrimo sąlygos.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Guy Walter Longa Yonkeu – Kamerūno respublikos pilietis, gimęs 1984 m. Pareiškėjas, keliaudamas per Rusiją, pateko į Europos Sąjungos teritoriją, kirsdamas Latvijos sieną, tačiau prieglobsčio neprašė. 2008 m. kovo 22 d. pareiškėjas, kirsdamas Lietuvos sieną, buvo sulaikytas, įtariant suklastotų dokumentų naudojimu. Jis buvo nuteistas. Pareiškėjas paprašė prieglobsčio, teigdamas, kad Kamerūno Respublikoje jam gresia susidorojimas.

2008 m. spalio 27 d. Lietuva pateikė reikalavimą Latvijai svarstyti pareiškėjo prieglobsčio prašymą, po ko pareiškėjas buvo perkeltas į Latviją, kur buvo apgyvendintas užsieniečių pabėgėlių centre. Šiame centre buvo garantuotos geros gyvenimo sąlygos, tačiau, pasak pareiškėjo, jam buvo ribota galimybė gauti teisinę pagalbą dėl kalbos barjero.

2008 m. gruodžio 23 d., iškart po perkėlimo į Latviją, pareiškėjas pateikė prašymą dėl prieglobsčio prancūziškai. Po to, kai buvo užpildyta prieglobsčio prašymo forma, padarytas pastebėjimas, kad pareiškėjas mokėjo prancūzų, anglų ir rusų kalbas. Pareiškėjo prieglobsčio prašymas buvo atmestas, nenustačius realios ir individualios susidorojimo grėsmės. Pareiškėjas šį sprendimą apskundė, be to, prašydamas jam skirti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą. Latvijos valstybė paskyrė pareiškėjui teisininką, su kuriuo pareiškėjas susitiko du kartus. Dar neįvykus numatytam susitikimui su paskirtu teisininku, pareiškėjas skundą atsiėmė.

Dėl to, kad pareiškėjas atsiėmė skundą, 2009 m. gegužės 20 d. Apylinkės administracinis teismas bylos nagrinėjimą dėl prieglobsčio nesuteikimo nutraukė. Šis sprendimas buvo galutinis, nors pačiame sprendime nurodyta, kad jį galima apskusti aukštesnės instancijos teismui. Pareiškėjas sprendimą apskundė, tačiau Apygardos administracinis teismas 2009 m. rugpjūčio 26 d. sprendimu konstatavo, kad, remiantis nacionaline teise, sprendimas buvo galutinis. Abu šie procesai vyko rašytine tvarka.

Pareiškėjas buvo sulaikytas nuo 2008 m. gruodžio 23 d. (iš karto po pareiškėjo perdavimo Latvijai) iki 2009 m. birželio 9 d. Kaip sulaikymo pagrindas buvo nurodoma tai, jog nebuvo aiški pareiškėjo tapatybė, pareiškėjas neturėjo galiojančio kelionės dokumento ar paso.

2009 m. birželio 9 d. buvo pradėta deportacijos procedūra, išduotas įsakymas deportuoti. Pasitelkęs savo surasto teisininko pagalbą, pareiškėjas paraleliai siekė įsakymo deportuoti peržiūrėjimo per du procesus: pirma, tiesiogiai kreipėsi į Pilietybės ir migracijos reikalų tarnybą (ang. „Office of Citizenship and Migration Affairs“) ir antra, pateikė skundą teismui dėl įsakymo deportuoti panaikinimo ir prašė šio įsakymo vykdymo sustabdymo. Pirmasis procesas baigėsi pareiškėjo nenaudai, be to, buvo pažymėta, kad pareiškėjas dėl to paties dalyko yra iniciavęs kitą administracinį procesą. Pagrindinis argumentas, kurį nurodė pareiškėjas antrajame procese, kuriuo kreipėsi į administracinį teismą, jog deportacijos įsakymas nebuvo išverstas į jam žinomą kalbą, t. y. prancūzų. Administracinis apylinkės teismas 2009 m. lapkričio 5 d. sprendimu atmetė pareiškėjo skundą, nurodydamas, kad, pirma, pareiškėjas suprato ne tik prancūzų, bet ir anglų kalbą, todėl galėjo suprasti deportacijos sprendimo turinį, antra, pareiškėjas praleido terminą, per kurį galėjo kreiptis su skundu. Apeliacinės instancijos teismas palaikė 2009 m. lapkričio 5 d. sprendimą.

Dėl sulaikymo nuo 2009 m. birželio 17 d. iki 2009 m. liepos 10 d.

Po 2009 m. birželio 9 d. išduoto įsakymo deportuoti pareiškėją, birželio 17 d. pareiškėjas buvo sulaikytas, siekiant įvykdyti deportacijos procedūrą. 2009 m. liepos 10 d. pareiškėjas paleistas, motyvuojant tuo, kad pareiškėjas vis dar buvo prieglobsčio prašytojas, nes Administracinis apygardos teismas nėra priėmęs galutinio sprendimo, įsakymas deportuoti sustabdomas.

Dėl sulaikymo nuo 2009 m. liepos 10 d. iki 2009 m. lapkričio 2 d.

Pareiškėjas vėl sulaikytas nuo 2009 m. liepos 10 d. iki 2009 m. lapkričio 2 d., nenurodant individualaus sulaikymo pagrindo, 2009 m. liepos 17 d. teisėjui, pratęsiant sulaikymo terminą iki 2009 m. rugsėjo 17 d., pažymima, kad tai yra būtina, kol bus nustatyta tiksliai pareiškėjo asmenybė ir kad yra priežasčių manyti, jog yra piktnaudžiaujama prieglobsčio prašymo teise. 2009 m. rugsėjo 16 d. sulaikymo terminas buvo pratęstas. Pareiškėjas apeliacija nesėkminga.

Antras prašymas dėl prieglobsčio suteikimo

2009 m. rugsėjo 3 d. pareiškėjas pateikė dar vieną prašymą dėl prieglobsčio suteikimo. 2009 m. rugsėjo 10 d. Pilietybės ir migracijos reikalų tarnybos (ang. „Office of Citizenship and Migration Affairs“) Prieglobsčio skyrius atmetė pareiškėjo prašymą, nurodant, kad nuo pirmojo prašymo suteikti prieglobstį aplinkybės Kamerūne nepasikeitė. Tačiau 2009 m. rugsėjo 11 d. Valstybės sienos apsaugos tarnyba priešingai informavo pareiškėją, teigiant, kad procedūra atnaujinta ir įsakymas deportuoti sustabdytas. Tuo pagrindu pareiškėjas prašė jį paleisti, tačiau 2009 m. spalio 5 d. Pilietybės ir migracijos reikalų tarnyba atmetė tokį prašymą, nurodant 2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimą jo antro prašymo nesvarstyti. Pareiškėjas pateikė skundą apylinkės administraciniam teismui, kuris 2009 m. spalio 23 d. buvo atmetas motyvuojant tuo, kad nuo pirmojo prašymo suteikti prieglobstį aplinkybės nepasikeitė.

Dėl sulaikymo nuo 2009 m. lapkričio 2 d. iki 2010 sausio 9 d.

Pareiškėjas sulaikytas nuo 2009 m. lapkričio 2 d. iki 2010 m. sausio 9 d. (tą dieną buvo įvykdyta pareiškėjo deportacija), pagrindinė priežastis, apie kurią informuotas pareiškėjas, kad jis pažeidė gyvenimo šalyje sąlygas, nes neturėjo leidimo būti šalyje. Šis įsakymas apskūstas dviejų instancijų teismams (atitinkamai 2009 m. lapkričio 13 d. ir 2009 m. gruodžio 8 d.) ir abiejuose teismuose skundai atmesti.

2009 m. sausio 5 d., kol dar pareiškėjas buvo Latvijoje, jis pateikė prašymą suteikti prieglobstį dėl humanitarinių priežasčių. Tačiau prašymas išnagrinėtas ir atmetas, remiantis tuo pagrindu, kad pareiškėjas išlydėtas iš šalies 2010 m. sausio 9 d. Tarp nagrinėjamos bylos šalių yra ginčas, kada šis pareiškėjo prieglobsčio prašymas buvo gautas.

Pareiškėjas skundžia, kad jo sulaikymas Latvijoje nuo 2008 m. gruodžio mėn. iki 2010 m. sausio mėn. pažeidė Konvencijos 5 straipsnio 1, 2 ir 4 dalis. Pareiškėjas pažymi, kad spragos teisiniame reguliavime lėmė, jog jis buvo sulaikytas pernelyg ilgam terminui ir nebuvo apsaugotas nuo pareigūnų savivalės. Pareiškėjas nurodo, kad jam nebuvo duotos sulaikymo akto kopijos, o prieglobsčio prašymai nagrinėjami atmestinais.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Kadangi nei viena šalis neprieštaravo, kad pareiškėjo laisvė buvo suvaržyta, Teismas pirmiausiai vertino, ar pareiškėjo sulaikymai buvo teisėti. Užtikrinti teisinio tikrumo principą yra

ypač svarbu atimant žmogui laisvę. Tokias Konvencijos formuluotes, kaip, pvz., „įstatymų nustatyta tvarka“, reikėtų aiškinti ne tik kaip nukreipiančias į nacionalinę teisę, bet nukreipiančias į teisę, kuri atitinka „teisinės kokybės“ reikalavimą, t. y. neprieštarauja Konvencijai kaip visumai ir atitinka teisinės valstybės idėją. „Teisinė kokybė“ reikalauja, kad, atimant žmogui laisvę, turi būti remiamasi aiškiais, tiksliais teisės normomis tam, kad būtų išvengta bet kokių savivalės formų.

Teismas pripažino, kad Administracinio apylinkės teismo 2009 m. gegužės 20 d. sprendimas buvo galutinis, nepaisant pastabos pačiame dokumente. 2009 m. gegužės 20 d. pirmojo prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo procedūra buvo užbaigta, todėl pareiškėjas prarado asmens, prašančio prieglobsčio, statusą Latvijoje. Teismas nurodė, kad Latvijos Vyriausybei nepavyko paaiškinti, koku teisiniu pagrindu pareiškėjas buvo suimtas po 2009 m. gegužės 20 d. ypač atsižvelgiant į tai, jog tai neatitiko nacionalinės teisės normų. Šis sulaikymas negalėjo būti pagrįstas ir Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (f) punktu (*„kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas dėl to, kad negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį, arba, kai pradėtas jo deportavimo ar išdavimo kitai valstybei procesas“*). Todėl Teismas nusprendė, kad nacionalinė teisė nesuteikė jokio teisinio pagrindo sulaikyti pareiškėją nuo 2009 m. gegužės 20 d. iki 2009 m. birželio 9 d.

Vertinant sulaikymą nuo 2009 m. liepos 10 d. iki 2009 m. lapkričio 2 d., Teismas atkreipė dėmesį į tuo laikotarpiu priimtus sulaikymo įsakymus. Pirmieji du sulaikymo įsakymai buvo išduoti dėl nepasibaigusio prieglobsčio prašymo nagrinėjimo. Tačiau nei pagal anksčiau galiojusios redakcijos, nei pagal naujos redakcijos prieglobsčio suteikimo įstatymą toks sulaikymo pagrindas nėra numatytas. Trečiasis įsakymas sulaikyti, kuris buvo išduotas 2009 m. rugsėjo 16 d., skiriasi nuo pirmųjų dviejų. Jis buvo išduotas dėl antrojo prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo (antrasis prašymas išnagrinėtas 2009 m. spalio 23 d.; šio proceso metu pareiškėjui nebuvo suteiktas asmens, prašančio prieglobsčio, statusas) ir Teismas jį laikė pagrįstu. Teismas pažymėjo, kad prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimas buvo užbaigtas galutiniu sprendimu, priimtu 2009 m. spalio 23 d. Todėl sulaikymas nuo 2009 m. spalio 23 d. iki 2009 m. lapkričio 2 d. negali būti siejamas su šio prašymo nagrinėjimu ir laikomas neturinčiu teisinio pagrindo.

Teismas pakartojo kriterijus, taikant Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (f) punktą: 1) veiksmai turi būti atliekami gera valia, 2) sulaikymas turi būti glaudžiai susijęs su sulaikymo pagrindais, kuriais remiasi Vyriausybė, 3) tinkamos sulaikymo sąlygos ir laikymo vieta, 4) sulaikymo laikas ne ilgesnis negu reikalingas tikslui pasiekti.

Teismas, įvertinęs aplinkybes dėl pareiškėjo deportacijos į Kamerūną 2010 m. sausio 9 d., konstatavo, kad jo sulaikymas, siekiant įgyvendinti deportacijos procedūrą, buvo savavališkas. Todėl pažeidė Konvencijos 5 straipsnio 1 dalį. Tokią išvadą padarė, remdamasis 2 argumentais:

pirma, Valstybės sienos apsaugos tarnybos negalėjo nežinoti apie pareiškėjo 2010 m. sausio 5 d. prašymą dėl prieglobsčio dėl humanitarinių priežasčių, nes jie gavo savo prašymo kopiją. Antra, pagal vidaus teisę, nuo tokio prašymo dienos jis turėjo prieglobsčio prašytojo statusą, todėl negalėjo būti deportuotas.

Pareiškėjas taip pat skundėsi, kad jam nebuvo pateiktos įsakymų dėl sulaikymo kopijos. Tačiau teismas pažymėjo, kad proceso metu pareiškėjas nereiškė dėl to pretenzijų ir jo advokatas šias kopijas turėjo. Proceso laikotarpis, kai pareiškėjui buvo pateikiama informacija su vertėjo pagalba, Teismo nuomone, negalėjo būti vertinamas kaip pažeidžiantis Konvencijos 5 straipsnio 2 dalį, todėl Teismas įvertino šį skundą kaip akivaizdžiai nepagrįstą. Teismas taip pat nusprendė, kad nebuvo pažeista ir Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis, nes nusiskundimus dėl proceso greitumo pareiškėjas pirmiausiai turėjo reikšti Latvijos teismams.

Teismas įpareigojo sumokėti pareiškėjui 9 000 eurų neturtinės žalos atlyginimą.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *Alim prieš Rusiją* (pareiškimo Nr. 39417/07)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (f) punktas (teisė į laisvę ir apsaugą) nebuvo pažeistas, tačiau būtų pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą), jei Rusija deportuotų iš šalies pareiškėją. Byloje išsamiai aptariami kriterijai, kurie turi būti įvertinti sprendžiant asmens išsiuntimo iš šalies klausimą.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas – Kamerūno pilietis, gimė 1981 m. ir 1995 m. su Rusijos futbolo klubu pasirašė kontraktą, įgijo Rusijos vizą ir joje apsigyveno. Pareiškėjas baigė sportininko karjerą, įstojo į Krasnojarsko aukštojo mokslo įstaigą, gyveno kaip vyras ir žmona pagal bendrąją teisę (ang. „as a common-law husband and wife“) su Rusijos piliete ir jiems gimė sūnus. 2006 m. birželio 20 d. pareiškėjas buvo pašalintas iš universiteto. Tai lėmė, kad 2006 m. rugsėjo 9 d. buvo atšaukta pareiškėjo studento viza. 2006 m. lapkričio 3 d. pareiškėjas buvo areštuotas Rusijos federacinės migracijos tarnybos ir Krasnojarsko apylinkės teismas nuteisė pareiškėją administracine nuobauda

pažeidus užsieniečio buvimo šalyje taisykles ir paskyrė 1 500 rublių baudą. Pareiškėjas baudą sumokėjo, sprendimo neskundė.

Pareiškėjui buvo išduota tranzitinė viza, kuri galiojo nuo 2006 m. lapkričio 7 d. iki 2006 m. lapkričio 16 d. ir buvo suteikta tam, kad pareiškėjas paliktų šalį. Tačiau pareiškėjas iš šalies neišvyko teigdamas, kad negali be priežiūros palikti savo, ką tik antrą vaiką pagimdžiusios žmonos.

Pareiškėjo teigimu, nuo 2007 m. sausio 1 d. iki 2007 m. sausio 10 d. negalėjo išspręsti gyvenimo šalyje klausimo dėl šventinių dienų Rusijoje. 2007 m. sausio 11 d. pareiškėjas vėl buvo areštuotas Rusijos federacinės migracijos tarnybos pažeidus užsieniečio buvimo šalyje taisykles. Pareiškėjas paprašė, kad jam būtų suteiktos vertėjo ir teisininko paslaugos. Tuo tarpu pareigūnai tik nurodydavo, kur pareiškėjui reikia pasirašyti, teigdami, kad pareiškėjas suprato, kas jam buvo sakoma rusų kalba. Tą pačią dieną pareiškėjas buvo nugabentas į Krasnodarsko apylinkės teismą, kuriame pareiškėjui nebuvo paskirtas nei vertėjas, nei advokatas. Pasak pareiškėjo, jis dėl kalbos kliūčių negalėjo pateikti paaiškinimo dėl savo šeimos situacijos. Teismas paskyrė 2 000 rublių baudą bei išsiuntimą iš šalies.

2007 m. sausio 22 d. pareiškėjo advokatas pateikė skundą dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo reikalaujamas jį panaikinti. Skundas buvo argumentuojamas tuo, kad pareiškėjui nebuvo paskirtas vertėjas. 2007 m. sausio 24 d. apygardos teismas apeliacinį skundą atmetė. Sprendime buvo nurodytas, kad santykiai su Rusijos piliete negarantuoja teisės gyventi šalyje be išduoto leidimo. Taip pat nurodoma, kad pareiškėjas buvo informuotas apie savo teises, tačiau vertėjo atsisakė pasirašydamas protokole.

2007 m. kovo 2 d. pareiškėjo advokatas gavo atsakymą iš apygardos prokuratūros, kad pareiškėjo išsiuntimas iš šalies buvo teisėtas. Advokatas kreipėsi į apygardos teismą, tačiau nepatenkinus jo skundo kreipėsi į Rusijos Aukščiausią teismą. 2007 m. gegužės 4 d. skundas atmetamas bei nurodoma, kad pareiškėjas nėra įregistravęs santuokos, bei žemesnių grandžių teismams nebuvo pateikti įrodymai, įrodantys pareiškėjo tėvystę dviejų vaikų atžvilgiu.

2007 m. liepos 16 d. pareiškėjas buvo paleistas ir 2011 m. kovo mėn. pareiškėjo advokatas pateikė Teismui pareiškėjo laišką, kuriame teigiama, kad pareiškėjas po paleidimo su šeima gyvena viename Rusijos regionų, tačiau jis laikosi tam tikrų apribojimų tam, kad išvengtų tolesnių administracinių priemonių, nukreiptų prieš jį. Pareiškėjas taip pat nurodo, kad iki paleidimo jis buvo priverstinai apgyvendintas sunkiose sąlygose. Iki pat 2011 m. balandžio mėn. įsakymas išsiųsti pareiškėją iš šalies vis dar nebuvo įgyvendintas.

Pareiškėjas EŽTT skundėsi sunkiomis gyvenimo sąlygomis sulaikymo metu nuo 2007 m. sausio 11 d. iki 2007 m. liepos 16 d.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Ankstesnėse bylose Teismas sprendė, kad tam, jog būtų taikomas Konvencijos 3 straipsnis (kankinimo uždraudimas), elgesys turi pasiekti bent minimalų žiaurumo laipsnį. Svarstant šio pažeidimo buvimą, svarbu, kad būtų pateikti svarūs įrodymai. Teismas pažymėjo, kad nors nagrinėjamoje byloje pareiškėjas neišnaudojo visų valstybės vidaus teisinės gynybos priemonių, atsižvelgiant į specifinę sulaikytų asmenų padėtį, jog gali būti itin sunku pateikti įrodymų dėl sulaikymo sąlygų neatitikimų reikalavimams, teismas nenagrinėjo klausimo dėl vidaus teisinių priemonių išnaudojimo. Tačiau pažymėjo, kad nei pareiškėjas, nei jo advokatas nepateikė jokių įrodymų dėl sunkių sulaikymo gyvenimo sąlygų: nei užfiksuotų paliudijimų (iš jo žmonos ar kitų sulaikytų asmenų), nei viešų dokumentų ar ataskaitų, pagrindžiančių jo teiginius. Todėl jo peticija dėl šios dalies pripažintina visiškai nepagrįsta.

Dėl Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (teisė į laisvę ir saugumą) pažeidimo

Teismas *proprio motu* iškėlė klausimą dėl pareiškėjo sulaikymo teisėtumo ir atitikimo Konvencijos 5 straipsnio 1 daliai. Pareiškėjui buvo taikomas administracinis sulaikymas, kuris patenka į Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (f) punkto, kai pradėtas jo deportavimo ar išdavimo kitai valstybei procesas. Tačiau Teismas pažymėjo, kad sulaikymas Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (f) punkto prasme yra galimas tik tiek, kiek vyksta procesas dėl asmens deportavimo iš šalies, ir kol tas procesas yra vykdomas sutinkamai su patikrinimo reikalavimais (ang. „due diligence“), kitaip sakant, sulaikymo laikotarpis negali būti ilgesnis, nei tai yra būtina.

Šiuo atveju, sulaikymo metu buvo atliekami veiksmai, susiję su asmens deportavimu iš šalies (vyko pats deportavimo procesas, rengiami pareiškėjo kelionės dokumentai), todėl Teismas nusprendė, kad buvo sulaikymas vyko tiek, kiek tai buvo būtina, užtikrinant procesinių reikalavimų (ang. „due diligence“). Taigi asmens sulaikymo metu nuo 2007 m. sausio 11 d. iki 2007 m. liepos 16 d. Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (f) punktas nebuvo pažeistas.

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimo

Pirma, teismas įvertino argumentus dėl to, kad tarp pareiškėjo ir Rusijos Federacijos pilietės, su kurią jis turėjo du vaikus, nebuvo sudaryta registruota santuoka. Teismas pažymėjo, kad migrantų ir bendruomenės, kurioje jie gyvena, socialinių ryšių visuma sudaro „privataus gyvenimo“ dalį, kaip apibrėžta 8 straipsnyje. Neatsižvelgiant į jo „šeimos gyvenimą“, įsitvirtinusio migranto

išsiuntimas yra įsibrovimas į jo teisę į „privataus gyvenimo“ gerbimą. Priklausomai nuo konkrečių bylos aplinkybių, bus sprendžiama, ar teismas sutelks dėmesį į „šėimos gyvenimo“, ar į „privataus gyvenimo“ aspektą. Kalbant apie „šėimos gyvenimą“, neapsiribojama vien tik oficialia santuoka, atsižvelgiama ir į kitus ryšius, kurie konstatuos de fakto „šėimą“, be to, svarbus veiksnys yra mažamečiai vaikai ir jų ryšys su asmeniu, jo elgesys jų atžvilgiu iki ir po jų gimimo. Teismas nustatė, kad nagrinėjamoje byloje aplinkybės įrodo, jog yra susiklostęs „šėimyninis gyvenimas“, todėl pareiškėjo peticija dėl šios dalies yra priimtina.

Remiantis Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis, užsienio piliečiams nėra garantuojama atvykimo ar apsigyvenimo kitoje šalyje teisė, be to, saugant viešąjį interesą, valstybei paliekama teisė deportuoti iš šalies nuteistus asmenis už baudžiamuosius pažeidimus (ang. „criminal offences“). Tačiau šiems sprendimams taikomi atitinkami kriterijai: būtinybė demokratinei visuomenei, teisėtumas pagal įstatymus, primygtinis socialinis poreikis (ang. „pressing social need“) bei naudojamų teisių priemonių tinkamumas bei proporcingumas siekiamam tikslui.

Teismas konstatavo, kad administracinis išsiuntimas iš šalies yra „kišimasis“ į pareiškėjo teisę į šėimos gyvenimo gerbimą. Nesant Konvencijos 8 straipsnio 2 dalies pateisinančių aplinkybių, toks „kišimasis“ yra Konvencijos 8 straipsnio pažeidimas.

Teismas nustatė, kad nagrinėjamoje byloje valstybės veiksmai atlikti, remiantis nacionaline teise. Tačiau pagrindinis aspektas yra, ar tokie veiksmai buvo reikalingi demokratinei visuomenei ir proporcingi siekiamam tikslui.

Teismas atsižvelgė, kad teisės pažeidimas, kurį padarė pareiškėjas nesilaikydamas užsieniečių gyvenimo šalyje reikalavimų, yra priskiriamas prie nesunkių administracinių pažeidimų. Tačiau Teismas, atsižvelgdamas į faktines aplinkybes, pareiškėjo elgesį įvertino kaip nepakankamai atidų, kas būtent ir nulėmė, kad pareiškėjas pasiekė „aklavietę“ dėl imigracijos statuso Rusijos Federacijoje. Pažymėjo, kad pareiškėjui teisinė atsakomybė iškilo ne dėl gyvenimo šalyje neturint leidimo, bet dėl to, kad nesilaikė privalomos registracijos procedūrinių reikalavimų. Teismas taip pat sutiko su Rusijos Federacijos pateiktu argumentu, kad tokį ilgą laikant gyvenant Rusijoje pareiškėjas turėjo susipažinti su rusų kalba, todėl, pildant dokumentus, pareiškėjas turėjo iš esmės suprasti jam paaiškintas jo teises. Tačiau, atsižvelgiant į užsieniečių gyvenimo šalyje registracijos taisykles ir registravimo procedūras, Teismas pripažino, kad veiksmų atlikimo metu pareiškėjui galėjo kilti dėl to neaiškumų.

Teismas pažymėjo, kad ypač svarbus vaidmuo suteikiamas procesinėms asmens garantijoms, tokiose situacijose, kai yra vertinama, ar valstybė, ribodama asmens teises, neperžengė jai suteiktos vertinimo nuožiūros laisvės. Nors Konvencijos 8 straipsnis ir nenustato procedūrinių reikalavimų, priimant sprendimą apriboti žmogaus teises, svarbu įvertinti, kad ribojimas būtų sąžiningas ir

atitiktų Konvencijos 8 straipsnio saugomus interesus. Teismo netenkino tai, kaip apeliacinis teismas faktiškai ir teisiškai vertino pareiškėjo šeimos gyvenimą ir galiausiai priėmė sprendimą taikyti administracinę sankciją, t. y. išsiuntė pareiškėją iš šalies. Nacionalinis teismas nevertino Konvencijos principų, susijusių su privačiu ir šeimos gyvenimu. Kadangi, pareiškėjo teisių apribojimo tikslas – visuomenės saugumo ir tvarkos užtikrinimas, tačiau teismas turėjo įvertinti mastą, kiek pareiškėjo buvimas šalyje kėlė grėsmę visuomenės saugumui ir tvarkai. Teismas pastebėjo, kad nepaisant pareiškėjo duotų parodymų atitikimo, nacionalinis teismas priėmė sprendimą nerengęs žodinio bylos nagrinėjimo, neapklausęs Rusijos pilietės, su kuria gyveno pareiškėjas, neatsižvelgė į tai, kad pagal Rusijos Federacijos nacionalinius įstatymus po deportacijos asmuo penkerius metus negali grįžti į šalį bei šiuo laikotarpiu neišduodamas leidimas apsigyventi šalyje. Nacionalinės valdžios institucijos taip pat turėjo atsižvelgti ir į geriausių vaiko interesų principą, Kamerūno ir Rusijos socialinių, kultūrinių ir šeimos ryšių tvirtumą.

Teismas priėjo prie išvados, kad deportacijos poveikio pareiškėjo šeimai įvertinimo nebuvimas parodo, kad buvo peržengtos valstybei suteikta vertinimo nuožiūros laisvė. Teismas nusprendė, kad gyvenimo šalyje taisyklių, nustatytų užsienio piliečiams, nesilaikymas nenusvėrė fakto, kad pareiškėjas Rusijoje gyveno pakankamai ilgą laiką, vedė bendrą namų ūkį su Rusijos piliete bei susilaukė dviejų vaikų. Todėl pareiškėjo deportacijos iš šalies atveju būtų pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

Dėl Konvencijos 7 protokolo 1 straipsnio (procedūrinės garantijos užsieniečių išsiuntimo atveju) pažeidimo

Pareiškėjas teigė, kad jis buvo netinkamai atstovaujamas procesuose prieš valdžios institucijas. Tačiau Teismas sutiko, kad administracinio pažeidimo procedūros metu, 2007 m., pareiškėjas šalyje jau gyveno neteisėtai. Todėl ši skundo dalis neatitinka *ratione materiae* ir yra atmestina.

Teismas įpareigojo sumokėti pareiškėjui 9 000 eurų neturtinė žalos kompensaciją bei apmokėti 800 eurų išlaidas.

IV. TEISĖ Į TEISINGĄ BYLOS NAGRINĖJIMĄ (Konvencijos 6 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas

byloje *Ullens de Schooten ir Rezabek prieš Belgiją* (pareiškimų Nr. 3989/07 ir 38353/07)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad Belgijos kasacinio teismo ir *Conseil d'Etat* atsisakymas nagrinėti skundus, kurie buvo susiję su tarptautinių aktų normų aiškinimu, buvo pagrįstas ir todėl Konvencijos (toliau – ir Konvencija) 6 straipsnio 1 dalis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) nebuvo pažeista. Nagrinėjamas klausimas dėl nacionalinių teismų teisės tam tikrais atvejais taikyti Europos Sąjungos teisę, nesikreipiant į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl išaiškinimo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai, Fernand Ullens de Schooten ir Ivan Rezabek – Belgijos piliečiai, gyvenę Belgijoje. Pareiškėjai ėjo direktorių pareigas akredituotoje laboratorijoje, kuri pagal užsakymą atlikinėjo klinikinius tyrimus, kuriuos apmokėdavo Nacionalinis ligos ir negalios draudimo institutas.

Po pirmojo pareiškimo pateikimo, 1989 m. lapkričio 21 d. pareiškėjų laboratorijoje buvo atlikta krata Specialiosios mokesčių inspekcijos skundo pagrindu. Buvo pradėtas baudžiamasis procesas prieš pareiškėjus, kaltinant juos, tarp kitų kaltinimų, ataskaitos dėl Belgijos Karališkojo potvarkio (toliau – Potvarkis) 3 straipsnio, patvirtinto 1982 m. gruodžio 30 d.) laikymosi vykdant laboratorijos veiklą. Ši potvarkio norma reglamentuoja kvalifikacijos apribojimą, t.y. klinikinius tyrimus pagal Nacionalinio ligos ir negalios draudimo instituto schemą gali atlikti tik tam tikros kvalifikacijos asmenys.

1996 m. gegužės 29 d. pareiškėjai buvo teisiami Briuselio baudžiamajame teisme už bandymą apgauti valdžios institucijas, atsakingas už medicinos laboratorijų veiklą reglamentuojančių įstatymų laikymosi stebėjimą. Kaip tretieji asmenys į procesą įstojo ir daugiau draudimo įmonių, pareiškusių savarankiškus reikalavimus dėl nuostolių atlyginimo.

1998 m. spalio 30 d. baudžiamasis teismas pareiškėjus nuteisė ir paskyrė baudą, atskirai pažymint, kad Ullens de Schooten vadovavo laboratorijai nuo 1990 m. sausio 1 d. iki 1997 m. birželio 10 d. pažeisdamas Potvarkio 3 straipsnio reikalavimus.

1999 m. gruodžio 7 d. pareiškėjas Ullens de Schooten pateikė skundą prieš Belgiją ir Europos Komisiją, grįsdamas šį skundą tuo, kad Potvarkio 3 straipsnis prieštarauja Europos Bendrijos

steigimo sutarčiai (toliau – Sutartis) 2002 m. liepos 17 d. Europos Komisija patvirtino, kad Potvarkio 3 straipsnis nėra suderinamas su Sutarties 43 straipsniu. 2005 m. gegužės 24 d. Potvarkio 3 straipsnis buvo pakeistas, panaikinant kvalifikacijos reikalavimą atliekant tyrimus pagal Nacionalinio ligos ir negalios draudimo instituto schemą. 2000 m. rugsėjo 7 d. Briuselio apeliacinis teismas pareiškėjus nuteisė paskirdamas atitinkamai penkerių ir trejų metų laisvės atėmimo bausmes bei pinigines baudas. Teismas neatkreipė dėmesio į Ullens de Schooten pateiktą skundą dėl Potvarkio 3 straipsnio prieštaravimo Sutarties normoms. 2005 m. lapkričio 23 d. Monsos apeliacinio teismo sprendimui išnagrinėjus civilinius ieškinius buvo papildomai paskirti įpareigojimai sumokėti pinigines baudas dar šešioms draudimo įmonėms.

Pareiškėjai teikė skundą dėl to, kad Kasacinis teismas turėtų kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl išaiškinimo dėl Potvarkio 3 straipsnio neatitikimo Sutarties normoms. 2006 m. birželio 14 d. teismas šį skundą atmetė. Vienas iš argumentų buvo tas, kad Europos Teisingumo Teismas jau buvo priėmęs sprendimą analogiškoje byloje. Pareiškėjams pateikus dar vieną skundą, nurodant tapačias faktines aplinkybes, skundas buvo atmestas *Conseil d'Etat*, grindžiant tuo, kad Potvarkio 3 straipsnis nepatenka į Sutarties 86 straipsnio reguliavimo sritį.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimo

Teismas pakartojo, kad, remiantis Konvencija, nėra nurodyta, kad tarptautinio teismo sprendimas turėtų prioritetą prieš nacionalinio teismo sprendimą, todėl negali įpareigoti nacionalinį teismą šį sprendimą peržiūrėti. Be to, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis įpareigoja nacionalinius teismus nurodyti aiškias priežastis, kodėl yra atsisakoma nagrinėti tam tikrus klausimus, ypač kai taikomos teisės normos tokį atsisakymą leidžia tik išimtiniais atvejais.

Aiškinant Sutarties nuostatas (234 straipsnis), paaiškėjo, kad aukščiausios instancijos teismai atsisakymus nagrinėti skundus turėjo pakankamai motyvuoti, nurodant Europos Teisingumo Teismo praktikoje suformuotas išimtis. Teismas taip pat pažymėjo, kad klausimų, kurie susiję su Sutarties normų aiškinimu ir buvo iškelti ginčijant nacionalinio teismo ar tribunolo sprendimą, sprendimas turėtų būti perduotas Europos Teisingumo Teismui. Tačiau ši nuostata nėra absoliuti. Nacionalinis teismas neturi pareigos perduoti Europos Teisingumo Teismui klausimų, susijusių su tarptautinių aktų aiškinimu, kai teismas pats nustato, kad šie aktai konkrečiu atveju nėra taikomi, arba kai atitinkami klausimai jau buvo nagrinėti Europos Teisingumo Teismo, arba kai tarptautiniai aktai suformuoti ir taip pakankamai aiškiai.

Šiuo atveju *Conseil d'Etat* ir Kasacinis teismas savo atsisakymus nagrinėti skundus grindė išimtimis, suformuotomis Europos Teisingumo Teismo išaiškinimuose *CILFIT* byloje. Teismas, atsižvelgęs į minėtų subjektų suformuotus motyvus dėl atsisakymo nagrinėti skundus, padarė išvadą, kad nebuvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. spalio 13 d. sprendimas
byloje *Fexler* prieš *Švediją* (pareiškimo Nr. 36801/06)**

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad nebuvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Byloje vertinama atsisakymo bylą nagrinėti žodinio proceso tvarka galimybė.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja Monica Fexler gimė 1949 m. ir gyveno Hallabro mieste (Švedija). 2000 m. birželio mėn. pareiškėjai buvo pripažintas 100 proc. darbingumo praradimas. 2001 m. birželio 18 d. pareiškėja kreipėsi dėl invalidumo išmokos bei kompensacijos nuo 1999 m. birželio mėn. 2002 m. gegužės 3 d. Socialinio draudimo tarnyba (toliau – ir Tarnyba) šį prašymą tenkino iš dalies. Tarnyba sutiko kompensuoti tik dalį prašomų išlaidų. 2002 m. gegužės 23 d. pareiškėja pateikė apeliacinį skundą Apygardos administraciniam teismui, skundą grįsdama tuo, kad Tarnyba neįvertino visų pareiškėjos poreikių, būtinųjų išlaidų bei reikalingų paslaugų kainų. 2003 m. vasario 26 d. Apygardos administracinis teismas skundą atmetė. Apygardos administracinis teismas, įvertinęs invalidumo pašalpos gavimo sąlygas bei pareiškėjos faktines išlaidas, konstatavo, kad pareiškėja apskritai neturėjo būti pripažinta invalidumo pašalpos gavėja.

2003 m. kovo 1 d. pareiškėja pateikė skundą Apeliaciniam administraciniam teismui. 2004 m. kovo 29 d. Apeliacinis administracinis teismas skundą atmetė nurodydamas papildyti skundo turinį atsiunčiant ranka rašytą informaciją. Pareiškėja paprašė skundą nagrinėti žodinio proceso tvarka, tačiau pareiškėjai dalyvaujant telefoninio ryšio pagalba. Teismas šį prašymą atmetė, dar kartą paprašydamas atsiųsti papildomą informaciją raštu. 2005 m. birželio 15 d. Apeliacinis Administracinis teismas sprendimu paliko galioti ankstesnį teismo sprendimą.

2005 m. liepos 19 d. pareiškėja kreipėsi į Aukščiausiąjį administracinį teismą, prašydama peržiūrėti apeliacinį skundą, kadangi Apeliacinis administracinis teismas atsisakė skundą nagrinėti žodinio proceso tvarka. Pareiškėja taip pat teigia esant Konvencijos 6 straipsnio pažeidimo, nes tam

tikri įrodymai galėjo būti pateikti tik žodinio proceso tvarka. Kaip alternatyvą pareiškėja pareikalavo pripažinti jos invalidumo pašalpos gavėjos statusą.

2006 m. gegužės 17 d. Aukščiausiasis administracinis teismas atsisakė tenkinti skundą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pakartojo, kad viešas bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį apima teisę į bylos nagrinėjimą žodinio proceso tvarka, išskyrus išimtinius atvejus. Ar konkretus atvejis priskiriamas išimtiniam atvejui, priklauso nuo nagrinėjamo klausimo kilmės ir šį klausimą konkrečiu atveju sprendžia kompetentingas nacionalinis teismas. Tai nereiškia, kad atsisakymas bylą nagrinėti žodinio proceso tvarka galimas tik retais atvejais. Iš tiesų yra nurodytas nemažas skaičius atvejų, kada byla turi būti nagrinėjama raštu kartu atsižvelgiant ir į proceso ekonomiško ir greitumo principų laikymą. Pavyzdžiui, teismas yra pasisakęs, kad bylos susijusios su ginčais dėl socialinės apsaugos dažniausiai yra techninio pobūdžio, įtraukia daug skirtingų asmenų, o teismo sprendimas dažniausiai priklauso nuo raštu pateiktų gydytojų medicininių pažymų. Todėl tokiose bylose rašytinis bylos nagrinėjimas yra labiau priimtinas negu žodinis.

Nepaisant to, ar pirmosios instancijos teisme bylos nagrinėjimas vyko žodinio proceso tvarka, apeliacinės instancijos teisme bylos nagrinėjimui gali būti pritaikyti mažiau griežti reikalavimai, kadangi žodinio bylos nagrinėjimo nebuvimas gali būti pateisintas, remiantis tam tikra bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme specifika. Faktas, kad apeliacinėje instancijoje yra keliami tik teisės, o ne fakto nustatymo klausimai gali pateisinti žodinio bylos nagrinėjimo nebuvimą. Taip pat reikia atsižvelgti į visą nacionalinę apeliacinio proceso sistemą, apeliacinio teismo įgaliojimų ribas, ir į tai, ar asmuo yra tinkamai atstovaujamas apeliacinėje instancijoje.

Teismas nurodė, kad reikalavimas, jog teismas bylą nagrinėtų žodinio proceso tvarka negalėjo būti grindžiamas noru pateikti naujus įrodymus ar noru pasisakyti teisme asmeniškai. Dar daugiau, pareiškėjas neturėjo jokių liudytojų, kurie turėtų būti išklausti. Todėl Teismas padarė išvadą, kad net ir surengus bylos nagrinėjimą žodinio proceso tvarka, nauja informacija nebūtų buvusi pateikta.

Teismas pažymėjo, kad šiuo konkrečiu atveju bylos nagrinėjimas žodinio proceso tvarka nebuvo surengtas nei viename iš etapų. Pareiškėja taip pat nereikalavo bylos nagrinėjimo žodinio proceso tvarka, kai kreipėsi į Apygardos administracinį teismą. Pagal nacionalinę Švedijos teisę, administracinės teisės bylos įprastai nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka, nebent pareiškėjas pateikia svarbias priežastis, kodėl procesas turėtų vykti žodine tvarka. Pareiškėja šių svarbių

priežasčių nei pirmosios instancijos, nei kasacinės instancijos teismams nepateikė. Teismas taip pat pabrėžė, kad pareiškėjos argumentai, pateikti Apeliaciniam teismui, buvo techninio pobūdžio. Pareiškėjos prašymas dėl žodinio bylos nagrinėjimo neiškėlė jokių klausimų, kurių nebūtų galima tinkamai išspręsti rašytinio proceso tvarka. Taip pat teismas pastebėjo, kad sprendimą Apeliacinis teismas priėmė vienbalsiai, pareiškėją visą bylinėjimosi laiką atstovavo advokatas, todėl nėra jokių priežasčių manyti, kad pareiškėja negalėjo tinkamai pateikti savo argumentų ir rašytinio proceso tvarka.

Teismas nusprendė, kad byla galėjo būti pakankamai efektyviai išnagrinėta ir rašytinio proceso tvarka ir tai reiškia, kad atsisakymas bylą nagrinėti žodinio proceso tvarka nepažeidė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas
byloje *Nejdet Şahin ir Perihan Şahin prieš Turkiją* (pareiškimo Nr. 13279/05)**

Šioje byloje EŽTT (Didžioji teisėjų kolegija) nusprendė, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) nebuvo pažeista. Byloje nagrinėjami skirtumai tarp skirtingos kompetencijos teismų praktikos, sprendžiant papildomos pensijos skyrimo klausimus.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai Nejdet Şahin ir Perihan Şahin – Turkijos piliečiai, gyvenę Ankaroje (Turkija). Pareiškėjų sūnus, karinių oro pajėgų pilotas, žuvo nukritus lėktuvui 2001 m. gegužės mėn., vykdant karinę antiteroristinę operaciją.

Pareiškėjai kreipėsi į Turkijos pensijų fondą, pateikdami paraišką dėl papildomos pensijos. Paraiška grindžiama nacionalinio įstatymo norma dėl papildomos pensijos, patyrus teroristinį išpuolį. Fondas šią paraišką atmetė.

2003 m. balandžio 1 d. pareiškėjai kreipėsi į Ankaros administracinį teismą, kuris ieškinio netenkino teigdamas, kad šio ginčo sprendimas nepatenka į jo jurisdikciją, nurodydamas kreiptis į Aukščiausią karo administracinį teismą.

2004 m. birželio 10 d. Aukščiausiasis karo administracinis teismas skundą atmetė grįsdamas tuo, kad pareiškėjams buvo išmokėta karo invalidumo pensija, lygi trisdešimčiai didžiausių valstybės tarnautojo algų. Ne gana to, pareiškėjų nurodytas įstatymas yra taikomas tik valstybės agentams, kurie patyrė teroristinį išpuolį ryšium su jų antiteroristine veikla. Tai, kad pareiškėjų

sūnus, vykdydamas savo darbo funkcijas buvo įtrauktas į antiteroristinę operaciją, dar nesuteikia teisės gauti papildomą pensiją. Pareiškėjų argumentą, kad Ankaros administracinis teismas keturiose panašiose bylose priėmė pareiškėjams palankų sprendimą, atmetė dėl to, kad tose bylose šis įstatymas buvo taikomas.

Apeliacinis skundas tai pat buvo atmestas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas mano, kad situacijoje, kai nacionaliniu lygmeniu egzistuoja keli Aukščiausieji teismai, kurių atžvilgiu nėra jokios hierarchijos, negalima iš valstybės narės reikalauti, kad ši įgyvendintų vertikalios kontrolės mechanizmą dėl sprendimų, kuriuos priima tie teismai. Toks reikalavimas išeitų už Konvencijos 6 straipsnio ribų.

Teismas taip pat pažymi, kad situacija, kai nėra jokios reguliavimo institucijos, kuri kontroliuotų, kad vienas kitam nepavaldūs teismai nenukryptų nuo vieningos teismų praktikos taikymo, nėra vien tik Turkijos teisinės sistemos bruožas. Daugelis Europos Sąjungos valstybių, kuriuose egzistuoja du ar daugiau Aukščiausiųjų teismų, neturi tokios institucijos. O tokia situacija savaime negali būti laikoma Konvencijos pažeidimu.

Teismas pažymėjo, kad Ankaros administracinis teismas ir Aukščiausiasis karo administracinis teismas yra du skirtingos jurisdikcijos ir skirtingų instancijų teismai. Skiriasi šių teismų teisės taikymo, o ne faktų aiškinimo principai. Skirtingų teismų praktikos neatitikimas nepatenka į Konvencijos 6 straipsniu garantuojamų teisių sferą.

Teismų sistema, kokia yra Turkijoje, kurioje paraleliai veikia skirtingos jurisdikcijos aukščiausieji teismai, be bendros teisminės hierarchijos, ir neturintys vertikalios sprendimų peržiūrėjimo mechanizmo, *per se* neprieštarauja Konvencijai. Kai kuriais atvejais nuoseklaus teisės taikymo užtikrinimas gali užtrukti, todėl teismų praktikos prieštaravimas gali būti toleruotinas, nepaneigiantis teisinio tikrumo principo.

Teismas paaikškino, kad šis nacionalinis konfliktas neturėjo būti sprendžiamas Teismo. Be to, Aukščiausiojo karo administracinio teismo sprendimas buvo motyvuotas bei teisiškai pagrįstas. Nacionalinių teismų sprendimų nuoseklumo klausimai turi būti pirmiausiai sprendžiami nacionaliniu lygiu, o Teismo įsikišimas galimas tik išimtiniais atvejais.

Todėl Teismas konstatavo, kad nebuvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 22 d. sprendimas
byloje *Andrejev prieš Estiją* (pareiškimo Nr. 48132/07)**

Šioje byloje EŽTT konstatavo buvus Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimą. Byloje nagrinėjama valstybės atsakomybė už valstybės skirto gynėjo pagalbos neefektyvumą.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Sergei Andrejev, gimęs 1961 m., Rusijos pilietis ir iki to, kol buvo areštuotas, gyveno Narvos mieste (Estija). Viru apygardos teismas nuteisė pareiškėją už pakartotinį mažametės dukros išprievartavimą ir paskyrė devynerių metų laisvės atėmimo bausmę. Taikant supaprastintą procesą (ang. „summary proceedings“), pareiškėjui bausmės laikas buvo sutrumpintas trečdaliu. 2006 m. lapkričio 3 d. buvo paskelbta sprendimo rezoliucinė dalis. Po to, kai pareiškėjas informavo teismą, jog nori teikti apeliaciją, 2006 m. lapkričio 22 d. buvo paskelbtas visas sprendimo tekstas, tačiau sprendimo rezoliucinė dalis buvo pakeista, papildomai nurodant, jog atlikus laisvės atėmimo bausmę, pareiškėjas yra įpareigojamas išvykti, uždraudžiant dešimt metų atvykti į šalį. Pareiškėjas pateikė apeliacinį skundą, prašydamas jį išteisinti ar sušvelninti bausmę, įskaitant ir įsakymo išvykti panaikinimo. Kartu nurodė, kad teismo posėdis gali vykti be jo, t. y. dalyvaujant advokatui, ir būtų dar kartą apklausama mažametės mergaitės motina, kuriai klausimus taip pat užduos pareiškėjo advokatas. Tačiau paskyrus teismo posėdžio datą, dėl kito teismo posėdžio pareiškėjo advokatas dalyvauti negalėjo, todėl teismas paskyrė valstybės skiriamą gynėją. 2007 m. kovo 5 d. paskelbtu sprendimu pirmosios instancijos teismas paliktas nepakeistas.

Pareiškėjas atsisakė priimti sprendimą estų kalba. Pareiškėjas sprendimo tekstą, išverstą į rusų kalbą, gavo 2007 m. kovo 15 d. 2007 m. balandžio 13 d. (penktadienį) kalėjimo prižiūrėtoji pareiškėjas įteikė savo rašytą kasacinį skundą, kuris buvo perduotas teismui balandžio 16 d. (pirmadienį). Pareiškėjas taip pat susisiekė su abiem advokatais, kad valstybės skirtas gynėjas pateiktų skundą. Gynėjas skundą pateikė tik 2007 m. balandžio 23 d. Aukščiausias teismas pareiškėjo skundą atmetė dėl to, kad kasacinį skundą pateikė ne advokatas, o pats pareiškėjas. Vėliau pateiktą advokato skundą atmetė dėl praleisto termino skundo pateikimui. 2007 m. gegužės 15 d. valstybės skirtas gynėjas pateikė prašymą dėl skundo pateikimo termino atnaujinio, tačiau gegužės 23 d. prašymas atmestas dėl nepakankamo pagrįstumo.

2007 m. birželio 21 d. pareiškėjas parašė laišką, adresuotą Aukščiausiajam teismui, dėl termino pateikti skundą atnaujino. Pareiškėjui pateiktame atsakyme nurodyta, kad atmestas tiek pareiškėjo, tiek ir valstybės skirto gynėjo prašymai.

2007 m. rugsėjo 17 d. pareiškėjas Estijos advokatų asociacijai pateikė skundą dėl valstybės skirto gynėjo termino pateikti skundą praleidimo ir tokiu būdu pažeista pareiškėjo teisė į gynybą. Garbės rūmai priėmė sprendimą, jog šis konkretus advokatas turėjo išsiaiškinti apie pareiškėjo ketinimus teikti apeliacinį skundą, todėl savo neveikimu jis pažeidė Estijos advokatų asociacijos etikos kodeksą ir paskyrė jam papeikimą.

Tuo tarpu 2007 m. rugpjūčio 24 d. Pilietybės ir migracijos taryba panaikino pareiškėjo ilgalaikį leidimą gyventi Estijoje. Pareiškėjas skundė šį sprendimą visų instancijų teismams, tačiau skundas buvo atmestas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškimu pareiškėjas skundė valstybės skirto gynėjo aplaidumą, kuris lėmė tai, kad buvo atimta pareiškėjo teisė į apeliaciją Aukščiausiajam teismui. Pareiškėjas taip pat teigė, kad Apeliaciniam teismui nebuvo būtinybės skirti valstybės skiriamą gynėją, kurio veiksmai sukėlė minėtas pasekmes.

Teismas pažymėjo, kad valstybės–narės savo pareigas įgyvendina per savo organus. Teisininkas, nors ir paskirtas valstybės, negali būti priskiriamas prie valstybės organų. Kadangi teisininkams yra suteikiama nepriklausomybė valstybės atžvilgiu, bylos nagrinėjimo atveju gynėjo elgesys yra ypatingai svarbus ginamajam ir nesvarbu, ar gynėjas paskirtas valstybės, ar asmeniniu susitarimu. Todėl valstybės atsakomybė dėl gynėjo veiksmų kyla tik išimtiniais atvejais. Remiantis Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies (c) punktu, kompetentingų valstybės institucijų įsikišimas į minėtus santykius galimas, tik kai gynėjo veiksmai aiškiai neužtikrina tinkamos ginamojo interesų gynybos. Nors ir teisinio gynėjo paskyrimas savaime negarantuoja pagalbos efektyvumo.

Teismas pakartojo, kad Konvencijos nuostatomis siekiama garantuoti praktiškai, o ne teoriškai, efektyvią gynybą. Kartu tai ir būtina sąlyga teisingo proceso užtikrinimui. Teisė į ginčo nagrinėjimą teisme taip pat nėra absoliuti – ji gali būti ir apribota, tačiau šie ribojimai negali būti tokie, kurie paneigtų asmens teisę iš esmės. Šie ribojimai, remiantis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi, galimi tik siekiant teisėtų tikslų bei atsižvelgiant į proporcingumo reikalavimus.

Konvencija neįpareigoja valstybių–narių įsteigti apeliacinius ar kasacinius teismus, tačiau, jei tokie teismai egzistuoja, Konvencijos 6 straipsnio turi būti laikomasi. Teismas kasacinio teismo vaidmens nesureikšmino teigdamas, kad dažniausiai šios instancijos teismų sprendimai būna

formalūs. Nors dėl pareiškėjo teisinio gynėjo neveikimo (aplaidumo) gynėjui buvo iškelta byla Advokatų asociacijos Garbės teisme, tačiau šis procesas negali būti sulyginamas su teise į kasacinį procesą. Be to, prašymas atnaujinti baudžiamosios bylos nagrinėjimą, kuris buvo pateiktas pareiškėjo vardu ir atmestas, taip nėra tapatus kasaciniam procesui, ir negali būti vertinamas kaip kasacijai alternatyvi teisinės gynybos priemonė.

Nors pareiškėjui ir buvo suteikta valstybės finansuojamas gynėjas ir pareiškėjas padarė viską, kad skundas Aukščiausiam teismui būtų paduotas, gynėjas tinkamai neatliko savo pareigų ir susidarė nepataisoma situacija, užkirtusi kelią pareiškėjui įgyvendinti ginčo sprendimo teisme teisę. Todėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis buvo pažeista.

Teismas įpareigojo Estiją sumokėti 1 000 eurų dydžio neturtinės žalos kompensaciją.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje *Živić prieš Serbiją* (pareiškimo Nr. 37204/08)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Nagrinėjamas klausimas dėl darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkos, Vyriausybei priėmus naują šį santykį reglamentuojantį aktą.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Dalibor Živić gimė 1975 m., gyveno Kosove ir dirbo policijos pareigūnu Serbijos vidaus reikalų ministerijoje (toliau – ir Ministerija). Serbijos Vyriausybė 2000 m. sausio 24 d. ir 2003 m. liepos 17 d. priėmė du aktus, kuriuose buvo nurodyta, kad darbuotojai, kurie dirbo ir gyveno Kosove, turėjo gauti dvigubą atlyginimą. 2000 m. sausio 31 d. Ministerija šį aktą užginčijo teigdama, kad policijos pareigūnams darbo užmokestis galėjo būti padidintas nuo 2,5 proc. iki 4,5 proc., priklausomai nuo individualių aplinkybių. Pareiškėjui išmokėtas padidintas darbo užmokestis, tačiau tikrai nesiekė dvigubo užmokesčio dydžio.

2006 m. rugpjūčio 29 d. pareiškėjas kreipėsi į Pirmąjį savivaldybės teismą, pateikdamas reikalavimą, kad jam būtų išmokėtas skirtumas, susidaręs tarp Serbijos Vyriausybės nustatyto darbo užmokesčio ir tarp to užmokesčio, kuris pareiškėjui buvo faktiškai išmokėtas. Pareiškėjas papildomai pareikalavo, kad būtų įmokėta ir atitinkama įmoka į jo pensijos ir draudimo fondą. 2007 m. liepos 23 d. teismas priėmė sprendimą pareiškėjo naudai. 2007 m. gruodžio 23 d. apylinkės

teismas Belgrade šį sprendimą panaikino ir pareiškėjo ieškinį atmetė, grįsdamas tuo, kad pareiškėjo darbo užmokesčio nustatymui taikomos Ministerijos priimtos taisyklės. Į šį apylinkės teismą Belgrade kreipėsi ir kiti pareiškėjo darbovietės kolegos – kai kurie iš jų buvo atmesti, tačiau septyniasdešimt trys sprendimai, paskelbti nuo 2006 m. sausio 25 d. iki 2008 m. spalio 1 d., buvo priimti ieškovų naudai – šiuose sprendimuose buvo nuspręsta taikyti Serbijos Vyriausybės priimtas darbo užmokesčio skaičiavimo taisykles. Paminėtina, kad šie ieškiniai buvo grindžiami tokiais pačiomis faktinėmis aplinkybėmis kaip ir pareiškėjo ieškinys. Penkiasdešimtyje iš paminėtų bylų atsakovas pateikė skundus Aukščiausiajam teismui, tačiau likusiose dvidešimt trijose bylose atsakovas tokių skundų neteikė. Aukščiausiasis teismas išaiškino, kad 2003 m. sausio 17 d. Vyriausybės priimtas aktas nebuvo tiesioginio taikymo.

2008 m. rugsėjo 23 d. buvo surengtas Aukščiausioji teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų susirinkimas, kuriame buvo sprendžiamas klausimas, kaip reikėtų spręsti šio pobūdžio bylas. Susirinkimas buvo sustabdytas iki kol Konstitucinis Teismas pateiks išvadą dėl 2003 m. sausio 17 d. Vyriausybės akto. 2010 m. balandžio 16 d. Konstitucinis Teismas nusprendė, kad Vyriausybės aktas prieštarauja konstitucijai.

Buvo pateikti aštuoniolika skundų Konstituciniam Teismui, tačiau šios bylos vis dar nagrinėjamos. Pareiškėjui nebuvo leidžiama pateikti skundo, nes jo reikalavimo suma nesiekia 500 000 dinarų.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjas skundėsi, kad teismų praktika, nagrinėjant bylas dėl policijos pareigūnų darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkos, buvo labai skirtinga. Teismas pažymėjo, kad ši byla faktinėmis aplinkybėmis buvo beveik identiška bylai *Rakić ir kiti prieš Serbiją*, kurioje buvo nustatytas Konvencijos 6 straipsnio pažeidimas. Nors buvo žinoma, kad teismų sistemai, kurią sudaro kelių pakopų teismai, yra būdingi tam tikri skirtumai aiškinant teisę, Teismas pažymėjo, kad prieštarigus teisės aiškinimus analogiškose bylose pateikė būtent Belgrado apylinkės teismas. Tokia situacija sukėlė teisinį neužtikrintumą, kas lėmė visuomenės išaugusį nepasitikėjimą teismais. Aukščiausiasis teismas taip pat nesugebėjo formuoti vieningos praktikos.

Kadangi, kaip minėta anksčiau, ši byla beveik identiška *Rakić* bylai, Teismas iš šiuo atveju konstatavo Konvencijos 6 straipsnio pažeidimą. Sprendimas grindžiamas tuo, kad Serbijos teismų sprendimai sukėlė teisinį neužtikrintumą, o Aukščiausiasis teismas nesuformavo vieningos praktikos panašiose bylose.

Teismas įpareigojo Serbiją sumokėti pareiškėjui 3 000 eurų neturtinės žalos atlyginimą bei kompensuoti teismine išlaidas.

V. NEKALTUMO PREZUMPCIJA (Konvencijos 6 str. 2 d.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. rugsėjo 13 d. sprendimas

byloje *Ashendon ir Jones prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimų Nr. 35730/07 ir Nr. 4285/08)

Šiuo atveju buvo paduoti du atskiri pareiškimai (Nr. 35730/07 ir 4285/08), grindžiami Konvencijos 6 straipsnio 2 dalies (nekaltumo prezumpcija) pažeidimu. EŽTT nenustatė Konvencijos 6 straipsnio 2 dalies pažeidimų nei vienoje iš šių bylų. Nagrinėjamas klausimas dėl nekaltumo prezumpcijos užtikrinimo.

Faktinės aplinkybės

Pirmasis pareiškėjas Joe Anthony Ashendon gimė 1985 m. ir gyveno Londone. 2006 m. balandžio 2 d. naktį jis buvo rastas miegantis prieglaudoje. Atlikus kraujo tyrimus, buvo nustatyta, kad pareiškėjas vartojo alkoholio ir įvairių narkotinių medžiagų bei turėjo priklausomybę joms. Į įvykio vietą buvo iškviesti medikai bei policijos pareigūnai. Buvo nustatyta, kad butas priklauso 97 m. amžiaus moteriai, kuri buvo rasta sužeista gulinti tame pačiame kambaryje ir teigė patyrusi seksualinę prievartą. Apklauso metu pareiškėjas prisipažino vartojęs alkoholį bei kai kurias narkotines medžiagas. Jam buvo pareikšti kaltinimai dėl įsilaužimo ir seksualinės prievartos. 2007 m. vasario 14 d. sprendimu pareiškėjas buvo išteisintas. Pareiškėjas pateikė teismui ieškinį, kad jam būtų atlygintos turėtis išlaidos, tačiau teismas atsisakė. Pareiškėjas pateikė apeliaciją. Apeliacija taip pat buvo atmesta. Pateikė pareiškimą Teismui 2007 m. rugpjūčio 8 d.

Antroji pareiškėja Marilyn Jones gimė 1949 m. ir gyvena Stourtone (Jungtinė Karalystė). 2005 m. įmonėje, kurioje pareiškėja dirba buhalterė, pradėtas patikrinimas įtariant finansinių nusikaltimų buvimą. Tyrimo metu buvo įrašytas pareiškėjos ir kito įtariamo asmens privatus pokalbis, kurio metu pareiškėja įtariamai davė patarimą, kaip reikia pasipelnyti vedant įmonės buhalterinę apskaitą. 2006 m. birželio 1 d. apklauso metu pareiškėjai buvo pateiktas minėtas garso įrašas, tačiau ikiteisminio tyrimo pareigūnai nesugebėjo pasakyti, kada ir kur tai buvo įrašyta, todėl pareiškėja negalėjo prisiminti šio pokalbio. 2006 m. birželio 11 d. pareiškėjai pateikti kaltinimai dėl trukdymo nešališkai nagrinėti bylą, o 2006 m. rugsėjį pareiškėjai ir dar keletui asmenų pateikti

kaltinimai dėl vagystės iš įmonės organizavimo. Pareiškėja buvo išteisinta. Pateikė ieškinį ir apeliacinį skundą dėl išlaidų atlyginimo, tačiau abu buvo atmesti.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 6 straipsnio 2 dalies (nekaltumo prezumpcija) išaiškinimo ir pažeidimo

Teismas pasisakė, kad nekaltumo prezumpcija, įtvirtinta Konvencijos 6 straipsnio 1 ir 2 dalyse, yra vienas iš pagrindinių teisingo baudžiamojo proceso principų. Šis principas bus pažeistas, jei visuomenė dar nepasibaigus teismo procesui iš pareigūnų naudojamų formuluočių gali susidaryti nuomonę apie įtariamojo kaltumą. To pakanka net ir nesant formalių principo pažeidimų, kad pareigūnas būtų pripažintas pažeidusiu nekaltumo prezumpcijos principą (plačiau: *Daktaras v. Lithuania*, Nr. 42095/98, § 41, ECHR 2000-X; *A. L. v. Germany*, Nr. 72758/01, § 31, 2005 m. balandžio 25 d.). Nekaltumo prezumpcijos turi būti laikomasi net ir esant realiems kaltumo įrodymams. Pagrindiniu klausimu tampa, kiek teisėjas buvo įtarus ir kiek tikėjo kaltinamojo nekaltumu, kai kaltinamasis yra išteisinamas (plačiau: *Moody v. the United Kingdom*, Nr. 22613/93; *D. F. v. the United Kingdom*, Nr. 22401/93)

Tačiau nei Konvencijos 6 straipsnio 2 dalis, nei kuri kita norma nesuteikia asmeniui, kuriam pateikti baudžiamojo pobūdžio kaltinimai, teisės reikalauti kompensacijos dėl teisiškai pagrįstų veiksmų atlikimo prieš jį, įskaitant ir kardomąjį įkalinimą. Konvencija negarantuoja besiginančiam asmeniui, kuris buvo išteisintas, išlaidų kompensavimo (plačiau: *Masson and Van Zon v. the Netherlands*, 1995 m. rugsėjo 28 d. sprendimas)

Teismas savo praktikoje yra suformulavęs tam tikras sąlygas dėl išteisintų asmenų teisės reikalauti išlaidų atlyginimo: 1) Teismo užduotis yra apsvarstyti, ar atsisakymas padengti gynybos išlaidas yra susijęs su teisėjo įsitikinimu, kad asmuo, nors ir išteisintas, yra kaltas; 2) nekaltumo prezumpcijos principas nėra nesuderinamas su teisėjo atsisakymu atlyginti gynybos išlaidas dėl teisėjo įsitikinimo, kad išteisintas asmuo pats savo elgesiu išprovokavo pateikti jam kaltinimus ir suklaidino kaltinimą palaikantį subjektą, jog asmens veiksmai buvo labiau nusikalstami, negu jie buvo iš tikrųjų (tai apima ir atvejus, kuomet pradedamas baudžiamasis procesas prieš asmenį, kuris pasinaudojo teise tylėti ir vėliau paaiškėjo jo nekaltumas); 3) atsisakymas atlyginti gynybos išlaidas negali būti prilyginamas bausmei už savo teisių įgyvendinimą.

Pirmojo pareiškėjo atveju buvo akivaizdu, kad teisėjas pasinaudojo įsitikinimo teise, jog pareiškėjas savo veiksmais išprovokavo pareigūnus pradėti prieš jį baudžiamąjį procesą. Tačiau iš teisėjo replikų nebuvo galima daryti išvados, kad, nors ir priėmus išteisinamąjį sprendimą, teisėjas

tikėjo išteisintojo kaltumu. Teisėjo replikos turėjo būti aiškinamos informacijos, kuria apsisukė teisėjas ir gynėjas, kontekste. Šiuose dialoguose gynėjas pripažino, kad, jei ginamajam būtų pareikšti kitokie kaltinimai, asmuo būtų pripažintas kaltu.

Teisėjo atsisakymas atlyginti gynybos išlaidas negali būti aiškinamas atsietai nuo teismo sprendimo paskelbimo metu išreikštos minties prisiekusiesiems, kad pastarieji šioje byloje priimdami sprendimą atsiribotų nuo moralės normų, vadovautųsi tik logika ir objektyviais kriterijais. Šis teisėjo patarimas tikriausiai ir lėmė, kad prisiekusieji priėmė išteisinamąjį sprendimą. Todėl Teismas nusprendė, kad teisėjo atsisakymas atlyginti gynybos išlaidas, negali būti vertinamas kaip nekaltumo prezumpcijos pažeidimas. Teismas padarė išvadą, kad pirmojo pareiškėjo atveju nebuvo Konvencijos 6 straipsnio 2 dalies pažeidimo.

Antroji pareiškėja teigė, kad tai, jog ji negalėjo paaiškinti įrašyto pokalbio fragmento konteksto, neturėjo būti vertinama kaip išprovokavimas savo elgesiu pradėti prieš ją baudžiamąjį procesą. Tačiau Teismo požiūriu, būtent pirmosios instancijos teismo teisėjas galėjo geriausiai įvertinti įrodymų svarumą kaltinimo byloje ir ar pareiškėja savo elgesiu išprovokavimas pradėti baudžiamąjį procesą prieš ją. Pirmosios instancijos teismas garso įrašą įvertino kaip pagrindinį įrodymą prieš pareiškėją, todėl jos neatsakymas į klausimus galėjo pareigūnams sudaryti įspūdį, kad asmens veiksmai buvo labiau nusikalstami, negu jie buvo iš tikrųjų. Teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo išvadomis ir papildė, kad teisėjas turėjo spręsti šį klausimą atskirai nuo nekaltumo prezumpcijos klausimo. Taip pat Teismas pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismo teisėjas pateikė paaiškinimą, kad savo sprendimu atmesti ieškinį dėl gynybos išlaidų atlyginimo jis neišreiškė tikėjimo pareiškėjos kaltumu, o prisiekusiųjų sprendimą išteisinti pareiškėją laikė teisingu. Teismas šį atvejį aiškino kartu su byloje *D. F., Byrne ir Fashanu* pateiktais išaiškinimais ir nusprendė, kad nebuvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 2 dalis.

Dėl kitų Konvencijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimų

Antroji pareiškėja teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Tačiau Teismas pažymėjo, jog atsisakymas atlyginti gynybos išlaidas, negali būti vertinamas kaip privataus gyvenimo gerbimo pažeidimas, kai pati pareiškėja proceso metu pasirinko tylėjimo teisės įgyvendinimą.

Pirmasis pareiškėjas taip pat teigė buvus Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinę gynybos priemonę) pažeidimą. Teismas teigė, kad Konvencijos 13 straipsniu garantuojamomis teisių gynybos priemonėmis pareiškėjas faktiškai nebūtų galėjęs apginti tariamai pažeistos nekaltumo prezumpcijos teisės. Pažymėtina, kad Konvencijos 13 straipsnis negali būti

aiškinamas kaip pareiga peržiūrėti nacionalinės teisės garantuotų apskundimo priemonių įgyvendinimo efektyvumą. Teismas atmetė šį skundą kaip akivaizdžiai nepagrįstą.

VI. TEISĖ Į PRIVATAUS IR ŠEIMOS GYVENIMO GERBIMĄ (Konvencijos 8 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje *A. A. prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimo Nr. 8000/08)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Byloje analizuojamos sąlygos, kurios turi būti įvertintos, pripažįstant būtinybę deportuoti asmenį, bei Konvencijos 8 straipsnio taikymo ribos.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas gimė 1986 m. Nigerijoje ir pareiškimo padavimo metu gyveno Londone. Į Jungtinę Karalystę, kur gyveno ir dirbo jo motina, pareiškėjas su dviem seserimis atvyko 2000 m., gavęs leidimą.

2002 m. pareiškėjas (esant 15 metų amžiaus) nuteistas, kartu su kita grupe berniukų, už trylikametės išžaginimą. Teismas, atsižvelgęs į kaltinamojo gerą reputaciją, jauną amžių, pareiškėjui skyrė ketverių metų laisvės atėmimo bausmę, ją atliekant Jaunųjų pažeidėjų institute ir įrašymą į nusikaltėlių, pažeidusių kitų asmenų lytinio apsisprendimo laisvę, registrą. 2003 m. liepos 7 d., bausmės atlikimo metu, pareiškėjui suteiktas neterminuotas leidimas būti Jungtinėje Karalystėje, atsižvelgiant į tokio leidimo suteikimą pareiškėjo motinai. Tačiau 2004 m. liepos 27 d. Vidaus reikalų ministerija įteikė pareiškėjui įsakymą dėl deportavimo, atsižvelgdama į pareiškėjo nuteisimą už išžaginimą. Pareiškėjas šį įsakymą apskundė.

Atlikus mažiau negu dvejus metus skirtos bausmės, 2004 m. pareiškėjas buvo lygtinai paleistas už gerą elgesį. Lygtinį atleidimą prižiūrintis pareigūnas savo ataskaitose yra nurodęs, kad pareiškėjas reabilituojasi ir rizika, kad jis linkęs pakartotinai nusikalsti yra maža.

Prieglobsčio ir migracijos tribunolas 2007 m. balandžio 13 d. *de novo* peržiūrėjo pareiškėjo bylą dėl deportavimo, įvertinęs visas aplinkybes dėl galimo pareiškėjo teisės į šeimos ir privataus gyvenimo gerbimą pažeidimo. Nuspręsta, kad deportavimo prezumpcija nėra nusverta pareiškėjo asmeninių aplinkybių, be to, pareiškėjas ilgesnį laiką gyveno Nigerijoje, ten turi senelį su namu bei

daugiau giminaičiais nei Jungtinėje Karalystėje. Nors nustatė, kad yra teisės į privatų gyvenimą (pagal Konvencijos 8 str.) ribojimas, tačiau šis ribojimas yra pateisinamas būtinybe demokratinėi visuomenei, turintis teisėtą viešo intereso tikslą ir yra proporcingas siekiamam tikslui. Pareiškėjas pateikė prašymą pateikti skundą Apeliaciniam teismui, tačiau šis prašymas buvo atmestas.

Laikotarpiu nuo 2008 m. iki 2010 m. rugsėjo pareiškėjas studijavo, įgijo magistro laipsnį, gavo darbą vietos valdžios institucijoje, gyveno kartu su savo motina, kuri turi Didžiosios Britanijos pilietybę, bei seserimis. 2010 m. rugsėjo 17 d. gautas pranešimas, kad Jungtinės Karalystės valstybės sienos agentūra svarstys, ar įsakymas deportuoti turėtų būti įvykdytas, prašant pareiškėjo pateikti informaciją apie pasikeitusias aplinkybes nuo paskutinio kontakto su imigracijos tarnyba.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)

Pareiškėjas skundė, kad įsakymo deportuoti į Nigeriją įvykdymas pažeistų pareiškėjo teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą.

Teismas pirmiausiai pažymėjo, kad ankstesnėse bylose prieš Jungtinę Karalystę, kurios taip pat buvo grindžiamos Konvencijos 8 straipsnio pažeidimu, konstatavo, jog santykiai tarp tėvų ir suaugusių vaikų neturėtų būti laikomi „šeimos gyvenimu“. Byloje *A. W. Khan prieš Jungtinę Karalystę*, (Nr. 47486/06, 2010 m.) Teismas pareiškė, kad 34 metų amžiaus pareiškėjo, kuris jau turėjo savo vaikų, santykis su motina nebėra laikomas šeimos gyvenimu nepaisant jų bendro gyvenimo. Tuo tarpu *Bousarra prieš France* (Nr. 25672/07, 2010 m. rugsėjo 23 d.) byloje Teismas pripažino „šeimos gyvenimą“ faktą tarp 24 metų amžiaus pareiškėjo ir jo tėvų, jiems gyvenant kartu ir pareiškėjui nesukūrus savo šeimos. Teismas, vertindamas minėtus pavyzdžius, būtų linkęs 24 metų amžiaus pareiškėjo gyvenimą su motina ir seserimis vertinti kaip „šeimos gyvenimą“. Kaip bebūtų, Konvencijos 8 straipsnis gina ne tik teisę į šeimos gyvenimo gerbimą, tačiau ir pagarbą kitokio pobūdžio privatiems santykiams, kurie gali susiklostyti su įvairiais visuomenės nariais. *Üner prieš Nyderlandų Respubliką* (Nr. 46410/99, 2006 m.) atveju Teismas pažymėjo, kad migranto, kuris įsitvirtino šalyje, (ang. „settled migrant“) deportacija pažeistų tiek teisę į šeimos gyvenimą, tiek teisę į privatų gyvenimą, nepaisant to, ar šeimos gyvenimas egzistuoja. Teisės į privataus gyvenimo gerbimą, remiantis Konvencijos 8 straipsniu, suvaržymą būtų galima pateisinti tik Konvencijos 8 straipsnio 2 dalimi, t. y. grindžiant būtinybe demokratinės visuomenės gerovei ir saugumui. Nagrinėjamoje byloje nebuvo ginčo, ar ribojimas atliktas pagal įstatymus, taip pat

nustatyta, kad ribojimas taikytas, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams.

Vertinant teisės apribojimo būtinybę demokratinei visuomenei, reikia atsižvelgti į:

- Pareiškėjo padaryto nusikaltimo pobūdį ir sunkumą;
- Pareiškėjo buvimo šalyje (iš kurios jam gresia išsiuntimas) trukmę;
- Laiko tarpą, kuris praėjo nuo nusikaltimo padarymo ir į pareiškėjo elgesį per tą laikotarpį;
- Įvairių suinteresuotų asmenų pilietybę;
- Pareiškėjo šeimyninę padėtį;
- Ar sutuoktinis žinojo apie įvykdytą nusikaltimą prieš pradėdamas su pareiškėju šeimyninį gyvenimą;
- Ar pareiškėjas susilaukė santuokoje vaikų, ir jei taip į jų amžių;
- Sunkumus su kuriais sutuoktinis gali susidurti šalyje, į kurią pareiškėjas turi būti išsiųstas;
- Pareiškėjo vaikų gerovę ir interesus, o taip pat į sunkumus su kuriais pareiškėjo vaikai gali susidurti šalyje, į kurią pareiškėjas turi būti išsiųstas;
- Socialinius, kultūrinius ir šeimyninius santykius, susijusius su šalimi, į kurią pareiškėjas turi būti išsiųstas, ir su šalimi, kurioje pareiškėjas šiuo metu yra.

Teismas pažymėjo, kad šie kriterijai yra skirti palengvinti Konvencijos 8 straipsnio taikymą nacionaliniuose teismuose. Kiekvieno iš išvardytų kriterijų reikšmė neišvengiamai skirsis, atsižvelgiant į konkrečias kiekvieno nagrinėjamo atvejo aplinkybes. Taip pat ne visi kriterijai bus aktualūs kiekvienu konkrečiu atveju. Tai yra nacionalinių teismų prioritetas nuspręsti, kuriuos kriterijus taikyti ir kokią reikšmę kiekvienam iš taikomų kriterijų suteikti.

Teismas pakartojo, kad labai sunki, smurtinio pobūdžio nusikaltoma veika gali būti pagrindas deportuoti, net jei tokią veiką atliko mažametis asmuo. Tačiau faktas, kad nusikalstama veika buvo atlikta mažamečio asmens, yra svarbi aplinkybė vertinant deportavimo proporcingumą. Dėl šios aplinkybės reikia vertinti ir atsižvelgti į geriausių vaiko interesų principą, ar atskyrimas nuo šeimos narių ir išsiuntimas nebūtų priešingas veiksnyms siekiamam reabilitacijos tikslui. Teismas pažymėjo, kad turint omenyje, jog pareiškėjas iki šiol nėra deportuotas, vertinant pareiškėjo deportavimą proporcingumą, reikia atsižvelgti į aplinkybes, susiklosčiusias teismo vertinimo metu, o ne vertinti paskutinį įsakymą deportuoti. Teismas atsižvelgė į pareiškėjo itin gerą elgesį po nusikalstamos veikos įvykdymo: į tai, kad pareiškėjas daugiau nėra padaręs nei vieno nusižengimo, sugebėjo siekti išsilavinimo, baigti studijas ir gauti nuolatinį darbą. Per septynerius metus, po nusikalstamos veikos įvykdymo, pareiškėjas pavyzdingai elgėsi – tai tampa labai svarbu vertinant, ar vien tik įvykdytos veikos pavojingumas yra pakankamas pagrindas, pateisinant deportavimą su tikslu užkirsti kelią

naujiems nusikaltimams. Atsižvelgiant į praėjusį laiką, argumentas, kad baiminamasi dėl naujos nusikalstamos veikos įvykdymo, nebėra pakankamas. Teismas įvertino, kad turi pakankamai pagrindo konstatuoti, jog deportacija iš Jungtinės Karalystės būtų neproporcinga teisėtam „prevencijos prieš tvarkos ir įstatymo pažeidimą“ tikslui ir tai nėra būtina demokratinei visuomenei. Todėl, jei pareiškėjas būtų deportuotas į Nigeriją, tai konstatuotų Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą.

Dėl Konvencijos 1 protokolo 2 straipsnio pažeidimo (teisė į mokslą)

Pareiškėjas teigė, kad įsakymo deportuoti įvykdymas nutrauktų jo studijas Jungtinės Karalystės universitete ir tuo pažeistų jo teisę į mokslą, kuri yra garantuojama Konvencijos 1 protokolo 2 straipsniu. Teismas pažymėjo, kad visas savo studijas pareiškėjas užbaigė 2009 m. gruodžio mėn. Todėl šio straipsnio taikymas neatitinka *ratione personae* kriterijaus ir nėra taikomas šiuo atveju.

Taikydamas Konvencijos 41 straipsnį, Teismas nusprendė pareiškėjo naudai iš Jungtinės Karalystės priteisti 4 000 eurų turtinės žalos atlyginimą.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. spalio 13 d. sprendimas
byloje *Trabelsi prieš Vokietiją* (pareiškimo Nr. 41548/06)**

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Byloje Tuniso valstybės pilietis pateikė skundą dėl deportavimo į Tunisą, kuris buvo įvykdytas Vokietijos pareigūnų sprendimu dėl pareiškėjo įvykdytų nusikaltimų.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Mourad Ben Khemais Trabelsi 1983 m. gimė Vokietijoje, tačiau buvo Tuniso pilietis. Pareiškėjas turėjo leidimą gyventi Vokietijoje iki 2003 m. spalio 20 d. 1998 m., kai pareiškėjui buvo 14 metų, jis buvo nuteistas už vagystę ir pavogtų daiktų supirkimą. Laikotarpiu nuo 1999 m. iki 2003 m. pareiškėjas buvo teiriamas aštuonis kartus dėl šių nusikaltimų: narkotinių medžiagų laikymą, turto prievartavimą, ginkluotą apiplėšimą ir pavojingą užpuolimą.

2002 m. balandžio mėn. pareiškėjas buvo informuotas, kad tolimesni pareiškėjo nuteisimai gali lemti jo išsiuntimą iš šalies. 2003 m. už įvykdytas tris nusikalstamas veikas pareiškėjui buvo skirta subendrinta keturių metų laisvės atėmimo bausmė. 2006 m., pareiškėjui atlikus laisvės atėmimo bausmę, jam buvo paskirta trejų metų teisminė priežiūra. 2004 m. kovo mėn. Bielefeld miesto savivaldybės institucijos nurodė deportuoti pareiškėją į Tunisą neribotam laikui kai tik atliks laisvės atėmimo bausmę. Šis sprendimas buvo pagrįstas nacionaline teisės nuostata, pagal kurią atvykę į šalį asmenys gali būti deportuoti, jei padaro nusikalstamas veikas, už kurias jiems keletą kartų skiriama laisvės atėmimo bausmė (įskaitant padarytas veikas iki pilnametystės), t. y. jei per penkerių metų laikotarpį bent tris metus iš jų asmuo atlikinėjo laisvės atėmimo bausmę. Savivaldybės institucijos nusprendė, kad viešasis interesas šiuo atveju yra svarbesnis negu pareiškėjo teisė likti Vokietijoje.

Vokietijos Federacinis Konstitucinis teismas 2006 m. atmetė pareiškėjo pateiktus apeliacinius skundus. Buvo nuspręsta, kad pareiškėjo deportacija būtų proporcinga apsaugos priemonė ginant viešąją tvarką ir saugumą.

2008 m. pareiškėjas buvo dar du kartus nubaustas piniginiomis baudomis už neteisėtą ginklo ir narkotinių medžiagų laikymą. Papildomai pradėti dar du baudžiamieji procesai dėl žalos turtui, smurto ir ginklų nusikaltimų.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjas savo skundą dėl deportacijos, kurį pateikė Teismui 2006 m. spalio 11 d., grindė tuo, kad jis visą gyvenimą gyveno tik Vokietijoje, jo nesieja jokie kultūriniai, socialiniai ryšiai su Tunisu, jis nemokėjo Tuniso valstybinės kalbos, o didžioji dalis nusikalstamų veikų buvo padaryta nepilnametystės laikotarpiu.

Teismas nusprendė, kad nors pareiškėjo deportacija reikštų kišimąsi į privatų gyvenimą, tačiau ši intervencija buvo pagrįsta nacionalinės teisės normomis ir ši priemonė buvo proporcinga siekiamam tikslui – užkirsti kelią nusikaltimams ir pažeidimams – bei būtina demokratinei visuomenei.

Teismas pažymėjo, kad Konvencijos 8 straipsnis negarantuoja absoliučios teisės nebūti deportuotam, nepriklausomai nuo to, ar asmuo atvyko į šalį suaugęs, būdamas vaikas, ar net gimęs šioje šalyje.

Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjas nesiėmė jokių veiksmų siekiant pratęsti leidimo gyventi galiojimą, kuris paskutinį kartą buvo pratęstas 2002 m., ar įgyti Vokietijos pilietybę natūralizacijos būdu. Atkreipė dėmesį ir į pareiškėjo įvykdytų nusikalstamų veikų skaičių ir jų

sunkumą bei pareiškėjo abejingumą pareikštiems įspėjimams dėl galimos deportacijos. Pareiškėjo teiginiai, kad jis neturėjo jokių socialinių ryšių su savo šeima ar visiškai nemokėjo Tuniso valstybinės kalbos taip pat nėra visiškai pagrįsti.

Teismas nusprendė, kad šiuo atveju nebuvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas byloje *A. H. Khan prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimo Nr. 6222/10)

Šioje byloje EŽTT nenustatė, kad būtų pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Byloje pateikiami kriterijai, kuriais vadovaujamosi sprendžiant, ar buvo sukurtas šeimos gyvenimas. Taip pat svarstoma, ar buvo išlaikytas proporcingumo reikalavimas apribojant asmens teises.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Altaf Hussein Khan gimė 1971 m. ir gyveno Pakistane. 1978 m. pareiškėjas su šeima nukeliavo į Jungtinę Karalystę. Vėliau pareiškėjui suteiktas neterminuotas leidimas likti Jungtinėje Karalystėje dėl aplinkybės, jog jis yra tėvų išlaikomas. Yra žinoma, kad iki deportavimo pareiškėjas du kartus buvo grįžęs į Pakistaną, 1989 m. sudarė santuoką.

Pareiškėjo tėvai, broliai ir seserys liko gyventi Jungtinėje Karalystėje. Broliai, seserys bei tėvai yra gavę Jungtinės Karalystės pilietybę. Pareiškėjo teigimu jo motina buvo silpnos sveikatos ir jai reikėjo priežiūros, kurią galėjo suteikti pareiškėjas ir kiti jo broliai bei seserys. Pareiškėjas turi šešis vaikus, kurių susilaukė su dviem skirtingomis moterimis ir jie gyvena Jungtinėje Karalystėje. Deportacijos metu pareiškėjas palaikė santykius su Jungtinės Karalystės piliete (kuri nėra nei vieno iš pareiškėjo vaikų motina).

Laikotarpiu nuo 1992 m. iki 2001 m. pareiškėjas buvo nuteistas už eilę teisės pažeidimų: už lytinį santykiavimą su nepilnamete bei du bandymus įvykdyti apiplėšimą, už transporto priemonės vagystę, už vairavimą neturint galiojančio vairuotojo pažymėjimo bei transporto priemonės civilinės atsakomybės draudimo, už policijos pareigūno įžeidimą bei nepaklusimą įsakymui, už vairavimą pavojingu būdu, už apiplėšimą ir kt pažeidimus.

Dėl įvykdytų nusikaltimų prieš pareiškėją pradėta deportacijos procedūra ir 2006 m. gegužės 22 d. pareiškėjas buvo įspėtas apie ketinimą skirti įsakymą deportuoti. Pareiškėjas nepasinaudojo

apskundimo teise, todėl 2006 m. spalio 2 d. buvo pasirašytas įsakymas pareiškėją deportuoti. Buvo parengtas veiksmų planas 2008 m. birželio 25 d. pareiškėją deportuoti į Pakistaną, tačiau procedūra sustabdyta, nes pareiškėjas pateikė prašymą dėl sprendimo peržiūrėjimo. Prašymą pareiškėjas atsiėmė, nes buvo susitarta, kad sprendimas bus peržiūrimas žmogaus teisių pažeidimo klausimu. 2008 m. spalio 18 d. sprendimu buvo atsisakyta panaikinti įsakymą deportuoti, tačiau palikta teisė šį sprendimą skųsti nacionalinės teisės ribose.

2009 m. sausio 27 d. Prieglobsčio ir imigracijos tribunolas (toliau – ir Tribunolas) atmetė pareiškėjo skundą. Skundas buvo grindžiamas Konvencijos 8 straipsnio pažeidimu. Tribunolas sutiko, kad pareiškėjo deportacijos atveju būtų pažeistas Konvencijos 8 straipsnis dėl pareiškėjo atskyrimo nuo jo partnerių ir vaikų. Tačiau pareiškėjo teisių apribojimas būtų proporcingas siekiant užtikrinti visuomenės saugumą. Taip pat nebuvo įrodytas glaudus ryšys tarp pareiškėjo ir jo vaikų.

Pareiškėjo skundas dėl Tribunolo sprendimo buvo atmestas. Pareiškėjo deportacijos procedūra buvo atnaujintas, tačiau vėl sustabdyta, pareiškėjui pateikus prašymą suteikti prieglobstį. Pareiškėjo prašymas buvo atmestas kaip akivaizdžiai nepagrįstas. Pareiškėjas prašė leidimo, kad jam būtų suteikta teisė prašyti sprendimo dėl deportavimo peržiūrėjimo, tačiau Aukštasis teismas šį prašymą atmetė. Taip pat buvo atmestas ir prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones pagal EŽTT taisyklių 39 straipsnį. 2010 m. vasario 15 d. pareiškėjas buvo deportuotas į Pakistaną.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pakartojo, kad Konvencijos 8 straipsniu įtvirtinama teisė sukurti santykius su kitais žmonėmis bei juos vystyti. Ši teisė kartais paliečia ir asmens savęs suvokimo klausimą santykių su visuomene kontekste. Taip pat turėtų būti sutinkama ir su tuo, kad tam tikrą laiką kitoje šalyje gyvenančio imigranto užmezgti ryšiai su visuomene turėtų būti traktuojama kaip sąvokos „privatus gyvenimas“ dalis. Išties, labai retas atvejis, jeigu asmuo negalėtų įrodyti, kad jo deportacija pakenktų jo teisei į privatų gyvenimą. Ne visi imigrantai užmezga tvirtus santykius su juos supančia visuomene, tačiau būtina įvertinti šių ryšių stiprumą siekiant išlaikyti taikomos sankcijos proporcingumą pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį. Nuo konkrečios bylos aplinkybių priklauso, ar Teismas turėtų susikoncentruoti labiau ties „šeimos gyvenimo“ negu ties „privataus gyvenimo“ klausimo nagrinėjimu. Tačiau Teismas jau ankstesnėse bylose yra pasisakęs, kad nėra pripažįstamas „šeimos gyvenimas“ tarp tėvų ir jų suaugusių vaikų (*Slivenko prieš Latvia*, Nr. 48321/99; *Kwakyenti and Dufie prieš the Netherlands* (dec.), Nr. 31519/96).

Asmens teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą apribojimas reikštų Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą, nebent tai būtų pateisinama Konvencijos 8 straipsnio 2 dalimi: apribojimas

būtų pagrįstas galiojančiomis teisės normomis, apribojimu siekiama teisėtų tikslų bei toks ribojimas yra būtinas demokratinėje visuomenėje. Teismas taip pat pakartojo kriterijus, kurie yra pripažinti EŽTT Didžiosios teisėjų kolegijos byloje *Üner prieš the Netherlands* (Nr. 46410/99), aktualius įvertinti, ar toks ribojimas yra būtinas demokratinėje visuomenėje (asmens padaryto teisės pažeidimo sunkumas; kiek ilgai asmuo gyveno šalyje, iš kurios išsiunčiamas; asmens elgesys po teisės pažeidimo padarymo; į procesą įtrauktų asmenų pilietybės; asmens šeiminei padėtis, santuokos trukmė bei kitos aplinkybės, įrodančias poros bendrą gyvenimą; ar sutuoktinis iki pradėdant bendrą gyvenimą žinojo apie asmens padarytus teisės pažeidimus; ar šeimoje yra vaikų bei jų amžius; sunkumai, su kuriais susidurtų asmens sutuoktinis grįžimo į gimtąją šalį atveju.).

Teismas pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje nekyla problemos dėl asmens teisės apribojimo teisinio pagrįstumo bei teisėto tikslo, o būtent nusikalstamumo prevencijos. Teismui šiuo atveju lieka tik įvertinti, ar šis apribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje.

Pirma, Teismo nuomone, nusikalstama veika (apiplėšimas), vertinant ją kitų teisės pažeidimų, kuriuos buvo įvykdęs pareiškėjas, kontekste, yra pakankamai sunki.

Toliau Teismas nagrinėjo pareiškėjo gyvenimo Jungtinėje karalystėje trukmės klausimą, patikrinus pareiškėjo motinos asmens dokumentus, Teismas sutiko su pareiškėju, kad jis gyveno Jungtinėje Karalystėje nuo septynerių metų amžiaus ir į Pakistaną grįždavo tik trumpalaikiams vizitams. Tai reiškia, kad turi būti pateiktos svarbios priežastys, kurios lemtų deportavimo proporcingumą. Tačiau Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjas ir po gauto pranešimo apie grėšiančią deportaciją darė teisės pažeidimus. Todėl galima spręsti, kad skirtos bausmės nepaveikė pareiškėjo elgesio ir pareiškėjas pradėjo kelti grėsmę visuomenės saugumui. Todėl šios priežasties Jungtinės Karalystės sprendimas deportuoti pareiškėją atrodo pagrįstas.

Tada Teismas nagrinėjo klausimą dėl to, ar buvo sukurtas šeimos gyvenimas ir kokie ryšiai siejo pareiškėją su visuomene, kaip pareiškėjas į ją integravosi, ir ar tai gali nusverti pareiškėjo atliktų teisės pažeidimų pavojingumą. Pareiškėjo tėvai, broliai ir seserys, pareiškėjo šeši vaikai ir jų motinos turi Jungtinės Karalystės pilietybę. Pareiškėjo teigimu, jis palaikė artimus santykius su Britanijos piliete. Tačiau pastarieji santykiai, jų trukmė nedarė didelės įtakos Teismo sprendimui dėl prieštaringų pareiškėjo pateiktų duomenų. Atkreiptas dėmesys ir į tai, kad pareiškėjas su savo vaikais negyveno jau nuo 1999 m. ir nesimatė su jais nuo 2000 m., o keturi iš šešių pareiškėjo vaikų buvo įtraukti į rizikos grupėje esančių vaikų sąrašą. Todėl Teismas nusprendė, kad pareiškėjas neįrodė, jog gyvenimas Jungtinėje Karalystėje geriausiai užtikrintų vaikų interesus. Sprendžiant apie pareiškėjo integraciją visuomenėje, atkreiptas dėmesys į pareiškėjo vizitus į Pakistaną bei ten sudarytą santuoką. Pareiškėjas išlaikė ryšius su Pakistanu ir jo deportacija negali būti traktuojama kaip išsiuntimas į nepažįstamą kraštą. Tuo tarpu pareiškėjo šeimos gyvenimas Jungtinėje karalystėje

kelia rimtų abejonių. Atsižvelgiant į šiuos faktus, Teismas nusprendė, kad pareiškėjas nesugebėjo integruotis į Jungtinės Karalystės visuomenę.

Šioje situacijoje pareiškėjo teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą nenusvėrė siekio užtikrinti visuomenės apsaugą, kuriai žalą darė pareiškėjo polinkis nusikalsti. Sprendimas deportuoti pareiškėją nepažeidė proporcingumo reikalavimo, todėl Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas.

VII. MINTIES, SAŽINĖS, RELIGIJOS LAISVĖ (Konvencijos 9 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. liepos 7 d. sprendimas byloje *Bayatyan prieš Armėniją* (pareiškimo Nr. 23459/03)

Šioje byloje EŽTT Didžioji teisėjų kolegija nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 9 straipsnis (minties, sąžinės, religijos laivė). Byla susijusi su Jehovos liudytojų bendruomenės nario, kuris atsisakė atlikti privalomąją karo tarnybą, įsitikinimų bei sąžinės laisve.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Vahan Bayatyan – Armėnijos pilietis, Jehovos liudytojas. Pareiškėjas buvo pripažintas tinkamu atlikti karo tarnybą kai jam sukako 17 metų, tačiau pilnametystės asmuo sulaukė 2001 m. pavasarį.

2001 m. balandžio 1 d. V. Bayatyan išsiuntė pranešimus Armėnijos generaliniam prokurorui, Armėnijos kariuomenės įgaliotiniui bei Žmogaus teisių komisijos nacionalinei asamblėjai teigdamas, kad, kaip krikščionis, pareiškėjas negalėjo atlikti privalomosios karo tarnybos, tačiau jis buvo pasiruošęs atlikti alternatyviąją civilinę tarnybą.

Sulaukęs 18 metų, pareiškėjas gavo šaukimą atvykti dėl privalomosios karo tarnybos atlikimo, bet taip ir nepasirodė.

2001 m. gegužės 29 d. Nacionalinės Asamblėjos Valstybės ir Teisės reikalų Komisija (ang. „Commission for State and Legal Affairs of the National Assembly“) informavo pareiškėją, kad tuo metu, kai Armėnija dar nebuvo prisiėmusi įsipareigojimo įdiegti alternatyviąją civilinę tarnybą, jis turėjo pareigą atlikti privalomąją karo tarnybą, nes tuo metu galiojusi Armėnijos konstitucija bei

Karinės atsakomybės aktas reglamentavo, kad kiekvienas fiziškai sveikas vyras nuo 18 metų iki 27 metų amžiaus privalo atlikti privalomąją karo tarnybą.

2001 m. rugpjūčio 1 d., remiantis nacionalinėmis nuostatomis, pradėtas baudžiamasis procesas prieš V. Bayatyan, įtariant vengimą atlikti privalomąją karo tarnybą. Kasacinio teismo 2003 m. priimtu sprendimu V. Bayatyan buvo pripažintas kaltu vengiant atlikti privalomąją karo tarnybą bei paskirta dviejų su puse metų laisvės atėmimo bausmė. Teismo proceso metu pareiškėjas dar kartą pateikė prašymą dėl alternatyviosios civilinės tarnybos atlikimo tvirtindamas, kad produktyviau būtų dirbti socialiai naudingą darbą negu praleisti laiką kalėjime.

Pareiškėjas buvo įkalintas, tačiau 2003 m. liepos mėn., atlikęs 10 mėnesių iš jam skirtos laisvės atėmimo bausmės, paleistas lygtinai.

Armėnijos alternatyvios tarnybos aktas, kuris suteikia galimybę atlikti alternatyviają civilinę tarnybą asmenims, turintiems įsitikinimų prieštaravimų, buvo išleistas 2003 m. gruodžio 17 d. ir įsigaliojo 2004 m. liepos 1 d.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 9 straipsnio (minties, sąžinės, religijos laivė) taikymo

Didžioji teisėjų kolegija, atsižvelgdama į susiklosčiusią Europos žmogaus teisių komisijos praktiką, nurodė, kad Konvencijos 9 straipsnis turi būti taikomas kartu su Konvencijos 4 straipsniu (vergijos ir priverčiamojo darbo uždraudimas), kuris suteikia galimybę pripažinti atsisakymą atlikti privalomąją karo tarnybą dėl įsitikinimų kiekvienai valstybei, kuri yra ratifikavusi Konvenciją. Teisėjų kolegija taip pat pastebėjo, kad Konvencijos 9 straipsnis negarantuoja teisės atsisakyti privalomosios karinės tarnybos atlikimo dėl įsitikinimų bei nebuvo taikomas V. Bayatyan byloje.

Didžioji teisėjų kolegija pakartojo, kad Konvencijos normos yra „gyvoji teisė“ ir turėjo būti taikomos atsižvelgiant į faktiškai vyraujančias demokratinės valstybės sąlygas bei idėjas. Tuo metu, kai galimai buvo pažeistos pareiškėjo teisės, įtvirtintos Konvencijos 9 straipsnyje, 2002 – 2003 m., tik keturios Europos Tarybos valstybės–narės, neskaitant Armėnijos, nesuteikė galimybės atsisakyti atlikti tam tikrus veiksmus, grindžiant prieštaravimu asmeniniams įsitikinimas. Kita vertus, trys šalys iš minėtųjų šią teisę inkorporavo į nacionalines konstitucijas, tačiau dar reikia priimti šios normos įsigaliojimo įstatymus. Teismas plačiai išnagrinėjo valstybių narių teisinį reglamentavimą ir nusistovėjusią praktiką nagrinėjamu klausimu.

V. Bayatyan bylos nagrinėjimo metu didžioji dauguma Europos Tarybos valstybių–narių pripažino ir įgyvendino teisę atsisakyti atlikti tam tikrus veiksmus, grindžiant prieštaravimu

asmeniniams įsitikinimas. Vėliau ir Armėnija pripažino šią teisę. Europos Tarybos valstybių–narių nacionalinės teisės, kartu su susijusiais tarptautiniais susitarimais, plėtojosi ta linkme, kad bylos nagrinėjimo laikotarpiu jau galiojo nebylus susitarimas dėl „įsitikinimų prieštarautojo“ statuso pripažinimo Europoje ir už jos ribų. Ir nebuvo galima teigti, kad permainos, aiškinant Konvencijos 9 straipsnį santykiyje su 2002 – 2003 m. įvykiais, nebuvo numatomos.

Didžioji teisėjų kolegija padarė išvadą, kad Konvencijos 9 straipsnis negalėjo būti taikomas kartu su Konvencijos 4 straipsnio 3 dalies (b) punktu. Taigi nagrinėjamas pareiškimas turėjo būti vertinamas tik Konvencijos 9 straipsnio kontekste.

Konvencijos 9 straipsnis tiesiogiai neįtvirtina teisės atsisakyti atlikti tam tikrus veiksmus, grindžiant prieštaravimu asmeniniams įsitikinimas. Kita vertus, Didžioji teisėjų kolegija svarstė, kad opozicija karinei tarnybai, kuri buvo rimto ir neįveikiamo konflikto tarp pareigos tarnauti armijoje ir asmeninių įsitikinimų ar gilaus ir nuoširdaus religinio ar kitokios tikėjimo priežastimi, rodo Konvencijos 9 straipsniu garantuojamų teisių įgyvendinimo ir pripažinimo svarbą.

V. Bayatyan buvo religinės grupės, Jehovos liudytojai, narys. Ši grupė prieštaravo net ir neginkluotos karinės tarnybos atlikimui. Didžioji teisėjų kolegija net neabejojo, kad pareiškėjo atsisakymas atlikti privalomąją karo tarnybą buvo grįstas religiniais įsitikinimais, kurie pareiškėją vedė prie įsitikinimų ir pareigos atlikti privalomąją karo tarnybą konflikto. Atsižvelgiant į tai, Konvencijos 9 straipsnis turėjo būti taikomas šioje byloje.

Dėl Konvencijos 9 straipsnio (minties, sąžinės, religijos laivė) laikymosi.

Didžioji teisėjų kolegija konstatavo, kad tai, jog pareiškėjas nepasirodė, gavęs šaukimą atvykti dėl privalomosios karinės tarnybos atlikimo, buvo jo religinių įsitikinimų akivaizdus paskelbimas. Todėl pareiškėjo nuteisimas, įtariant vengimu atlikti privalomąją karo tarnybą, vertintinas kaip varžymas laisvės išpažinti savo religiją.

Didžioji teisėjų kolegija paliko nesvarstyta klausima dėl pareiškėjo nuteisimo teisėtumo. Šis nuteisimas buvo pagrįstas priimtinomis ir aiškiais įstatymo normomis. Tačiau Armėnijos valdžia jau yra prisiėmusi įsipareigojimą priimti įstatymą, kuris įtvirtintų teisę pasirinkti alternatyviąją civilinę tarnybą bei tuo pat metu atleisti nuo laisvės atėmimo bausmės atlikimo asmenis, pripažinusius „įsitikinimų prieštarautojo“ statusą.

Teismas nemanė, kad yra reikalinga svarstyti Armėnijos Vyriausybės argumentus, kad pareiškėjo nuteisimas buvo grindžiamas teisėtais tikslais ir kad šis nuteisimas buvo reikalingas viešojo intereso apsaugai bei visuomenės gerovei. Tuo tarpu Armėnijos Vyriausybės argumentai buvo neįtikinami, o ypatingai nepatikimas atrodo duotas pažadas įvesti alternatyvią civilinę tarnybą

bei netraukti baudžiamojon atsakomybėn naujų „įsitikinimų prieštarautojų“ statusą pripažįstančių asmenų.

Teismas, svarstydamas Armėnijos argumentą, kad pareiškėjo nuteisimas buvo būtinas demokratinei visuomenei, pažymėjo, kad visos keturiasdešimt septynios Europos Tarybos valstybės-narės, kurios turėjo ar tebeturi privalomąją karinę tarnybą, suteikia galimybę pasirinkti alternatyvą privalomajai karinei tarnybai. Atsižvelgiant į tai, valstybė, kuri negali pasiūlyti alternatyvos privalomajai karinei tarnybai, turi pateikti įtikinamas ir svarias priežastis, kodėl ji gali varžyti asmens religijos laisvę.

Didžioji teisėjų kolegija pažymėjo, kad pareiškėjas, kaip Jehovos liudytojas, norėjo būti atleistas nuo privalomosios karinės tarnybos ne dėl savanaudiškų tikslų, bet dėl savo gilių religinių įsitikinimų. Kadangi Armėnijoje pareiškėjui nebuvo suteikta galimybė pasirinkti atlikti alternatyviąją civilinę tarnybą tuo metu, kai jam suėjo pilnametystė, jis neturėjo kito pasirinkimo kaip tik atsisakyti atlikti privalomąją karo tarnybą, toliau laikytis savo įsitikinimų bei rizikuoti sulaukti baudžiamosios pobūdžio sankcijų. Tokia teisinė sistema neišlaikė pusiausvyros tarp visuomeninio ir V. Bayatyan interesų. Tokie veiksmai, kurie buvo atlikti pareiškėjui skiriant bausmę už jo įsitikinimus ir religines pažiūras, negali būti laikomi demokratinės visuomenės požymiais.

Didžioji teisėjų kolegija sutiko, kad bet kokia privalomosios karinės tarnybos sistema uždeda sunkią naštą piliečiams. Tačiau toks „apsunkinimas“ yra priimtinas, jei visi joje dalyvauja lygiomis teisėmis ir jei atleidimas nuo šios pareigos vykdymo yra grindžiamas svariais ir įtikinamais argumentais, kaip ir buvo V. Bayatyan atveju.

Teismas pakartojo, kad demokratinėje valstybėje galioja pliuralizmo, tolerancijos principai, priimami sprendimai, grindžiami daugumos nuomone, tačiau turi būti išlaikomas balansas tarp daugumos ir mažumų nuomonių. Valstybė turėtų gerbti mažumų religinius įsitikinimus (kaip, pvz., Jehovos liudytojų), suteikdama galimybę šiems piliečiams tarnauti visuomenei nesukeliant priešpriešos jų įsitikinimams bei sąžinei, užtikrinti harmoniją ir toleranciją visuomenėje.

V. Bayatyan buvo pateikti kaltinimai ir jis buvo nuteistas tuo metu, kai Armėnija jau buvo prisiėmusi įsipareigojimą įdiegti civilinę tarnybą kaip alternatyvą privalomajai karo tarnybai. Armėnijos įsipareigojimas netraukti baudžiamojon atsakomybėn „įsitikinimų prieštarautojų“ apima ir pareigą paleisti ir tuos asmenis, kurie jau nuteisti laisvės atėmimo bausme šiuo pagrindu. Taigi pareiškėjo nuteisimas buvo netiesioginio konflikto, tarp oficialios reformos idėjos ir faktinių teisinės normų pakeitimų, kurie negali būti pateisinami esą būtini visuomenės gerovei, apraiška. Be to, įstatymas, įteisinantis alternatyviąją civilinę tarnybą Armėnijoje, buvo priimtas greičiau negu per metus nuo V. Bayatyan nuteisimo. Faktas, kad pareiškėjas vėliau buvo paleistas, nekeičia situacijos.

Situacijai įtakos neturėjo ir tai, kad valstybė vėliau priėmė minėtąjį įstatymą dėl alternatyvios civilinės tarnybos.

Didžioji teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteisiant pareiškėją buvo pažeista asmens religijos laisvė ir šis suvaržymas nebuvo būtinas demokratinei visuomenei, todėl pažeidžia Konvencijos 9 straipsniu garantuojamas asmens teises.

Remiantis Konvencijos 41 straipsniu, Armėnija buvo įpareigota sumokėti pareiškėjui 10 000 eurų neturtinės žalos atlyginimą ir atlyginti 10 000 eurų dydžio turėtas išlaidas.

VIII. SAVIRAIŠKOS LAISVĖ (Konvencijos 10 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 3 d. sprendimas byloje *Fratanoló prieš Vengriją* (pareiškimo Nr. 29459/10)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis (saviraiškos laisvė). Byloje nagrinėjama asmens laisvės išreikšti politines pažiūras ribojimo galimybė, naudojant raudoną žvaigždę.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas János Fratanoló gimęs 1952 m. ir nuo 2006 m. priklausantis Vengrijos darbuotojų partijai, 2008 m. kovo 6 d. apylinkės teisme buvo nuteistas už totalitarinio režimo simbolio (raudona žvaigždė) naudojimą viešumoje. Apylinkės teismas sprendime pažymėjo, kad pareiškėjas 2004 m. gegužės 1 d. eisenoje, pagerbiant Vengrijos įstojimą į Europos Sąjungą bei pasaulinę darbuotojų dieną, demonstravo penkiakampę raudoną žvaigždę. Teismas paskyrė papeikimą.

2008 m. rugsėjo 23 d. pareiškėjas pateikė apeliacinį skundą ir buvo išteisintas teismui pasirėmus Teismo praktika *Vajnai prieš Vengriją* (Nr. 33629/06) byloje. Prokurorui apskundus šį sprendimą, 2010 m. gegužės 5 d. miesto apeliacinis teismas tenkino prokuroro skundą ir paskyrė pareiškėjui piniginę baudą, šį sprendimą grįsdamas tuo, kad nacionalinis teismas negalėjo atsižvelgti į minėtą EŽTT bylą. Teismas išvadoje nurodė, kad pareiškėjo elgesys kėlė grėsmę visuomenei.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjas teigė, kad buvo pažeista jo saviraiškos laisvė, kurią garantuoja Konvencijos 10 straipsnis. Vengrija teigė, kad toks ribojimas buvo būtinas demokratinei visuomenei. Teismas nurodė, kad būtinybės demokratinėje visuomenėje testas reikalauja nustatyti, ar teisės suvaržymas atitinka primygtiniam socialiniam poreikiui (ang. „pressing social need“). Pažymėjo, kad valstybė turi tam tikrą vertinimo nuožiūros laisvę įvertinti, ar toks poreikis egzistuoja, tačiau ši vertinimo laisvė eina kartu su Europos teismine priežiūra, kuri apima tiek įstatymų leidybą, tiek ir teismų sprendimus. Todėl Teismas turėjo kompetenciją pateikti galutinę išvadą, ar apribojimas buvo suderinamas su saviraiškos laisve, garantuojama Konvencijos 10 straipsniu.

Teismas pažymėjo, kad Konvencijos 10 straipsnio 1 dalyje įtvirtina vienas svarbiausių vertybių, būtinų demokratinės visuomenės progresui. Straipsnio antroji dalis taikoma ne tik informacijai ar idėjoms, kurios yra nepavojingos, bet ir tai informacijai, kuri yra užgauli ar įžeidžianti. Saviraiškos laisvė taip pat gali patekti ir į išimtinį reguliavimą, tačiau šie ribojimai turi būti aiškinami siaurai ir pagrįsti būtinybe. Teismas taip pat pažymėjo, kad Konvencijos 10 straipsnio 2 dalimi paliekama labai maža galimybė riboti politines kalbas ar debatus, grindžiant šį ribojimą būtinybe viešajam interesui apsaugoti. Tam, kad galėtume pateisinti valdžios apribojimus naudoti raudonos žvaigždės simbolį, turi būti nustatyta reali ir esama grėsmė, jog tam tikras politinis judėjimas siekia atkurti Komunistinę diktatūrą. Tačiau nagrinėjamu atveju valdžia neįrodė, kad toks pavojus grėsė. Teismas taip pat akcentavo, jog valdžia uždraudė raudonos žvaigždės simbolio naudojimą, net nesigilindama į tai, kad šis simbolis gali turėti daug reikšmių, ir uždraudžiant jį naudoti gali būti paliečiami ir tie veiksmai ir idėjos, kurios yra saugomos Konvencijos 10 straipsnio.

Teismas taip pat pažymėjo, kad net ir nustačius Komunistinės ideologijos propagavimą, tokia vienintelė priežastis negali pateisinti raudonos žvaigždės simbolio naudojimo uždraudimą, taikant už tai baudžiamąsias sankcijas. Bet koku atveju simbolis, kuris turi kelias reikšmes ir kuris yra propaguojamas, pavyzdžiui registruotos politinės partijos lyderio, be jokių totalitarizmo ambicijų, negali būti prilyginamas pavojingai propagandai.

Pareiškėjas buvo registruotas, legalios politinės partijos narys, o totalitarizmo simbolį demonstravo teisėtoje demonstracijoje. Pareiškėjo raudonos žvaigždės demonstravimą reikėtų vertinti kaip būdą išreikšti politines pažiūras. Politinių simbolių demonstravimas patenka į Konvencijos 10 straipsniu garantuojamų teisių ratą.

Teismas įpareigojo Vengriją sumokėti pareiškėjui 4 000 eurų neturtinės žalos bei 2 400 eurų išlaidų atlyginimą.

IX. DISKRIMINACIJOS UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 14 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *H. Bah prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimo Nr. 56328/07)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad Konvencijos 14 straipsnio (diskriminacijos uždraudimas) pažeidimo nebuvo, taikant šį straipsnį kartu su Konvencijos 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Byloje nagrinėjamas skundas dėl to, kad vietinė valdžia, įrašant į sąrašus socialiniam būstui gauti, nesuteikė prioriteto motinai ir jos mažamečiui sūnui, Sieros Leonės piliečiams.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja Husenatu Bah – Sieros Leonės pilietė, gyvenusi Londone. 2000 m. pareiškėja atvyko į Londoną ir paprašė prieglobsčio teisės. Prašymas buvo atmestas, tačiau 2005 m. pareiškėjai suteikta teisė neribotam laikui likti Jungtinėje Karalystėje. Jos sūnus, gimęs 1994 m., atvyko pas pareiškėją 2007 m. Pareiškėjos sūnui suteikta teisė gyventi Londone su sąlyga, kad jis nesikreips į socialinius fondus dėl paramos.

Praėjus trumpam laikotarpiui po sūnaus atvykimo, pareiškėjos buto nuomotoja paprašė jos išsikelti iš nuomojamo buto, šį sprendimą grįsdama nenoru, kad jos bute gyventų mažametis vaikas. Pareiškėja kreipėsi dėl socialinio būsto suteikimo, nes įprastai asmenims, kurie liko be gyvenamosios vietos ne savo noru ir turi mažamečių vaikų, teikiamas prioritetas išduodant socialinį būstą. Tačiau dėl to, kad pareiškėjos sūnui buvo leista pasilikti Jungtinėje Karalystėje su sąlyga, kad jis neprašys paramos iš socialinių fondų, pareiškėjai ir jos sūnui minėtas prioritetas nebuvo suteiktas.

Vietinės institucijos padėjo pareiškėjai susirasti nuomojamą būstą privačiame sektoriuje Londono rajone. Tačiau pareiškėją turėjo mokėti aukštesnę nuomos kainą palyginus su socialinio būsto nuomos kaina ir jos sūnui komunikacija su mokykla užtrukdavo 4 valandas kiekvieną dieną. Po septyniolikos mėnesių jai buvo pasiūlytas vieno kambario butas Pietų Londone. Pareiškėja su pasiūlymu sutiko.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pirmiausiai Teismas priminė, kad, remiantis Konvencijos 8 straipsniu, nėra suteikiama teisė gauti socialinį būstą. Tačiau, jei valstybė suteikia teisę gauti socialinį būstą, jis neturėtų būti skirstomas diskriminaciniais pagrindais. Pareiškėjos sūnui leista gyventi šalyje suteikiant sąlyginio imigranto statusą ir įtvirtinant sąlygą, kad asmuo neteiks prašymo socialiniams fondams dėl paramos. Būtent toks leidimas sąlygojo pareiškėjos prioriteto gauti socialinį būstą paneigimą, bet ne asmenų pilietybės, kaip teigė pareiškėja.

Esant socialinių būstų trūkumui, yra teisėta nustatyti kriterijus asmenims, kuriems skiriamas socialinis būstas, kol šie kriterijai yra pagrįsti ir nediskriminacinio pobūdžio. Pareiškėja ir jos sūnus nepateko į kategoriją asmenų, kuriems būtų suteiktas prioritetas skiriant socialinį būstą. Atvykstant į Jungtinę Karalystę pareiškėjai buvo žinomos leidimo gyventi išdavimo sąlygos ir priimant sūnaus sąlyginį leidimą gyventi, ji sutiko su leidimo sąlygą nesikreipti į socialinius fondus. Atsižvelgiant į faktines aplinkybes bei vietinių institucijų veiksmus, Teismas nusprendė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis taikant jį kartu su Konvencijos 8 straipsniu.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Genovese prieš Maltą* (pareiškimo Nr. 53124/09)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis (diskriminacijos draudimas) taikant jį kartu su Konvencijos 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Byloje nagrinėjamas Didžiosios Britanijos piliečio skundas, kurio tėvas yra Maltos pilietis, dėl atsisakymo išduoti Maltos pilietybę pareiškėjui, grindžiant atmetimą tuo, kad pareiškėjas gimė ne santuokoje.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Ben Alexander Genovese gimė 1996 m. ir gyveno Jungtinėje Karalystėje. Pareiškėjo motina – Didžiosios Britanijos pilietė, tėvas turėjo Maltos pilietybę, pareiškėjas gimė ne santuokoje. Maltos valdžios pareigūnai informavo pareiškėjo motiną, kad tam, kad pareiškėjas

gautų Maltos pilietybę, gimimo liudijime tėvu turi būti nurodytas Maltos pilietis. Pareiškėjo motina kreipėsi į Škotijos teismą dėl tėvystės nustatymo. Tėvystė buvo pripažinta atitinkamai pakeičiant įrašą pareiškėjo gimimo liudijime. Vėliau Maltos teismai taip pat pripažino tėvystę ir pareiškėjui priteisė išlaikymą, tačiau Maltos pilietybė nebuvo suteikta, grindžiant Maltos nacionaliniais aktais, pagal kuriuos vaikai, gimę ne santuokoje, galėjo gauti Maltos pilietybę, tik jei vaiko motina yra Maltos pilietė.

Pareiškėjo motinai kreipusis į Maltos civilinį teismą (ang. „Maltese civil court“), 2006 m. sausio mėnesį teismas, pasinaudodamas turima konstitucine jurisdikcija, išaiškino, kad Maltos pilietybės įstatymas yra diskriminacinio pobūdžio ir prieštarauja Maltos Konstitucijai. 2008 m. lapkričio mėn. taip pat buvo išaiškinta, kad pareiškėjas patyrė diskriminaciją dėl gimimo aplinkybių (jog gimė ne santuokoje) ir dėl tėvų lyties, kuri yra lemianti pilietybės pagrindui (t. y. kuris iš tėvų yra maltietis), pažeidžiant Konvencijos nuostatas. Tačiau 2009 m. kovo mėn. Maltos Konstitucinis teismas pakeitė sprendimą: nurodė, kad teisė į pilietybę nepatenka į Konvencijos nuostatas, ir kad konkrečiai pilietybės suteikimas ar jos nesuteikimas nepaveiks pareiškėjo gyvenimo, nes pareiškėjo tėvas atsisakė bet kokio kontakto su pareiškėju.

Pareiškėjas teikė skundą, kad Maltos įstatymas dėl pilietybės yra diskriminacinio pobūdžio ir pažeidžia Konvencijos 14 straipsnį, vertinant kartu su 8 straipsniu.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Maltos Vyriausybė nurodė, kad 2007 m. nacionaliniuose aktuose padaryti pakeitimai, kurie dabar leidžia pareiškėjui gauti Maltos pilietybę. Tačiau Teismas pažymėjo, kad skundas dėl pareiškėjo galimybės gauti Maltos pilietybę buvo pateiktas galiojat ankstesnei įstatymo redakcijai, kai pataisos, suteikiančios teisę į šią pilietybę, buvo priimtos po daugiau nei dešimties metų po prašymo pateikimo.

Teismas konstatavo, kad Konvencijos 14 straipsnis, kartu su Konvencijos 8 straipsniu, taikytini pareiškėjo atveju. Nors pilietybės nesuteikimas neišardė pareiškėjo šeimyninio gyvenimo (pareiškėjo tėvas atsisakė turėti bet koki kontaktą su pareiškėju), tačiau tai pažeidė pareiškėjo teisės į privatų gyvenimą koncepciją, kuri yra pakankamai plati ir apima asmens socialinį identitetą. Būtent pastarieji aspektai pateko į Konvencijos 8 straipsniu garantuojamos teisės sritį.

Konvencija turėjo būti aiškinama dabartinių aplinkybių kontekste. Problemos svarbą dėl vaikų, gimusių ne santuokoje, statuso parodo Europos Tarybos valstybių-narių 1975 m. priimta Europos konvencija dėl vaikų, gimusių ne santuokoje, teisinio statuso, kuri šiuo metu galioja daugiau nei dvidešimtyje valstybių-narių. Todėl tik labai svarbios priežastys gali pateisinti elgesio

skirtumą ne santuokoje gimusio asmens atžvilgiu, kuris būtų suderintas su Konvencijos 14 straipsniu. Pareiškėjas susidūrė su analogiška problema, su kuria susiduria vaikai, kurių tėvas yra Maltos pilietis, tačiau motina turi kitos šalies pilietybę. Vienintelė kliūtis, trukdanti įgyti Maltos pilietybę, šiuo atveju yra gimimas ne santuokoje. Teismo neįtikino argumentas, kad vaikas, gimęs santuokoje, turi glaudesnius ryšius su šeima negu gimęs ne santuokoje. Skirtingo elgesio pagrindas buvo būtent šio ryšio aplinkybė, kurią draudžia Konvencijos 14 straipsnis, nebent tai būtų objektyviai pateisinama.

Dar daugiau, pareiškėjo tėvas buvo įrašytas pareiškėjo gimimo liudijime, kas patvirtino jo tėvystę. Todėl pateikti argumentai nepateisina diskriminacinio vertinimo, kylančio iš Pilietybės įstatymo. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis taikant jį kartu su Konvencijos 8 straipsniu.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje *Laduna prieš Slovakiją* (pareiškimo Nr. 31827/02)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis (diskriminacijos uždraudimas), taikant jį kartu su Konvencijos 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Konvencijos 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) bei Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnis (nuosavybės apsauga) nebuvo pažeisti. Šioje byloje išsamiai aiškinama, ar kardomąjį kalinimą atliekantys asmenys priskiriami tai pačiai asmenų grupei kaip ir įkalinimo bausmę atliekantys asmenys diskriminacijos ir teisės į privatų gyvenimą kontekste. Byloje taip pat svarstomas nuosavybės teisės apribojimo proporcingumas, kai asmuo turi skolinių įsipareigojimų valstybei.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Peter Laduna gimė 1973 m. ir pareiškimo pateikimo metu atlikinėjo laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę Leopoldov kalėjime. Pareiškėjas buvo nuteistas už keletą sunkių teisės pažeidimų. Pareiškėjas buvo sulaikytas ir teismo sprendimo laukė nuo 2001 m. rugsėjo 1 d. iki 2006 m. vasario 9 d. Nuo pastarosios datos pareiškėjas pradėjo atlikinėti devynerių metų laisvės atėmimo bausmę už plėšimą.

Kardomojo kalinimo metu pareiškėjas pateikė keletą skundų kalėjimo generalinei direkcijai dėl blogų gyvenimo sąlygų: trumpo vizitacijos laiko, teisės įsigyti maisto kalėjime, karšto vandens trūkumo kameroje, kontakto su kitais kaliniais stokos. Skundėsi, kad įprasti kaliniai turi daugiau teisių, negu pareiškėjas, atliekantis kardomąjį kalinimą. Kalėjimo generalinė direkcija išsiuntė daugiau negu dešimt atsakymų, kuriuose pareiškėjo skundus pripažino nepagrįstais, nes kalėjimo sąlygos atitiko teisės aktuose numatytas sąlygas. Dar daugiau, pareiškėjas skundėsi, kad pusę iš jam šeimos siunčiamų pinigų jis turėjo naudoti skolos valstybei padengti (skola susidarė iš bylinėjimosi teisme išlaidų bei numatytos prievolės prisidėti prie pareiškėjo išlaikymo kalėjime). Pareiškėjas sumokėjo 360 eurų ir dar liko 750 eurų skola.

2003 m. sausio 16 d. pareiškėjas pateikė skundą kalėjimo generalinei direkcijai dėl žmogaus teisių pažeidimo. Jis skundėsi *inter alia* dėl būdo, kuriuo valstybė vertė kompensuoti išlaikymo kalėjime išlaidas. 2003 m. sausio 30 d. gautame atsakyme nurodyta, kad skundas atmestas, neradus jokių teisės pažeidimų.

Visą kardomojo kalinimo metu pareiškėjas buvo laikomas vienas kameroje, neturėjo galimybės žiūrėti televizorių, nors tokią galimybę turėjo kalinimo bausmę atliekantys asmenys. Sulaikytiesiems buvo transliuojamos tik dvi, vieša ir privati, radijo stotys.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) atskirai ir šio straipsnio, taikant kartu su Konvencijos 14 straipsniu (diskriminacijos uždraudimas), pažeidimo

Pareiškėjas skundėsi, kad kardomojo kalinimo metu jo teisių apimtis buvo kur kas siauresnė negu kalinių, atliekančių įkalinimo bausmę.

Teismas pakartojo, kad Konvencijos 14 straipsnis reguliuoja situacijas, kai su asmenimis panašiose situacijose yra elgiamasi skirtingai be pateisinamos priežasties. Ši teisė negali egzistuoti savarankiškai, nes ji galioja tik teisėms ir laisvėms, kurios saugomos Konvencija ir jos protokolais. Tačiau Konvencijos 14 straipsnis nesuponuoja tokių teisių pažeidimo ir šiuo atžvilgiu šis straipsnis įgyja autonomiją. Todėl, kad būtų konstatuotas Konvencijos 14 straipsnio pažeidimas, pakanka, jog bylos faktinės aplinkybės patektų į Konvencija ir protokolais reguliuojamą santykių sferą.

Visų pirma, Teismas pažymėjo, kad sulaikymas, kaip ir kitos laisvę ribojančios priemonės, nustato ribojimus asmeniniam ir šeimos gyvenimui. Laiko ir susitikimų su šeima ribojimas asmeniui, kuriam skirtas kardomasis kalinimas, pats savaime nereiškia Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo. Tai, kad pareiškėjui nebuvo leidžiama žiūrėti televizijos, galėtų reikšti Konvencijos

8 straipsnio pažeidimą, kuris kartu apima teisę turėti kontaktą su išoriniu pasauliu ir teisę į asmeninį tobulėjimą. Šis užsiėmimas galėtų būti traktuojamas ir kaip priemonė palaikyti psichinį stabilumą. Asmens psichinio stabilumo apsauga yra būtina siekiant įgyvendinti teisę į privatų gyvenimą. Tačiau televizijos ir radijo transliacijų apribojimas pats savaime nėra Konvencijos 8 straipsnio pažeidimas.

Kai asmeniui yra skiriamas kardomasis kalinimas, asmuo patenka į ypatingą teisinę situaciją, kuri neatsiejamai susijusi su asmenine aplinka ir egzistencija. Teismo sutinka, kad pareiškėjui suteiktas kardomojo kalinio statusas pateko į Konvencijos 14 straipsnyje nurodytos sąvokos „diskriminacijos kitais pagrindais“ sritį. Tam, kad kiltų klausimas dėl Konvencijos 14 straipsnio pažeidimo, būtina, jog skirtingas elgesys būtų taikomas asmenims analogiškose ar panašiose situacijose. Asmenų grupės, kurioms taikomas „analogiškas elgesys“, neturi būti identiškios. Faktas, kad pareiškėjui buvo skirtas kardomasis kalinimas, o kiti kaliniai atlikinėjo laisvės atėmimo bausmę, pats savaime netrukdo taikyti Konvencijos 14 straipsnio. Atsižvelgiant į susiklosčiusios situacijos prigimtį bei tai, kad teisė matytis su artimaisiais ir turėti galimybę stebėti televizijos programas yra aktualios visiems kalėjime esantiems asmenims, galima teigti, kad pareiškėjo padėtis buvo panaši į kitų kalinių.

Elgesys gali būti traktuojamas kaip diskriminuojantis, kai tuo nėra siekiama teisėto tikslo arba neišlaikoma proporcija tarp taikomų priemonių ir siekiamo tikslo. Valstybės-narės turi vertinimo nuožiūros laisvę įvertinti, ar ir kokia apimtimi skirtumai susidarę panašioje situacijoje pateisina skirtingą elgesį. Šios diskrecijos ribos skiriasi atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes, dalyką bei kontekstą.

Šiuo atveju pareiškėjui buvo skirtas įstatymu reglamentuotas kardomasis kalinimas nuo 2001 m. rugsėjo 1 d. iki 2006 m. vasario 9 d. Pagal įstatymą, kardomąjį kalinimą atliekantys asmenys turi teisę į vieną, ilgesnį negu trisdešimt minučių trukmės pasimatymą su artimaisiais per mėnesį. Pasimatymo metu draudžiamas tiesioginis kontaktas, kitokie susitarimai buvo kalėjimo viršininko jurisdikcijoje. Tačiau iš pateiktų dokumentų negalima nustatyti, ar kitokie susitarimai buvo dažnai taikomi tiek bendrai visiems, tiek pareiškėjui. Lyginant su įkalinimo bausmę atliekantiems asmenims taikomomis vizitacijos taisyklėmis, kardomąjį kalinimą atliekantiems asmenims taikomi griežtesni apribojimai. Tačiau, įkalinimo bausmę atliekančių asmenų teisė (įskaitant vizitų reguliavimą) priklauso nuo apsaugos lygio, tuo tarpu kardomąjį įkalinimą atliekantys asmenys nėra diferencijuojami pagal apsaugos lygį ar padaryto nusikaltimo sunkumą ir taikomos bendrosios taisyklės.

Teismo nuomone, nei pateiktos nacionalinio teisės akto normos, nei Slovakijos argumentai nepateisino griežtesnio vizitacijos teisės apribojimo objektyvumo ir teisėtumo, kai šis apribojimas

taikomas asmenims, kuriems skirtas kardomasis kalinimas, ir kurie turėtų būti laikomi nekaltais iki teismo sprendimo.

Teismas kitoje byloje, kurioje tiesioginis kontaktas su artimaisiais daugiau negu tris su puse metų buvo draudžiamas, nesutiko tokio ribojimo pateisinti Konvencijos 8 straipsnio antrąja pastraipa – kaip siekimu užtikrinti saugumą. Teismas sutiko su Europos kankinimų prevencijos komiteto išvada, kad kartais tokie ribojimai gali būti pateisinami tuo, kad tai būtina siekiant užtikrinti saugumą bei sklandų nusikalstamos veikos tyrimą. Tačiau šie tikslai gali būti pasiekiami ir kitomis priemonėmis, kurios nepaveiktų visų kardomąjį kalinimą atliekančių asmenų, neatsižvelgiant į būtinumą. Tai būtų galima pasiekti, pavyzdžiui, įsteigus skirtingas sulaikymo kategorijas ar taikant skirtingas sulaikymo taisykles konkreitiems asmenims. Teismas analizavo ir kitus tarptautinės teisės šaltinius: Jungtinių Tautų Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą, 1987 m. Europos kalėjimo taisykles.

Teismas, atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, priėjo prie išvados, kad apribojimai, taikyti pareiškėjo atžvilgiu, buvo neproporcingi, todėl buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis taikant jį kartu su Konvencijos 8 straipsniu.

Dėl ribojimo, kuriuo pareiškėjas negalėjo žiūrėti televizoriaus, Teismas nustatė, kad asmenims, atliekantiems įkalinimo bausmę, tokio ribojimo nebuvo, ir byloje nėra jokių argumentų, kurie objektyviai pateisintų tokį skirtingą reguliavimą, todėl nusprendė, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis, taikant jį kartu su Konvencijos 8 straipsniu. Esant šiam pažeidimui, Teismas konstatavo, kad nebėra būtinybės svarstyti, ar buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis atskirai.

Dėl Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimo

Pareiškėjas teigė, jog kadangi jam reikėjo apmokėti dalį jo kardomojo kalinimo išlaidų, jis netekdavo pusę lėšų, o atsisakymas mokėti skolą valstybei lemdavo jo teisės pirkti maisto produktus kalėjimo parduotuvėje suvaržymą. Tai pažeidė jo teisę į nuosavybę pagal Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnį.

Teismas pakartojė, kad Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnis iš esmės saugo asmens teisę į nuosavybę. Bet koks šios teisės apribojimas turi atitikti teisėtumo principą bei taikomos priemonės turi būti tinkamos ir proporcingos siekiamiems tikslams. Šioje situacijoje, pareiškėjui buvo leidžiama naudotis pinigais iš savo sąskaitos maisto ar kitoms prekėms kalėjime įsigyti tik tuo atveju, jei išleidžiama suma buvo bent jau lygi registruotos skolos kompensacijai. Tai neabejotinai buvo nuosavybės teisės įgyvendinimo apribojimas.

Šis ribojimas buvo grindžiamas nacionaliniu teisės aktu, neabejotinai patenka į viešojo intereso sąvokos sritį, kuri numatyta Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnyje. Vertinant, ar buvo išlaikytas balansas tarp taikomos priemonės ir siekiamų tikslų, Teismas pažymėjo, kad valstybės–narės turi plačią vertinimo nuožiūros laisvę nuspręsti, kokiomis priemonėmis išieškoti skolas bei ar pasekmės yra pateisinamos būtinybe viešajam interesui apsaugoti. Teismas gerbia valstybės sprendimus užtikrinant viešojo intereso apsaugą, išskyrus atvejus, kai sprendimai aiškiai nepagrįsti.

Teismas pabrėžė, kad šioje byloje pareiškėjui nuosavybės teisė buvo apribota, o ne atimta. Taip pat svarbu paminėti, kad papildomos lėšos nebuvo naudojamos skolos padengimui, kai kalintis asmuo jas naudodavo medicinos ar sanitarinėms reikmėms, pirkdavo korespondenciją ar mokėdavo kitus mokesčius. Pareiškėjas nepatyrė lėšų paskirstymo teisės apribojimo įsigydamas minėtas būtinausias priemones. Teismas nusprendė, kad teisės apribojimas nebuvo neproporcingas, todėl Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnio pažeidimo nebuvo.

Dėl Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimo

Teismas pažymėjo, kad pareiškėjo skundas buvo nagrinėjimas tik tiek, kiek buvo skundžiamasi dėl tariamų trūkumų galiojusiuose įstatymuose. Tačiau Konvencijos 13 straipsnis negali būti traktuojamas kaip nubaudimo priemonė, taikoma valstybei. Todėl Teismas nenustatė Konvencijos 13 straipsnio pažeidimo.

Teismas priteisė pareiškėjui 9 000 eurų neturtinės žalos bei 600 eurų išlaidų atlyginimą.

X. NUOSAVYBĖS APSAUGA (Konvencijos Protokolas Nr. 1, 1 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Vassallo prieš Maltą* (pareiškimo Nr. 57862/09)

Šioje byloje EŽTT nustatė Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimą. Byloje, be kita ko, vertinama, ar buvo išlaikyta pusiausvyra tarp viešojo intereso ir asmens teisės į nuosavybę.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja Victoria Vassallo – Maltos pilietė, gimusi 1957 m., gyvenusi Maltoje, buvo viena iš vienuolikos žemės sklypo savininkų. Šis sklypas 1974 m. lapkričio 29 d. įsakymu buvo nacionalizuota visuomenės tikslams. Kompensavimo procedūra galėjo būti inicijuojama tik vietinės valdžios, jokie terminai nebuvo nustatyti. Tačiau 1990 m. teismų praktikoje susiformavo nuostata, kad asmuo gali kreiptis į teismą dėl termino nustatymo šioms procedūroms pradėti. Po dvidešimt penkerių metų, 1999 m. vasario 9 d., paveldėtojams buvo pasiūlyta 13 045 eurų kompensacija. Kompensacijos dydį nustatė Vyriausybės turto vertinimo institucija, atsižvelgdama į žemės sklypo vertę rinkoje 1998 m. Paveldėtojai šios kompensacijos atsisakė ir kreipėsi į Žemės arbitražo tarybą dėl naujo kompensacijos dydžio nustatymo, tačiau bylos nagrinėjimas yra sustabdytas, kol neišspręstas klausimas dėl įstatymo atitikties Maltos Konstitucijai.

Kadangi laikotarpiu nuo 1974 m. iki 2000 m. žemė liko nepanaudota, 2000 m. gruodžio 1 d. įsakymu nurodyta taikyti restituciją, kol sustabdytas bylos nagrinėjimas, ir dalis žemės sklypo buvo grąžinta paveldėtojams su sąlyga, kad nebus reiškiami jokių pretenzijų. 2002 m. balandžio 2 d. pasirašytas pasižadėjimas nereikšti pretenzijų. Tačiau didžioji dalis sklypo nebuvo grąžinta ir jos vertinimas vis dar tęsiasi.

1999 m. gegužės 14 d. žemės sklypo palikėjas pateikė skundą, kuriame nurodė, kad paimtas žemės sklypas nebuvo panaudotas visuomenės poreikiams, kaip buvo nurodyta, o panaudotas trečiųjų asmenų reikmėms. Todėl šis žemės sklypo paėmimo visuomenės poreikiams aktas turėtų būti pripažintas negaliojančiu. 2004 m. kovo 5 d. teismas skundą atmetė teigdamas, kad neįrodyta jog žemės paėmimo aktas prieštarautų Žemės įsigijimo (visuomenės tikslams) potvarkiui. Apeliacinis skundas pateiktas nebuvo.

2004 m. liepos 23 d. žemės sklypo savininkai pateikė skundą dėl Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio pažeidimo, reikalaudami kompensacijos, ir grindžia šį skundą tuo, kad žemė visuomenės tikslams nebuvo panaudota ištisus dvidešimt penkerius metus, o pastatyti gyvenamosios paskirties pastatai skirti tenkinti trečiųjų asmenų interesus. Skundžiamas ir panaudotas žemės vertės nustatymo metodas.

2008 m. spalio 20 d. pirmos instancijos teismas nustatė Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio pažeidimą ir priteisė savininkams 50 000 eurų neturtinės žalos. Teismas pažymėjo, kad statybos prasidėjo tik neseniai, o žemė nebuvo naudojama ištisus dvidešimt penkerius metus nemokant kompensacijos. Tai, kad pareiškėjai kreipėsi dėl kompensacijos dydžio, bet neginčija įstatyme įtvirtintos kompensavimo tvarkos, paneigia teisę reikalauti turtinės žalos, kurios dydis turi būti nustatomas Žemės arbitražo tarybos.

2009 m. balandžio 30 d. Maltos Konstitucinis teismas iš dalies pakeitė pirmos instancijos teismo sprendimą. Konstitucinis teismas, pripažindamas kad, atliekant žemės sklypo paėmimo veiksmus, viešasis interesas egzistavo ir galiausiai pastatyti gyvenamieji namai skirti šį interesą tenkinti, sutinka, kad Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnis buvo pažeistas dėl valdžios delsimo inicijuoti kompensavimo procedūrą. Tačiau kartu Konstitucinis teismas pažymi, kad pareiškėjai, nors ir turėdami galimybę atlikti tam tikrus veiksmus ginant savo teises, nieko nedarė. Todėl Konstitucinis teismas pripažįsta esant Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio pažeidimą, tačiau neturtinę žalą sumažino iki 15 000 eurų. Dėl turtinės žalos kompensavimo spręsti negalima, kol savo sprendimo nepateikė Žemės arbitražo taryba.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pažymėjo, kad iš pareiškimo medžiagos nėra aišku, ar pareiškėjas teikė skundą dėl viso žemės sklypo, ar tik dėl negrąžintos dalies. 2002 m. balandžio 2 d. susitarimas turėjo įtakos vėliau pareikšto skundo patenkinimo apimčiai. Be to, pareiškėja nebuvo verčiama pasirašyti šį pasižadėjimą, todėl negali reikšti pretenzijų dėl grąžintos žemės sklypo dalies ir teigti esant nuosavybės teisės pažeidimui dėl neteisingo kompensavimo. Remiantis Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalimis (peticijos atmetimas) Teismas atmetė skundo dalį, susijusią su grąžinta žemės sklypo dalimi.

Dėl Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) ir 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimo

Teismas pažymėjo, kad Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnis apima tris atskiras normas. Pirmą, asmens teisė netrukdomai naudotis savo nuosavybe. Antra, nuosavybė gali būti paimama tik tam tikromis sąlygomis. Trečia, valstybė turi pareigą kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgiant į viešąjį interesą, mokesčių ar kitų įmokų mokėjimo garantavimą ar skirtas sankcijas. Taikymo atžvilgiu šios taisyklės nėra visiškai atskirtos ir turėtų būti taikomos kaip visuma.

Nuosavybės paėmimas gali būti pateisinamas tik, kai tai būtina viešajam interesui bei esant teisiniam pagrindui. Kas yra būtina viešajam interesui geriau žino nacionalinis, o ne tarptautinis teismas. Nuosavybės paėmimo akto priėmimas taip pat buvo sąlygotas politinių, ekonominių, socialinių problemų. Teismas negalėjo vertinti šių veiksnių įtakos, tačiau turėjo nustatyti, ar buvo išlaikyta pusiausvyra taip viešojo intereso ir asmens teisės į nuosavybę. Vertindamas Maltos

Vyriausybės veiksmų proporcingumą siekiamiems tikslams, Teismas atsižvelgė į Konvenciją kaip visumą.

Svarstant, ar buvo išlaikyta interesų pusiausvyra, svarbūs yra terminai, per kuriuos pradėta kompensavimo procedūra. Nuosavybės paėmimas nesumokant vertę atitinkančios kompensacijos sukelia neproporcingą teisių į nuosavybę suvaržymą. Visiškas nekompensavimas gali būti pateisinamas Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsniu tik išimtiniais atvejais. Nors nuosavybės paėmimas yra teisėtas tik sumokant teisingą kompensaciją, Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis negarantuoja teisės į kompensaciją visais atvejais. Viešasis interesas, kuris apima ekonominės santvarkos keitimą ar socialinės diferenciacijos mažinimą, gali paskatinti sumokėti mažesnę negu rinkos vertę kompensaciją. Tačiau kompensacija prarastų savo prasmę, jei ji būtų sumažinama dėl ekonominės situacijos pokyčių, bet neatsižvelgiant į nepagrįstą delsimą.

Teismas šioje byloje pripažino viešojo intereso buvimą nuosavybės paėmimo metu, tačiau nuosavybė nebuvo naudojama dvidešimt aštuonerius metus (nuo 1974 m. iki 2002 m.). Vyriausybė šį delsimą grindė projekto dydžiu. Tačiau projekto derinimo, užtrukusio beveik tris dešimtmečius, Teismas nelaikė pakankama priežastimi. Todėl tokio vėlavimo nebuvo galima pateisinti ir viešojo intereso argumentu. Teismas nusprendė, kad šiuo atveju buvo neteisinga tai, jog paneigta savininkų teisė į nuosavybės vertės padidėjimą.

Kadangi Teismas pripažino, kad Maltos įstatymas, reglamentuojantis kompensavimo procedūrą, šiuo atveju pažeidžia Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnį, kompensacijos suma, kuri buvo paskaičiuota pagal šį įstatymą, turi būti perskaičiuota. Pakanka pasakyti, kad, neišmokant kompensacijos trisdešimt septynerius metus po nuosavybės paėmimo, pareiškėjui buvo užkrauta neproporcinga atsakomybės našta.

Vyriausybės pateikė argumentą, kad dalis atsakomybės tenka ir pareiškėjai, nes pareiškėja nesikreipė dėl kompensavimo procedūros pradėjimo. Tačiau Teismas nustatė, kad pagal Žemės įsigijimo (visuomenės tikslams) potvarkį kompensavimo procedūros iniciavimo pareiga priklauso valstybinėms institucijoms ir šių pareigų nevykdymo negalima grįsti pareiškėjo pasyvumu. Praktikoje susiformavusi taisyklė, kad kompensavimo procedūrą inicijuoja paimtos nuosavybės savininkai teisiniu būdu, kelia abejonių, kad šios procedūros bus atliktos kruopščiai. Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėja visgi kreipėsi į Žemės arbitražo tarybą, tokiu būdu išreikšdama iniciatyvą pradėti kompensacijos procedūras.

Teismas nusprendė, kad tai, jog valstybinės institucijos, žinodamos apie nuosavybės teisių pažeidimą bei nepagrįstai delsdamos inicijuoti kompensavimo procedūras, po daugiau nei trisdešimties metų sumokėjo 15 000 eurų kompensaciją, nepašalina pareiškėjos teisių pažeidimo.

Išvadoje Teismas konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnis.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. spalio 25 d. sprendimas

byloje *Valkov ir kiti prieš Bulgariją* (pareiškimų Nr. 2033/04, Nr. 19125/04, Nr. 19475/04, Nr. 19490/04, Nr. 19495/04, Nr. 19497/04, Nr. 24729/04, Nr. 171/05 ir Nr. 2041/05)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnis (nuosavybės apsauga) ir 14 straipsnis (diskriminacijos uždraudimas) nebuvo pažeisti. Byloje nagrinėjami skundai dėl senatvės pensijų ribojimo pagrįstumo Bulgarijoje.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai – devyni Bulgarijos piliečiai, kurie sulaukė pensijinio amžiaus tarp 1979 m. ir 2002 m. Aštuoni iš jų iki pensijinio amžiaus dirbo oro pajėgų lėktuvų pilotais arba pasienio policijos pareigūnais, vienas iš pareiškėjų tiksliai savo darbo nenurodė, paminėdamas, kad jo darbas buvo sunkus fiziškai.

Pareiškėjams paskaičiuotų senatvės pensijų dydis viršijo maksimalų pensijos dydį, numatytą įstatyme, todėl jų pensijos buvo apribotos. Senatvės pensijų „lubas“ iki 1999 m. pabaigos reglamentavo 1957 m. Senatvės pensijos akto 47 c straipsnis, o nuo 2000 m. – 1999 m. priimtas Socialinės apsaugos kodeksas. Socialinės apsaugos institutas paskaičiuodavo pensijas pagal bendrąsias taisykles, nurodytas Senatvės pensijos akte, o po to pagal Socialinės apsaugos kodeksą ir senatvės pensijas nustatydavo, pateikdami nuorodas į minėtus aktus.

1997 m. gruodžio mėn. generalinis prokuroras pateikė Konstituciniams teismui svarstyti Senatvės pensijos akto 47 c straipsnio atitiktį konstitucijai. 1998 m. liepos mėn. Konstitucinis teismas atmetė šį prašymą. 2010 m. vasario mėn. tas pats teismas atsisakė tenkinti analogišką prašymą dėl laikinojo įstatymo atitikties Konstitucijai.

Neoficiali sprendimo apžvalga*Dėl Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimo*

Teismas pažymėjo, kad Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio nuostatos negarantuoja teisės į tam tikrą pensijos dydį. Tačiau jeigu valstybė pripažino senatvės pensiją kaip teisę, tokiu atveju turtiniai interesai yra suformuoti ir jie patenka į Konvencijos apsaugą. Taigi senatvės

pensijos sumažinimas arba jos mokėjimo nutraukimas reikštų nuosavybės ribojimą, kuris galimas tik esant tam tikrom sąlygoms, nurodytoms Konvencijoje. Nė vienas iš pareiškėjų neginčijo šio ribojimo teisėtumo nei pagal nacionalinius aktus, nei pagal Konvencijos nuostatas. Pareiškėjų skunde buvo keliamas klausimas dėl pensijos dydžio ribojimo tikslų. Pareiškėjų teigimu, jų pensijos buvo ribojamos dėl Bulgarijos piliečių neigiamo požiūrio į didesnes pensijas gaunančius asmenis, o ne dėl pensijų mokėjimo sistemos finansinio stabilumo užtikrinimo.

Teismas nusprendė, kad senatvės pensijos dydžio ribojimu buvo siekiama teisėto tikslo - viešojo intereso užtikrinimo ir kaip rezultatas buvo pasiektas senatvės pensijų fonde esančių lėšų sutaupymas. Konstitucinis teismas 1998 m. sprendime nurodė, kad toks ribojimas turėtų būti vertinamas kaip socialinio teisingumo užtikrinimo priemonė. Todėl Bulgarijos įstatymų leidėjo ir teismų veikla šiuo klausimu gali būti pateisinama socialine būtinybe. Remiantis Pasaulio banko ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos duomenimis, senatvės pensijos dydžio ribojimas būdingas ne tik Bulgarijai. Senatvės pensijų mokėjimo sistema yra kiekvienos valstybės Vyriausybės kompetencijoje, todėl jos geriau gali įvertinti socialinius ir ekonominius poreikius negu tarptautinis teismas.

Sprendžiant klausimą, ar buvo išlaikytas balansas tarp viešojo ir asmeninio intereso, Teismas pažymėjo, kad iki 1996 m. pensijos įmokas išimtinai mokėjo tik darbdaviai, kuriems nebuvo leista išskaičiuoti šios sumos iš darbuotojo atlyginimo. Įmokos, kurias mokėjo pareiškėjai į senatvės pensijų fondą, jiems dar nesuteikia išskirtinių teisių į senatvės pensiją. Tai yra pasekmė nefinansuojamos sistemos, kurios pagrindinis principas yra „mokėk, kiek uždirbi“, prie kurios priskirti buvo ir pareiškėjai. Taigi didesnių įmokų mokėjimas, kurias mokėjo pareiškėjai, savaime nebuvo pakankamas pagrindas gauti papildomą pensiją. Pareiškėjų atveju didžioji dalis įmokų buvo sumokėtos esant kitai ekonominei santvarkai, t. y. kai pensijų fondas buvo valstybės biudžeto dalis.

Pensijos dydžio ribojimas galėjo būti vertinamas kaip pereinamojo laikotarpio priemone, kai Bulgarijos ekonominė sistema nuo komandinės perėjo prie laisvosios rinkos sistemos. Taip pat svarbu atsižvelgti į tai, kad pareiškėjams nebuvo panaikintos senatvės pensijos, o tik sumažintos. Iš tikrųjų pareiškėjai nesusidūrė su pajamų sumažėjimu, o tiesiog negavo to, ko tikėjosi. Pareiškėjai, būdami didžiausių senatvės pensijų išmokų gavėjai tarp dviejų milijonų Bulgarijos gyventojų, negalėjo būti pavadinti kenčiančiais nuo senatvės pensijų ribojimo. Svarbu paminėti ir tai, kad socialinė pensijų schema buvo pagrįsta bendruomenės solidarumu ir kad per pastaruosius metus pensijų ribojimas kito, pensijų dydžio maksimumas išaugo, lemdamas tai, jog asmenų, patiriančių pensijų ribojimą, skaičius sumažėjo.

Teismas nusprendė, kad socialinė politika, pensijų maksimalių dydžių nustatymo kontekste, yra Bulgarijos vidaus klausimas, todėl Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnis nebuvo pažeistas.

Dėl Konvencijos 14 straipsnio (diskriminacijos uždraudimas) pažeidimo

Teismas pažymėjo, kad Bulgarijos Vyriausybė, įvesdama senatvės pensijos dydžio ribojimus, siekė viešojo intereso apsaugos. Šis principas buvo taikomas visiems, išskyrus šalies prezidentą ir viceprezidentą, ir įvestas šalies Vyriausybės. Todėl nebuvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 15 d. sprendimas
byloje *Sivova ir Koleva prieš Bulgariją* (pareiškimo Nr. 30383/03)**

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad Bulgarija pažeidė Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnį (nuosavybės apsauga) ir nepažeidė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Byloje nagrinėjamos nuosavybės teisės atkūrimo sąlygos į du žemės sklypus, kurie buvo kolektyvizuoti, o vėliau perleisti privačiai įmonei.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjos Tania Georgieva Sivova ir Elenka Georgieva Kolega – Bulgarijos pilietės. Jų tėvui nuosavybės teise priklausę žemės sklypai buvo kolektyvizuoti 1950 m. 1991 m. priėmus aktą, leidžiantį teikti prašymą dėl tam tikro sovietmečiu kolektyvizuoto turto grąžinimo, pareiškėjos pateikė prašymą dėl nuosavybės teisės susigrąžinimo.

Vietinė žemės komisija pripažino nuosavybės teisę tik į dalį žemės. Tačiau pareiškėjoms pateikus skundą Apygardos teismui, komisijos sprendimas buvo panaikintas ir pripažinta pareiškėjų teisė į visą turtą. Bet nuosavybė nebuvo grąžinta, nes šiuo metu ginčijamuose žemės sklypuose įrengtos stovyklavietės.

Pareiškėjos dar kartą pateikė skundą. Apygardos teismas 2000 m. sausio 19 d. sprendime nurodė, kad ginčijamais žemės sklypais nuo 1971 m. naudojasi valstybės įmonė „Balkantourist“ stovyklaviečių kūrimui, o sklypų savininku yra įregistruota privati įmonė „Helio-Tour-S“. Teismas nustatė, kad steigiant stovyklavietes nebuvo laikomasi įstatyminio reguliavimo ir žemė nebuvo nusavinta. Teismas konstatavo, kad žemės sklypo priskyrimas valstybinei įmonei buvo neteisėtas, todėl žemės nuosavybės teisė turėtų būti atkurama buvusiems savininkams.

Šis sprendimas nebuvo apskūstas. Žemės komisija nuosavybės teisės į pirmąjį sklypą buvusiomis ribomis negalėjo atkurti, nes sklypas patenka į gamtos rezervato teritoriją.

Įmonė „Helio-Tour-S“ buvo įsteigta 1990 m. gegužės 10 d. ir 1997 m. – 2000 m., po žemės perdavimo nuosavybės teise, buvo privatizuota.

Po nesėkmingo bandymo atgauti nuosavybės teises, pareiškėjos 2000 m. balandžio 10 d. pateikė ieškinį prieš „Helio-Tour-S“, reikalaujamos kompensacijos, nes kolektyvizuoti žemės sklypai nebuvo panaudoti pagal paskirtį.

2003 m. liepos 24 d. kasacinis teismas atmetė pareiškėjų ieškinį, nes ginčijamame žemės sklype buvo įrengta stovyklavietė, statomi pastatai ir neįmanoma atkurti nuosavybės teisės į žemės sklypą buvusiomis ribomis. Teismas taip pat pažymėjo, kad po privatizavimo, ginčijama žemė tapo privataus kapitalo dalimi.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimo

Teismas pažymėjo, kad norint užtikrinti teisėtą lūkesčių principą, galutiniai teismų sprendimai neturėtų būti persvarstomi. Šioje byloje, nepaisant dviejų galutinių Apygardos teismo sprendimų, kuriais buvo pripažinta pareiškėjų nuosavybės teisė į žemės sklypus, Aukščiausiasis kasacinis teismas sprendimu atmetė jų reikalavimą į nuosavybės teisę prieš įmonę „Helio-Tour-S“.

Teismas nusprendė, kad 1995 m. liepos 14 d. sprendimu, kuriuo buvo pripažinta pareiškėjų teisė į ginčijamus žemės sklypus, nebuvo nuspręsta dėl žemės grąžinimo būdo: natūra ar kompensuojant. Teismas pažymėjo, kad Aukščiausiasis kasacinis teismas sprendė klausimą tik dėl atkuriamų žemės sklypų ribų, tačiau nekėlė klausimo dėl nuosavybės teisės į juos.

Nacionaliniai teismai, nagrinėdami reikalavimą į nuosavybės teisės atstatymą prieš įmonę „Helio-Tour-S“ nustatė, kad pareiškėjų reikalavimas į konkrečias žemės ribas neatitiko visų teisinių sąlygų. Įmonė „Helio-Tour-S“, viena iš šio proceso šalių, buvo privati įmonė, teisiškai ir finansiškai nepriklausoma nuo valstybės. Teismas nusprendė, kad nuosavybės teisių atstatymo į žemės ūkio paskirties žemę procesas, kaip nustatytas 1991 m. įstatyme, neapėmė trečiųjų šalių – šis klausimas turėjo būti išspręstas atskiro proceso tvarka. Paskelbtame 2000 m. sausio 19 d. sprendime, kuriame pripažįstama pareiškėjų teisė reikalauti vienokios ar kitokio formos kompensacijos, buvo priimtas nepažeidžiant konkuruojančių trečiųjų asmenų teisių. Pareiškėjos negalėjo tikėtis, kad priimtas sprendimas bus efektyviai įgyvendintas ne tik tarp proceso šalių (t. y. tarp jų ir valstybės), bet ir *vis-a-vis* trečiuosius asmenis ar kad bus ginami pareiškėjų interesai būsimuose ginčiuose dėl žemės.

Teismas konstatavo, kad nebuvo pažeistas teisėtų lūkesčių principas bei Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

Dėl Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimo

Pareiškėjų teigimu, 2003 m. liepos 24 d. kasacinio teismo sprendimu, buvo pažeista jų nuosavybės teisė. Teismas pažymi, kad teismo sprendimais pareiškėjoms buvo pripažinta teisė į nuosavybės teisių į du žemės sklypus atkūrimą: pirmą kartą 1995 m. liepos 14 d. apylinkės teismo sprendimu; antrą kartą 2000 m. sausio 19 d. sprendimu, kuriame tas pats teismas pripažino teises į pirmąjį žemės sklypą buvusiomis ribomis. Sprendimų įgyvendinimo neužtikrinimas bei reikalavimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo pakeitimas į kompensacijos reikalavimą (2003 m. liepos 23 d. sprendimas) konstatuoja kišimąsi (ang. „interference“) į nuosavybės teises.

Teismas pažymėjo, kad bet koks išorės subjektų įsikišimas į asmens teisę naudotis nuosavybe galimas tik įstatymų numatytais atvejais. Šioje byloje intervencija buvo pagrįsta nacionalinės teisės normomis. Atsižvelgiant į šioje byloje pateiktus Teismo išaiškinimus Konvencijos 6 straipsnio atžvilgiu, priimto galutinio teismo sprendimo apribojimas ir suteikta galimybė trečiajai šaliai (įmonei „Helio-Tour-S“), nedalyvavusiai ankstesniuose procesuose, pareikšti savo teises paskesniuose procesuose nekonstatuoja intervencijos (kišimosi) neteisėtumo.

Teismas pripažino, kad šia intervencija buvo įgyvendinamas viešojo intereso apsaugos tikslas, o būtent kitų visuomenės narių interesų apsauga bei geresnis žemės administravimas nuosavybės teisių atkūrimo sistemos bei rinkos ekonomikos kontekste.

Kalbant apie teisingą pusiausvyrą, Teismas pakartojo, jog valstybė turi plačią vertinimo nuožiūros laisvę dėl nuosavybės teisės į anksčiau nusavintą turtą atstatymo. Šioje byloje pripažinus, kad neįmanoma atkurti teisių į žemės sklypus buvusiomis ribomis, pareiškėjos įgijo teisę į kompensaciją, kuri gali būti išmokėta privačios įmonės akcijomis, suteikiant žemės ūkio paskirties sklypą iš savivaldybės žemės fondų ar perduodant obligacijų. Teismas nusprendžia, kad pasiūlyti kompensacijos variantai, kuriuos pareiškėjos pripažino nepakankamais, nepažeidė teisingos pusiausvyros, įtvirtintos Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnyje, tačiau pareiškėjoms žemės komisijos išvadų teko laukti dvylika metų ir po vienuolikos metų nuo 2000 m. sausio 19 d. sprendimo priėmimo pareiškėjoms vis dar nepateiktas galutinis sprendimas. Atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, Teismas nusprendė, kad Bulgarija nespėdė šios situacijos ypatingai kruopščiai, tačiau nepažeidė pusiausvyros tarp viešojo intereso ir asmeninių valdymo teisių, įtvirtintų Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnyje.

Teismas įpareigojo Bulgariją sumokėti 295 eurus turtinės žalos, 8 000 eurų neturtinės žalos bei 3 153 eurų procesinių išlaidų atlyginimą.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 29 d. sprendimas
byloje *Barbara Wiśniewska prieš Lenkiją* (pareiškimo Nr. 9072/02)**

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnis (nuosavybės apsauga) nebuvo pažeistas. Byloje svarstoma, kokių kriterijų turi būti laikomasi, siekiant išlaikyti pusiausvyrą tarp viešojo ir asmeninio interesų, teisės į nuosavybės apsaugą kontekste.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja Barbara Wiśniewska – Lenkijos pilietė, gyvenusi Lenkijoje. Pareiškėjos žemės sklypas Gdanske buvo nusavintas tiesiant naują kelią į oro uostą, remiantis 1993 m. priimtu ir 1996 m. patvirtintu pradiniu kelio projektu. 1997 m. gruodžio 18 d. Gdansko savivaldybė projektą savo iniciatyva patikslino, nuspręsdama, kad ties pareiškėjos žemės sklypu einantis kelias turėtų būti platesnis. 2000 m. kovo 29 d. naujasis kelio projektas buvo patvirtintas.

Pareiškėjai priklausė keturiasdešimt septyni žemės sklypai, kurių bendras plotas sudarė 4,77 ha. Buvo paskirtos dvi žemės sklypų rinkos vertės nustatymo ekspertizės, tačiau pareiškėja nė su viena kaina nesutiko. Gdansko savivaldybė pasiūlė 423 987 zlotų už reikiamą žemės plotą įspėdama, kad žemė bet koku atveju bus nusavinta ir kaina nebus keliamo. 2000 m. balandžio 26 d. vykusiam susitikime pareiškėjai buvo pateiktas tas pats kainos pasiūlymas, kurį pareiškėja dar kartą atmetė ir išreiškė poziciją, kad sutiktų su turimos nuosavybės pakeitimu į kitą savivaldybės ribose. 2000 m. gegužės 8 d. buvo pradėta nusavinimo procedūra. 2000 m. gegužės 29 d. pareiškėja kreipėsi į Gdansko savivaldybę, siūlydama nustatyti aukštesnę žemės kainą, bet pasiūlymas buvo atmestas. Pareiškėja pasiūlė kompensuoti nuostolius, suteikiant jai kitą žemės sklypą, tačiau buvo atsakyta, kad tuo metu savivaldybė tinkamų sklypų neturi.

2000 m. birželio 27 d. Gdansko miesto meras pateikė sprendimą nusavinti septynis pareiškėjos žemės sklypus. Galutinė bendra pasiūlyta pareiškėjai suma buvo 465 537 zlotų sumokant per keturiolika dienų nuo sprendimo įsigaliojimo dienos. Kaina buvo nustatyta, remiantis 2000 m. birželio mėn. pateikta eksperto išvada. Pareiškėja apskundė šį sprendimą antrajai instancijai, o vėliau ir Vyriausiajam administraciniam teismui, kuris 2001 m. liepos 25 d. sprendimu pripažino, kad žemė buvo nusavinta pagrįstai, t. y. viešojo intereso tikslais, tačiau pats projektas nebuvo visiškai tinkamas šiems žemės sklypams. Taip pat šis teismas pažymėjo, kad eksperto

išvados turėjo būti aptariamoms, leidžiant žodžiu pasisakyti abiem proceso šalims. Ginčo nagrinėjimas buvo tęsiamas toliau: išklaustytos trijų ekspertų nuomonės, surengti du teismo posėdžiai. 2002 vasario 25 d. Pomorzės gubernatorius (ang. „Pomorze Governor“) palaikė pirmosios instancijos sprendimą (t. y. 2000 m. birželio 27 d. sprendimą) dėl nusavinimo. 2002 m. vasario 27 d. pareiškėjai buvo išmokėta kompensacija, tačiau ji pareiškėjos netenkino ir ji ginčijo naudotą kompensacijos apskaičiavimo metodą.

2005 m. gegužės 31 d. Vyriausiasis administracinis teismas paskelbė sprendimą, kuriuo pripažino, kad kompensacijos apskaičiavimo tvarka neatitiko teisinio reguliavimo taisyklių. 2006 m. liepos 4 d. savivaldybės administracija priėmė naują sprendimą, numatydama padidintą 725 232 zlotų kompensaciją, atsižvelgdama į paskutinę eksperto išvadą.

Pareiškėja bandė atlikti tolimesnius apskundimo veiksmus, tačiau nesėkmingai, nes teismas atmesdavo pareiškėjos prašymus. Įsigaliojo pirmosios instancijos sprendimas ir 2007 m. balandžio 27 d. pareiškėjai buvo sumokėta negrąžinta 170 333 zlotų suma.

Po pirmosios instancijos 2000 m. birželio 27 d. sprendimo dėl nusavinimo, laukiant apeliacinio proceso dėl jo, 2000 m. rugpjūčio 7 d. Gdansko meras išdavė laikinojo paėmimo vykdymo įsakymą (ang. „requisition order“), kuri leido Gdansko Kelių valdymo biurui, Žemės administravimo įstatymo 122 straipsnio pagrindu, perimti valdyti pareiškėjos žemę, dėl kurios vyko nusavinimo procedūra, siekiant pradėti statybos darbus. Jis teigė, kad tai buvo būtina, siekiant tęsti jau pradėtą kelių statybos projekto įgyvendinimą ir užkirsti kelią rimtoms socialinėms ir finansinėms išlaidoms. Pareiškėja tokį sprendimą apskundė, tačiau 2001 m. liepos 25 d. Vyriausiasis administracinis teismas atmetė pareiškėjos skundą, patvirtindamas, kad nacionalinės nuostatos suteikia galimybę priimti laikinojo paėmimo vykdymo įsakymą ir kad toks įsakymas atitinka teisėto tikslo – užtikrinti viešąjį interesą. 2001 m. rugpjūčio 14 d. buvo išduotas statybos leidimas, kurį pareiškėja taip pat skundė, tačiau nesėkmingai.

Pareiškėja individualia peticija kreipėsi EŽTT, teigdama, kad dėl veiksmų, kurių buvo imtasi jos žemės atžvilgiu, ji patyrė neproporcingą jos nuosavybės teisių suvaržymą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pakartojo, kad Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnis įtvirtina bendrąją teisę į nuosavybę ir ši teisė gali būti ribojama tik išlaikant balansą tarp viešojo intereso poreikių ir fundamentalių žmogaus teisių apsaugos reikalavimų. Nuosavybės paėmimas nekompensuojant asmeniui sumos, kuri būtų susijusi su tokios nuosavybės rinkos suma, dažniausiai pripažįstamas kaip neproporcingas suvaržymas, kuris nepateisinamas Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsniu.

Tačiau šis straipsnis negarantuoja visada pilna rinkos vertės dydžio kompensacijos. Teismas paprastai pripažįsta vietinės valdžios sprendimus, išskyrus atvejus, kai jie akivaizdžiai nepagrįsti. Valstybė–narė pagal Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio reglamentavimą turi imtis priemonių asmens nuosavybės teisių apsaugos užtikrinimui ir Teismui kyla pareiga prižiūrėti, kad šių įsipareigojimų būtų laikomasi.

Teismas pažymėjo, kad skundžiami savivaldybės institucijų veiksmai neatėmė visiškai nuosavybės teisės, tačiau ją reikšmingai apribojo. Kad šie apribojimai būtų teisėti, jie turi būti suderinami su Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio nuostatomis bei atitikti Konvencijos nuostatas kaip visumą. Teisėtumo principas taip pat reikalauja, kad taikomos nacionalinės teisės normos būtų aiškios, tikslios ir jų taikymas prognozuojamas.

Visų pirma, Teismas pažymėjo, kad pagal Lenkijos administracinių procedūrų kodeksą, pateikus apeliacinį skundą pirmosios instancijos teismo sprendimo vykdymas yra sustabdomas, tačiau administracinės institucijos turi teisę, kad sprendimas būtų vykdomas nedelsiant Administracinio proceso kodekso 108 straipsnyje nurodytose situacijose, būtent, kai tai yra būtina gyvybei ar sveikatai apsaugoti, arba apsaugoti šalies ekonomiką nuo rimtos žalos. Todėl teismas sutiko, kad toks ribojimas atitinka teisėtumo reikalavimą.

Toliau Teismas dar kartą pažymėjo, kad nuosavybės teisės ribojimas galimas tik ginant teisėtą viešąjį interesą. Kas yra reikalinga visuomenės interesui apsaugoti, geriausiai gali nustatyti nacionaliniai teismai. Sistemiškai vertinant Konvencijos nuostatas galima suprasti, kad nuosavybės teisės apribojimo būtinybė paliekama vertinti nacionalinėms valdžios institucijoms. Teismas šioje byloje sutiko, kad nuosavybės apribojimu buvo siekiama įgyvendinti teisėtus tikslus, t. y. pagerinti kelių infrastruktūrą.

Galiausiai Teismas nagrinėjo teisių apribojimo proporcingumą. Kaip Teismas ir minėjo ne vienoje byloje, būtina išlaikyti teisingą balansą tarp viešojo ir asmeninio intereso apsaugos, kad būtų išlaikytas proporcingumas. Valstybės institucijos įgyvendindamos ekonominius, socialinius projektus turi plačius įgalinimus tam, kad jie būtų įgyvendinti kuo sklandžiau. Šiuo atveju veiksnu uždelsimas realizuojant naujo kelio tiesimo projektą būtų pažeidęs nusavintų žemės sklypų savininkų interesus, sukėlęs nepagrįstą projekto įgyvendinimo išlaidų padidėjimą. Teismas pažymėjo, kad priimant laikinojo paėmimo vykdymo įsakymą (ang. „requisition order”), nesant galutinio sprendimo nusavinimo ir kompensavimo byloje, gali smarkiai suvaržyti ir kartais net nepataisomai pakenkti asmens nuosavybės teisei. Tačiau kiekvieną kartą būtina atsižvelgti į individualias aplinkybes. Šiame kontekste Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad ginčas buvo susijęs tik su nedidele dalimi pareiškėjai priklausančios žemės, kuri buvo ūkio paskirties. Pareiškėja neginčijo ir Vyriausybės argumento, kad iki 2000 m., kai prasidėjo nusavinimo procesas, žemė jau ilgą laiką

nebuvo naudojama apskritai. Taigi pareiškėja neįrodė, kad veiksmai, kurių ėmėsi viešojo administravimo institucijos dėl jos žemės atnešė ekonominių ar kitokių nuostolių.

Nors Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnyje nėra aiškių procedūrinių reikalavimų, siekiant išlaikyti teisės ribojimo proporcingumą, tačiau Teismas pažymėjo, kad vertinant proporcingumą svarbu, jog būtų užtikrintos pagrindinės garantijos, ginantis nuo galimos savivalės. Procesas negali būti laikomas teisėtu, jeigu nebuvo laikomasi lygiateisiškumo principo esant rungimosi proceso modeliui. Šioje byloje, nors projektą vykdančios institucijos ir turėjo teisę nestabdyti teismo sprendimo vykdymo, pareiškėjai buvo suteikta teisė teikti skundus dėl projekto įgyvendinimo tvarkos bei priemonių, išduotų statybos leidimų. Pareiškėja šias galimybes išnaudojo, teikdama skundus net dviem teisiniais būdais, todėl Teismas nusprendė, kad pareiškėjai nebuvo užkirstas kelias pristatyti savo argumentus valdžios institucijoms. Be to, administraciniuose procesuose buvo laikomasi visų teisinių garantijų. Teismas padarė išvadą, kad nacionaliniai teismai visapusiškai įvertino susiklosčiusią situaciją, atsižvelgdami į abiejų šalių argumentus.

Teismas pažymėjo, kad statybos ginčijamame žemės sklype buvo pradėtos 2001 m. rugpjūčio mėn., t. y. tik tada, kai laikinojo paėmimo vykdymo įsakymo (ang. „requisition order“) išdavimo klausimas buvo apsvarstytas Vyriausiojo administracinio teismo. Tai, kad laikinojo paėmimo vykdymo įsakymo (ang. „requisition order“) išdavimo pagrįstumo klausimas buvo sprendžiama paralelei vykstant ginčo iš esmės sprendimui teisme, nesukėlė neigiamų teisinių padarinių pareiškėjai ir jos teisių nepažeidė. Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėja per visą procesą labiau ginčijo ne pačia nuosavybės nusavinimo procedūrą, bet kompensacijos būdą ir dydį, be to, pareiškėja už žemės paėmimą jau buvo gavusi didžiąją kompensacijos dalį.

Įvertinęs visus argumentus, Teismas nusprendė, kad interesų pusiausvyra buvo išlaikyta ir Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis nebuvo pažeistas.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gruodžio 13 d. sprendimas
byloje Lakićević ir kiti prieš Serbiją ir Juodkalniją (pareiškimų Nr. 27458/06, Nr. 37205/06, Nr. 37207/06 ir Nr. 33604/07)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnis (nuosavybės apsauga). Byloje nagrinėjamas klausimas dėl pensijų mokėjimo sustabdymo, pareiškėjams dirbant pusę darbo dienos.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai byloje – keturi Juodkalnijos piliečiai: Nevenka Lakićević, Borislav Vukašinović, Veselin Budeč, Vlado Rajković. Tarp 1989 m. lapkričio mėn. ir 2002 m. liepos mėn. pareiškėjai uždarė savo privačias advokatų kontorą ir pateikė dokumentus, kad būtų pradėdama jų išėjimo į pensiją procedūra.

Tarp 1990 m. rugpjūčio mėn. ir 2002 m. rugsėjo mėn. Pensijos ir invalidumo draudimo fondas (toliau – ir Pensijų fondas) paskyrė invalidumo ir senatvės pensijas. Sprendimas, kaip nurodo antrasis ir ketvirtasis pareiškėjai, leido jiems dirbti nepilnos darbo dienos darbą. Tarp 1996 m. ir 2002 m. pareiškėjai atnaujino teisininkų karjerą dirbdami dalį dienos. Pensijų fondas sustabdė išmokų pareiškėjams mokėjimą iki tol, kol jie tęs profesinę veiklą. Šie sprendimai buvo paremti nauja 2003 m. Pensijos ir invalidumo draudimo įstatymo redakcija, įsigaliojusia nuo 2004 m. sausio 1 d. Pareiškėjai kreipėsi į Pensijų fondą bei administracinį teismą, tačiau skundai nebuvo patenkinti. Teismų sprendimuose pateiktas paaiškinimas, kad pareiškėjams pensijos nėra atimamos, tačiau sustabdomas jų mokėjimas, remiantis nacionalinės teisės aktais.

Išmokų mokėjimas antrajam pareiškėjui buvo pratęstas 2007 m. gruodžio 1 d., nutraukus profesinę veiklą. Išmokų mokėjimas antrajam trečiajam bei ketvirtajam pareiškėjams buvo atnaujintas 2009 m. sausio 1 d., kai įsigaliojo įstatymo pataisa, kuri panaikino 2003 m. redakcijos Pensijos ir invalidumo draudimo įstatymo pakeitimą.

2004 m. birželio 30 d. Pensijų fondas pateikė ieškinį prieš pirmąją pareiškėją dėl išmokėtos pensijos sumos už 2004 m. sausio ir vasario mėnesius, kurią sudarė 425,74 eurų. Pareiškėja pateikė priešieškinį dėl nesumokėtos pensijos už laikotarpį nuo 2004 m. kovo mėn. iki 2008 m. gruodžio mėn. dėl sustabdytos teisės į pensiją, šis reikalavimas siekė 15 332,45 eurų. 2007 m. lapkričio 4 d. pirmosios instancijos teismas priėmė sprendimą pareiškėjos naudai, sprendimą siedamas su minėto pensijų įstatymo pataisa bei Juodkalnijos Konstitucinio teismo išvada. 2010 m. sausio 19 d. Aukštasis teismas Podgoricoje pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą pareiškėjo nenaudai. Sprendimas buvo taip pat paremtas pensijų įstatymo pataisa bei nurodoma, kad 2009 m. sausio 1 d. įsigaliojusi pataisa neturi grįžtamosios galios. 2010 m. birželio 3 d. Podgoricos Aukščiausiasis teismas palaikė paskesnį sprendimą. 2010 m. liepos 29 d. pirmosios instancijos teismas išdavė vykdomąjį raštą, kuriuo pareiškėjos pensijos išmokos buvo sumažintos per pusę, kol Pensijų fondui bus išmokėta visa anksčiau priteista suma. Pareiškėją šis sprendimas apskundė, tačiau Aukštasis teismas paliko galioti sprendimą nepakeistą.

2007 m. sausio 17 d. Pensijų fondas pateikė ieškinius prieš antrąjį ir trečiąjį pareiškėjus, siekiant susigrąžinti pareiškėjams išmokėtas pensijų išmokas nuo 2004 m. sausio 1 d. Įsigaliojusiais teismo sprendimais teismai ieškinius tenkino. Šie sprendimai buvo įvykdyti. Dėl to, ar Pensijų fondas ėmėsi veiksmų prieš ketvirtąjį pareiškėją, duomenų nėra.

Pareiškėjai skundėsi dėl pensijos mokėjimo sustabdymo.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Iš pradžių Teismas nagrinėjo skundų priimtinumą klausimus. Pirma, sprendime buvo svarstomas pareiškimų atitikimas *ratione personae* sąlygai, Vyriausybei teigiant, kad pareiškėjai neteko „aukų statuso“, kai įsigaliojo 2009 m. sausio 1 d. pakeitimai ir pensijos mokėjimas buvo pratęstas. Teismas pakartojo, kad asmuo netenka teisės kreiptis į Teismą dėl Konvencijos pažeidimo, jei valstybė pripažino (tiesiogiai arba iš esmės) buvus pažeidimą ir kompensavo žalą. Tuo tarpu šioje byloje valstybė nepripažino pažeidusi Konvencijos nuostatų bei, žinoma, nesutiko mokėti kompensacijos. Todėl pareiškėjai neprarado kreipimosi į Teismą teisės. Teismas pažymėjo, kad valstybė–narė yra atsakinga už jos teritorijoje gyvenančių asmenų žmogaus teisių užtikrinimą ir įgyvendinimą. Atsižvelgiant į faktą, kad visos procedūros atliktos Juodkalnijoje, pagal jos jurisdikciją, Teismas laikė priimtinus skundus prieš Juodkalniją dėl galimo Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnio pažeidimo. Tačiau, pirmojo ir trečiojo pareiškėjų skundai pareikšti prieš Juodkalniją ir Serbiją, tad skundo dalys, pareikštos prieš Serbiją, nebuvo suderinami su Konvencijos 35 straipsnio 3 dalimi ir todėl atmestini, remiantis Konvencijos 35 straipsnio 4 dalimi.

Antra, buvo nagrinėjamas pareiškimų atitikimas *ratione temporis* reikalavimui. Teismas pažymėjo, kad pensijos mokėjimo sustabdymą reglamentuojantis aktas įsigaliojo 2004 m. sausio 1 d., o tuo tarpu valstybė prisijungė prie Konvencijos 2004 m. kovo 3 d. Tačiau iki to laiko pareiškėjai savo pensijų negavo. Todėl pareiškimai atitiko *ratione temporis* kriterijų.

Trečia, atsakovas taip pat ginčijo tai, kad nebuvo išnaudotos visos teisių gynybos priemonės nacionaliniu lygiu. Teismas ankstesnėse bylose yra nurodęs, kad Konvencijos 35 straipsnio 1 dalimi yra suteikiama galimybė valstybei savo viduje išspręsti konfliktą. Tačiau nacionalinių teisės gynimo priemonių išnaudojimu laikomas tik veiksmingų priemonių panaudojimas. Teismas ankstesnėse bylose prieš Serbiją, Juodkalniją bei Jugoslaviją yra pareiškęs, kad šių valstybių garantuota teisė pateikti apeliacinį skundą baudžiamosiose, civilinėse bylose atitiko Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies reikalavimus. Todėl Teismas, atsižvelgdamas į visumą, turėjo pagrįstą tikėjimą, kad ir administracinėse bylose garantuojama teisė pateikti apeliacinį skundą atitiko minėtą Konvencijos nuostatą. Teismas, atsižvelgęs į kitų trijų pareiškėjų bylų baigtis Aukščiausiajame teisme, padarė

išvadą, kad pareiškimo atmetimas šiuo pagrindu būtų reiškęs pernelyg didelės reikšmės suteikimą formalumams.

Teismas nusprendė, kad visi pareiškimai priimtini, atitinkantys Konvencijos 35 straipsnio reikalavimus.

Sprendžiant bylą iš esmės, Teismas pakartojo, kad principai, kurie taikomi bendrai pagal Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnį, yra vienodai svarbūs ir nagrinėjant pensijų klausimą. Tačiau nuosavybės apsaugos principas negarantuoja teisės įgyti nuosavybę. Kartu nėra garantuojama, kad bus suteikta konkretaus dydžio pensija. Tačiau, jei Susitariančioji valstybė priima teisės aktus, suteikiančius teisę į pensijos mokėjimą, tuomet, nepaisant to, ar pensijos mokėjimas yra sąlyginis, valstybės įstatymų leidėjas tampa nuosavybės teisę reguliuojančiu organu ir ši kompetencija priskirtina Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio reguliavimo sričiai. Mokėtinos pensijos sumažinimas arba mokėjimo nutraukimas gali reikšti nuosavybės teisės apribojimą, kuris turėjo būti įvertintas.

Pirmasis ir svarbiausias reikalavimas pagal Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnį, siekiant apriboti taikų nuosavybės teisės įgyvendinimą, yra teisėtumas, o siekiamas tikslas privalo būti teisėtas, tenkinantis viešąjį interesą. Teismas ne vienoje byloje jau buvo pasakęs, kad geriausiai įvertinti, kas yra reikalinga viešojo intereso apsaugojimui, gali nacionaliniai valstybės organai, o ne tarptautinis teismas. Būtent pirmiausiai valstybės institucijos turėjo įvertinti visuomenėje kylančias problemas, kurioms spręsti būtina tam tikru mastu apriboti taikaus nuosavybės teisės įgyvendinimą. Be to, viešojo intereso sąvoka yra pakankamai plati. Taip pat paminėtina, kad įstatymų, kurie susiję su pensijomis ar kita ekonomine gerove, priėmimas priklauso ir nuo daugybės kitų socialinių bei ekonominių veiksnių. Teismas sutiko, kad socialinės įstatymų leidybos srityje, įskaitant pensijų mokėjimo reglamentavimą, valstybei paliekama plati vertinimo nuožiūros laisvė, siekiant socialinės lygybės ir ekonominės gerovės, nustatyti mokamos pensijos dydžio „lubas“ ar net sumažinti mokamas pensijas, įskaitant ir kai pensijos mokėjimas nėra priklausomas nuo gaunamo darbo užmokesčio. Tačiau tokio pobūdžio priemonė gali būti įgyvendinama tik laikantis ne diskriminavimo ir proporcingumo reikalavimų. Vertinant, kas būtina viešojo intereso apsaugai, valstybei yra paliekama vertinimo nuožiūros laisvė ir sprendimas gali būti apribotas tik kai jis akivaizdžiai nepagrįstas.

Be to, bet koks apribojimas turi būti proporcingas siekiamiems tikslams, t. y. turi būti išlaikytas balansas tarp viešojo ir asmeninio intereso. Nors pagal Konvencijos 1 protokolo ir 1 straipsnį Susitariančios valstybės teisė pasirinkti teikiamos naudos būdą ir kiekį, įgyvendinant

socialinio draudimo schemą, nėra ribojama, tačiau svarbu įvertinti, ar pareiškėjų teisė gauti pensiją pagal socialinio draudimo schemą nepakenkė pareiškėjų teisės į pensiją esmei.

Teismas padarė išvadą, kad Pensijų fondo sprendimas sustabdyti pensijos mokėjimą reiškė nuosavybės teisės apribojimą. Svarstant teisėtumo reikalavimą, šis apribojimas buvo pagrįstas 2003 m. Pensijos ir invalidumo draudimo įstatymo normomis, todėl Teismas sutiko, kad į teisę buvo atsižvelgta.

Vertinant ribojimo proporcingumą tarp siekiamų tikslų ir taikomų priemonių, Teismas pripažino, kad šiais sprendimais buvo siekiama įgyvendinti socialinę lygybę ir pasiekti ekonominę gerovę. Teismas pažymėjo, kad Pensijų fondas priėmė sprendimus mokėti pareiškėjams pensijas, tuo išreikšdamas sutikimą, kad pareiškėjai atitiko keliamas sąlygas ir reikiamą kvalifikaciją, siekiant įgyto pensijos gavėjo statusą. Priėmus įstatymo pakeitimą, kuriuo buvo leidžiama dirbti ne pilnos darbo dienos darbą, pareiškėjai atnaujino savo profesinę veiklą ir kartu gavo pensijos išmokas. Svarbu pastebėti, kad Pensijų fondas 2004 m. ir 2005 m. nustojo mokėti pensijų išmokas ne dėl pareiškėjų tam tikrų veiksmų, o dėl pakeisto įstatymo. Nutraukus pensijos mokėjimą, pareiškėjai patyrė nuostolių, kadangi jie dirbo tik dalį darbo dienos, o likusi dalis nebuvo kompensuota. Nesant duomenų dėl pareiškėjų uždarbio dydžio ir šių duomenų nepateikiant ir valstybės, Teismas nusprendė, kad pensija sudarė svarbią mėnesinių pajamų dalį. Be to, Teismas padarė išvadą, kad 2003 m. Pensijos ir invalidumo draudimo įstatymo pakeitimai paveikė ne tik pareiškėjų teisės į pensiją įgyvendinimą, tačiau turėjo poveikį ir iki tol gautai pensijai, tuo labiau, kad antrasis ir trečiasis pareiškėjai buvo įpareigoti sumokėti valstybei sumą, atitikusią gautą pensiją nuo 2004 m. sausio 1 d. Atsižvelgęs į tai, Teismas nusprendė, kad pareiškėjams buvo pernelyg apribotos nuosavybės teisės ir perkelta per didelė atsakomybės našta. Net jei valstybė ir turėjo plačią vertinimo nuožiūros laisvę socialinės apsaugos srityje, ginčijamų priemonių poveikis negalėjo būti pateisinamas viešuoju interesu. Pareiškėjai galėjo patirti pagrįstą ir proporcingą pensijos mokėjimo sumažinimą, tačiau negalėjo būti taikomas visiškas mokėjimo sustabdymas, įstatymų leidėjas galėjo suteikti prisitaikymo periodą pereinant prie naujos schemos.

Teismas konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis.

Teismas priteisė pirmajai ir trečiajam pareiškėjams po 8 000 eurų, antrajam – 6 000 eurų ir ketvirtajam – 4 000 eurų turtinės žalos atlyginimą ir kiekvienam po 4 000 eurų neturtinės žalos atlyginimą.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gruodžio 6 d. sprendimas
byloje Gladysheva prieš Rusiją (pareiškimo Nr. 7097/10)**

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis (nuosavybės apsauga) bei Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Ši byla susijusi su nuosavybės teisės atėmimu ir grėšiančiu išskeldinimu iš asmeninio buto, nes ankstesni buto savininkai jį įgijo apgaulės būdu pagal valstybės privatizavimo sistemą. Byloje nagrinėjama, ar buvo išlaikyta pusiausvyra tarp viešojo ir asmeninio intereso. Aptariamas atvejis, kai atsakomybė už neigiamus padarinius išskirtinai priklauso tik valstybei.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja Svetlana Gladysheva – Rusijos pilietė, gimusi 1973 m. Ji ir jos paauglys sūnus nuo 2005 m. gyveno Maskvoje esančiame bute. Tačiau bylos svarstymo metu jiems grėsė priverstinis išskeldinimas.

Pareiškėja 2005 m. rugsėjo 28 d. įsigijo butą, kuris anksčiau turėjo socialinio būsto statusą, iš asmens V., o šis butą įsigijo iš asmens Ye. Asmuo Ye. butą įsigijo pagal valstybės turto privatizavimo schemą. Pareiškėja savo nuosavybės teisę į butą buvo įregistravusi būsto ir gyvenamosios vietos registre. 2008 m. Maskvos būsto departamentas ėmėsi procesinių veiksmų prieš pareiškėją, siekiant pripažinti įgijimo sandorį niekiniu ir negaliojančiu *ab initio*. Šis reikalavimas buvo grindžiamas tuo, kad asmuo Ye. buvo įtariamas sukčiavimu. Ye. įgijo butą nuosavybės teise jį privatizuojant po savo vyro mirties, tačiau jie nebuvo sudarę santuokos, o Ye. tapatybės dokumentas 1996 m. buvo paskelbtas dingusiu.

2009 m. liepos mėn. teismo sprendimu buvo pripažinta, kad Ye. butą nuosavybės teise įgijo apgaulės būdu. Ye. santuokos liudijimas buvo pripažintas suklastotu, kadangi nebuvo rasta jokių santuokos sudarymo įrašų. Ye. neturėjo teisės deklaruoti savo gyvenamąją vietą „sutuoktinio“ gyvenamosios vietos ir įgyti nuosavybės teisės į butą po vyro mirties. Pareiškėja S. Gladysheva buvo pripažinta sąžininga buto įgijėja, tačiau pagal Rusijos Civilinio kodekso nuostatas nuosavybės teisė į butą iš Maskvos miesto asmeniui Ye. perėjo be ketinimo šią teisę perduoti. Teismas įsakė pareiškėjai išsikelti, nepaskirdamas kompensacijos, nepasiūlydamas kito gyvenamojo būsto. Pareiškėjos apeliacinis skundas buvo atmestas.

Tuo pačiu metu vyko ir baudžiamasis procesas prieš Ye. dėl galimai įvykdytos apgaulės, kuriame pareiškėja buvo pripažinta nukentėjusiąja. Šis procesas buvo nutrauktas, nes nebuvo nustatytas kaltininkas.

Iškeldinimo įsakymas buvo du kartus atidėtas. Pasak pareiškėjos, ji dar nėra iškeldinta, tačiau teigia, kad tai gali įvykti artimiausiu laiku. Rusijos Vyriausybė teigia, kad iškeldinimas yra teisėtas ir juo siekiama užtikrinti tų asmenų teises, kurie turėjo teisę į šį socialinį būstą.

Maskvos miesto ombudsmenas, 2009 m. gruodžio mėn. kreipdamasis į Maskvos miesto merą, prašė suteikti pareiškėjai ginčijamo buto nuomininko statusą. Prašymas buvo atmestas. Ombudsmenas pastebi, kad pastaruoju metu Maskvos miesto savivaldybė perima vis daugiau butų iš sąžiningų įgijėjų teigiant, kad ankstesni turto savininkai privatizavo turtą, nesilaikydami visų reikalavimų.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimo

Teismas pažymėjo, kad situacija, kai paimant nuosavybę yra nesumokama kompensacija, proporcinga paimamos nuosavybės vertei, negali būti pateisinama Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio atžvilgiu. Ir vis dėlto, esant tam tikroms aplinkybėms ir teisėtam viešajam interesui, kompensacija gali būti mažesnė nei pilna rinkos kaina.

Visų pirma, nagrinėjamu atveju Teismui buvo neaišku, kodėl Ye. santuokos liudijimo netikrumo ir tapatybės dokumento praradimo klausimas iškilo tik 2008 m., o ne 2004 m. – 2005 m. kai Ye. kreipėsi dėl gyvenamosios vietos registravimo, socialinio būsto paskyrimo ir jo privatizavimo. Būtų išvengta pastarosios situacijos susidarymo, jeigu Ye. santuokos sudarymo faktas būtų buvęs patikrintas iš karto. Valstybė turėjo teisę nustatyti sąlygas ir procedūras, pagal kurias valstybės teisė į nuosavybę pereina kitiems asmenims, atitinkantiems keliamus reikalavimus, bei teisę prižiūrėti, kaip šių sąlygų yra laikomasi. Teismo nuomone, nei pareiškėja, nei bet kuris trečiasis asmuo negalėjo prisiimti rizikos, kad jų nuosavybės teisė buvo įgyta su trūkumais, kai šie trūkumai apskritai galėjo būti pašalinami tik specialia tvarka. Teismas pakartojo, kad klaidos ar spragos, kurias valdžios institucijos padaro, turi pasitarnauti paveiktojo asmens naudai ypač tada, kai joks kitas privatus interesas nėra pažeidžiamas. Kitais žodžiais tariant, pati valstybė turi prisiimti visą atsakomybę dėl savo padarytų klaidų, ir tos klaidos jokiu būdu neturi būti taisomos kitų asmenų interesų sąskaita.

Teismas padarė išvadą, kad iškeldinimo aktu pareiškėjai buvo perkelta pernelyg didelė atsakomybės dalis ir viešojo intereso apsauga šiuo atveju šio sprendimo nepateisino, todėl šie veiksmai priskirtini Konvencijos Protokolo Nr. 1, 1 straipsnio pažeidimui. Be to, valstybės siūlymas

perkelti atsakomybę asmeniui V., kuris irgi buvo sąžiningas įgijėjas, taip pat nebūtų atstatęs pusiausvyros tarp viešojo ir asmeninio intereso. Nuostoliai taip pat nebegalėjo būti išieškoti ir iš kaltųjų asmenų, t. y. Ye. ir jos vyro, kurių kaltumas nebuvo įrodytas, ir kurie jau mirę.

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimo

Teismas pakartojo, kad išdavus įsakymą iškeldinti, savaime kartu buvo apribojama ir asmens teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, nepaisant to, ar iki tol ši teisė buvo įgyvendinama. Taip pat yra reikalaujama, kad teisių apribojimas būtų proporcingas siekiamam teisėtam tikslui įgyvendinti. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad asmenys, kurie, pasak Rusijos Vyriausybės, buvo priskirti prie laukiančiųjų įgyti teises į šį socialinį būstą, negalėjo būti individualizuoti, todėl nebuvo ir galimybės pasverti šių asmenų ir pareiškėjos interesus. Tai lėmė, kad joks kitas asmuo nebuvo suinteresuotas įgyti teisių į šį konkretų butą. Kartu Maskvos būstų departamentas neparodė nė trupučio geros valios, nes nepasiūlė pareiškėjai net laikino kito gyvenamojo būsto, kai ši turėjo išsikelti. Teismas nusprendė, kad tenkinant Maskvos miesto savivaldybės interesus visiškai nebuvo atsižvelgta į pareiškėjos teisę į privataus gyvenimo gerbimą ir tuo buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

Teismas įpareigojo Rusijos Vyriausybę atkurti pareiškėjos nuosavybės teisę į ginčijamą butą ir panaikinti įsakymą išsikelti. Rusija taip pat buvo įpareigojama sumokėti pareiškėjai 9 000 eurų neturtinės žalos ir 11 245 eurų išlaidų kompensaciją.